

BABY KRISHNA



05-792

Boekmanstichting-Bibliotheek
Herengracht 415
1017 BP Amsterdam
Tel.: 6243739

65-792

BABY KRISHNA

RAPPORT VAN DE ADVIESCOMMISSIE
KLEINE LETTEREN

BOEKMAN*stichting*

15 JANUARI 1991

कृष्णेनाम्ब गतेन रन्तुमधुना मृदभक्षिता स्वेच्छया
सत्यं कृष्ण क षवमाह मुसली मिथ्याम्भ पश्याननम् ।
व्यादेहीति विक्रासिते स्य वदने दृष्ट्वा समस्तं जगत्
माता यस्य जगाम विस्मयपटं पायात् स वः केशवः ॥

"Baby Krishna is buiten gaan spelen,
moeder,
en hij heeft vuil gegeten."

"Is dat waar, Krishna?"

"Nee, wie heeft dat gezegd?"

"Je broertje Balarama."

"Niet waar moeder, kijk in mijn mond."

"Doe je mond open!"

Hij opende zijn mond
en zij stond sprakeloos

binnenin
het universum

Inhoudsopgave

<i>1</i>	<i>Inleiding</i>	
1.0	Taakstelling	1
1.1	De verscherping van het Plaatsen Geld Model	2
1.2	Besturen op afstand	2
1.3	Indeling van het adviesrapport	3
<i>2.</i>	<i>De Kleine letteren</i>	
2.0	Inleiding	
2.1	Europese kleine letteren en Azië-studies	4
2.2	Europese kleine letteren	6
2.2.1	Overzicht van de Europese kleine letteren in Nederland	6
2.3	De Azië-studies	7
2.3.1	Een overzicht van de Azië-studies in de letterenfaculteiten in Nederland	9
2.3.2	Een overzicht van de Azië-studies buiten de letterenfaculteiten	10
2.4	Samenvatting en conclusies	11
<i>3</i>	<i>Kaalslag in de jaren tachtig</i>	
3.0	Inleiding	13
3.1	De financiële situatie van de Letterenfaculteiten na TVC en SKG	13
3.1.1	Het bestedingspercentage onderzoek	13
3.1.2	Alfa en bèta in de eerste geldstroom	16
3.1.3	Alfa en bèta in Wetenschapsbudget 1991	18
3.2	De afkalving	20
3.2.1	Een Hollands drama	21
3.2.2	De bestuurlijke complexiteit van letterenfaculteiten	22
3.2.3	De rol van het centraal niveau	23
3.2.4	De rol van de nationale overheid	24
3.2.5	De kleinheid van de letterenonderzoekers zelf	24
3.3	Conclusies	25
<i>4</i>	<i>De Azië-studies</i>	
4.0	Inleiding	26
4.1	Fundamenteel onderzoek van Azië	27
4.1.1	Alfa en bèta	28
4.1.2	De eenheid van Azië	28
4.1.3	De verscheidenheid van Azië	30
4.1.4	Nederland en Azië	32
4.1.5	Conclusie	33
4.2	Het culturele belang van Azië-studies	34
4.3	Het maatschappelijk belang van Azië-studies	35
4.4	Het economisch belang van Azië-studies	37
4.5	Waarom wordt de studie van het Chinees niet overgelaten aan de Chinezen?	38
4.6	Conclusies	39

5	<i>De taak van Nederland in Europa</i>	
5.0	Inleiding	40
5.1	Begripsmatige en terminologische struikelblokken	42
5.2	Het raketmodel	43
5.3	Post-doctoral problems in Asian studies	46
5.4	European Foundation of Asian Studies (EFAS)	46
5.5	European Institute of Asian Studies (EIAS)	47
5.6	The KITLV	48
5.7	EIAS and other institutions	49
6	<i>Financiering</i>	
6.0	Inleiding	50
6.1	Tien jaar bescherming	50
6.2	Het Akkoord 2000	52
6.3	Drie varianten, twee opties	53
6.3.1	Het spinmodel	53
6.3.2	Het parkeermodel	54
6.3.3	Het bijpasmodel	57
6.4	Conclusies	56
7	<i>De minimumvoorzieningen in Nederland</i>	
7.0	Inleiding	58
7.1	De Europese Kleine Letteren	59
7.2	De talen en culturen van Azië en Afrika	68
7.2.1	Het Nabije Oosten	68
7.2.2	Zuid-Azië	72
7.2.3	Zuidoost-Azië	73
7.2.4	Oost-Azië	74
7.2.5	Afrika	76
7.2.6	Creolistiek en Caraïbistiek	76
8	<i>De bibliotheekvoorzieningen</i>	
8.0	Inleiding	77
8.1	Voorstellen ter verbetering	79
9	<i>Kleine problemen</i>	
9.0	Inleiding	80
9.1	Veldwerk	80
9.2	Studieduur	81
9.3	Benoemingsprocedures	82
9.4	Exodus	83
9.5	Rust en lange adem	83
10	<i>Conclusie</i>	86
	Bibliografie	87
	Appendices	88

1 Inleiding

1.0 Taakstelling

De Commissie Kleine Letteren (CKL) heeft twee hoofdtaken, die als volgt zijn omschreven:

- het formuleren van voorstellen ten aanzien van de vraag hoe de kwaliteit van onderzoek en onderwijs in de kleine letteren (zoals de oriëntalistiek) en de sociale wetenschappen voorzover zij een functie vervullen voor de kleine letteren verzekerd, resp. verbeterd kan worden;
- advies te geven over de toekomstige positie en instituutsvorming van deze wetenschappen.¹

De opdracht vervolgt: "De commissie betreft zowel de Europese als de mondiale context in haar beschouwingen en richt zich mede tot de universiteiten, de Nederlandse Organisatie van Wetenschappelijk Onderzoek (NWO) en de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen" (KNAW). In de toelichting wordt gezegd dat de adviescommissie haar voorstellen dient te formuleren "met het oog vooral op het scheppen van condities die de kwaliteit op hoog internationaal niveau waarborgen". De minister voegt daaraan toe dat "Nederlandse bijdragen tot de kleine letteren worden geplaatst in het bredere verband van de Europese gemeenschap, waarin Nederland op enkele gebieden van studie een leidende positie hoort in te nemen".

De term *kleine letteren* blijkt bij nadere analyse een samengesteld en complex begrip te dekken. Zo wordt in de hoofdtaak geïmpliceerd dat de oriëntalistiek een deel van de kleine letteren is, terwijl de term *oriëntalistiek* niet alleen de taal- en letterkunde van "het Oosten" omvat, maar ook de antropologie, niet-westerse sociologie, rechtsgeschiedenis, filosofie, godsdienstgeschiedenis, etc., kortom allerlei vakgebieden die in andere dan de letterenfaculteiten thuishoren. In § 2 wordt een analyse gegeven van het begrip 'kleine letteren'. De CKL richt haar advies op het resultaat van die analyse.²

¹ De ministeriële beschikking DGWB 46.220 is gedateerd op 18 juli 1989. Voor de volledige tekst, zie Appendix I.

² Voor de werkwijze van de commissie zie Appendix II.

1.1 *De verscherping van het Plaatsen Geld Model*

De zorg om de kwaliteit van kleine letteren is ingegeven door ervaringen met het zogeheten *Plaatsen Geld Model*. In dit systeem van financiering keert de minister geld voor onderwijs uit op grond van het aantal studenten waaraan onderwijs wordt gegeven. Weliswaar laat hij de universiteiten vrij hun eigen bestedingsruimte in te richten, althans om af te wijken van het ministeriële model, maar de praktijk is dat de universiteiten het meestal —met inachtneming van ratio's voor de drie hoofdgebieden alfa, bèta en gamma— toch vrij direct naar de faculteiten toe vertalen, die het op hun beurt weer doorvertalen naar de vakgroepen. Daardoor wordt de financiering op basis van studenten-aantallen niet of niet voldoende gecorrigeerd ten behoeve van studentarme studierichtingen of specialismen. Die gedragslijn is sociaal-psychologisch lonend: men vermijdt ruzies over de verdeling. De cijfers spreken. Zo leggen kleine studierichtingen en specialismen het af, zonder dat hun rol in onderwijs en onderzoek betrokken is in de besluitvorming. Ze worden onrendabel genoemd en dreigen te verdwijnen. Vragen die betrekking hebben op kwaliteit, wetenschappelijke, culturele, maatschappelijke of economische waarden komen niet of onvoldoende aan de orde. Met andere woorden, er is geen plaats voor *wetenschapsbeleid*.

Oorspronkelijk werd, bij de toepassing van het PGM, nog rekening gehouden met de zogenaamde *vaste voet* —d.w.z. de basisvoorziening die nodig is om een studierichting in stand te houden ongeacht het aantal studenten. Bij de voorgenomen verscherping wordt van het PGM wordt die voet afgeschaft, zodat er geheel wordt gefinancierd op output, d.w.z. op het aantal afstuderenden. Instellingen en faculteiten bereiden zich nu al voor op deze wijziging, die de werkzaamheden van de commissie verder heeft bemoeilijkt omdat zij catastrofaal is voor kleine letteren en specialismen. De situatie is des te schrijnender omdat het nieuwe model feitelijk te grof is: financieren op doctoraaloutput negeert het feit dat kleine letteren vaak ook fungeren als bijvak voor een ander doctoraalprogramma of als onderdeel van het vaste gedeelte van een doctoraalprogramma.

1.2 *Besturen op afstand*

In het najaar van 1990 werd tussen de minister en de universiteiten het zogenoemde (concept-) *hoofdlijnenakkoord* gesloten. Daarin geeft de minister de beslissingsbevoegdheid over de financiering van onderwijs en onderzoek voor een deel uit handen en vertrouwt het toe aan de universiteiten. Indien het hoofdlijnenakkoord wordt aanvaard betekent dit grotere autonomie voor de universiteiten, maar de minister behoudt de mogelijkheid tot wetenschapsbeleid op grond van artikel 4d van het akkoord:

Een en ander laat de bevoegdheid van de minister onverlet tot wenselijke sturing naar wetenschapsgebieden volgens nadere in overleg vast te stellen bekostigingsregels. Deze sturing kan ook consequenties hebben voor de verdeling van de middelen tussen universiteiten.

Hoe het streven naar verdergaande autonomie ook zal worden vastgelegd, voor de CKL staan twee dingen vast. Enerzijds kan de problematiek van de

kleine letteren niet worden opgelost op het niveau van de faculteiten of universiteiten, maar alleen op landelijk niveau. Anderzijds is met het handhaven en versterken van die wetenschapsgebieden een nationaal en zelfs een internationaal belang gemoeid. Beide redenen maken een landelijk beleid noodzakelijk. De CKL stelt zich ten doel voorstellen te doen ten aanzien van dat landelijke beleid, en de minister te adviseren over de uitvoering ervan in samenwerking met de universiteiten, KNAW, NWO en andere bestaande of nieuw te creëren lichamen en instellingen.

1.3 Indeling van het adviesrapport

Hoofdstuk 2 analyseert het begrip 'kleine letteren' en verklaart het onderscheid tussen *Europese kleine letteren* en *Azië-studies*. Hoofdstuk 3 houdt zich bezig met de afkalving van de kleine letteren en haar oorzaken binnen het bestel van de wetenschappen in Nederland. Hoofdstuk 4 bespreekt fundamenteel en toegepast onderzoek van de Azië-studies, het meest samenhangende en internationaal gecoördineerde studiegebied van kleine letteren. Hoofdstuk 5 beschrijft de taak van Nederland in Europa en adviseert met betrekking tot de internationalisering van de Azië-studies. Hoofdstuk 6 doet voorstellen met betrekking tot de financiering van de voorgestelde voorzieningen. Hoofdstuk 7 behandelt de minimumvoorzieningen die nodig zijn voor het voortbestaan van kleine letteren binnen de Nederlandse universiteiten. Hoofdstuk 8 bespreekt bibliotheekvoorzieningen. Hoofdstuk 9 doet voorstellen met betrekking tot veldwerk, studieduur, benoemingsprocedures, taalonderwijs en enkele andere kleine problemen. Hoofdstuk 10, tenslotte, bevat de conclusie. Er zijn vier appendices.

2 De Kleine Letteren

Die allerfraaiste lettertjes, vooral die hele kleintjes
Erasmus

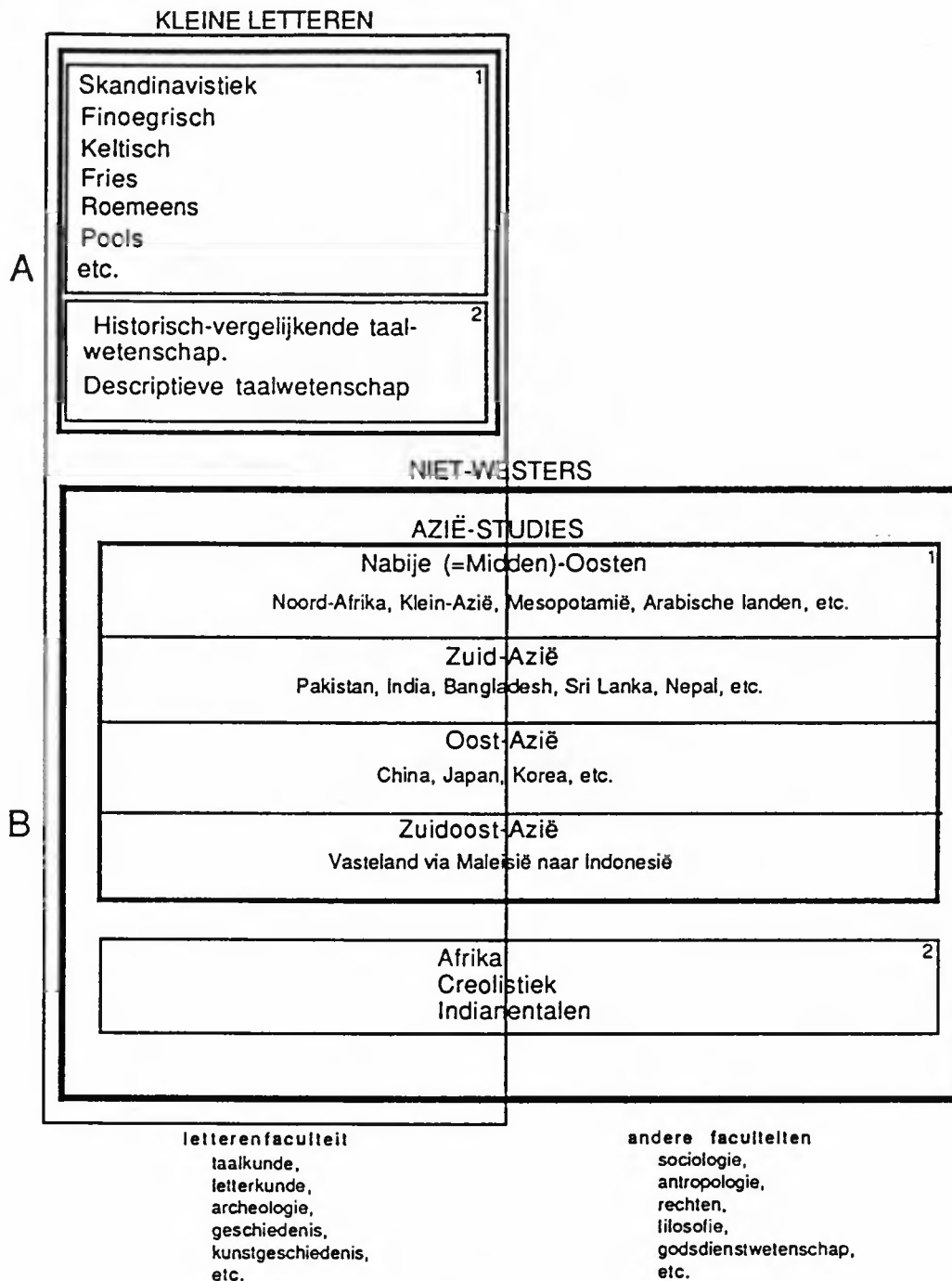
2.0 *Inleiding*

Het begrip 'kleine letteren' is tot stand gekomen als een rekentechnisch begrip. Men onderscheidt grote studierichtingen van kleine op basis van de aantallen studenten die in- en uitstromen. Er zijn ook middelgrote studierichtingen, zodat gesproken kan worden van een glijdende schaal. Het beeld is overigens complexer omdat andere, meer inhoudelijke classificaties tegelijkertijd van kracht blijven. Zo is binnen de Slavistiek het Russisch niet klein, terwijl het Bulgaars, Macedonisch, Pools, Tsjechisch, Oekraïens, etc. dat wel zijn. Sommige kleine studierichtingen, of delen ervan, kunnen qua studentenaantallen het hoofd boven water houden. De CKL zal ook aan hen aandacht besteden omdat het niet aangaat ze los te scheuren uit hun context.

De definitie van een begrip op grond van het *aantal* wezens dat er gebruik van maakt, is in het algemeen onnatuurlijk en misleidend. Een zinvol onderscheid tussen meren, zeeën en oceanen kan niet worden gemaakt op grond van de aantallen vissen die er in zwemmen. Het is duidelijk dat aantallen studenten belangrijk zijn. De breedte van gangen en de grootte van collegezalen moet er op zijn afgestemd. Toch zal de vraag naar de maatschappelijke nuttigheid van kennis niet alleen of voornamelijk geoperationaliseerd moeten worden in termen van de "output" aan studenten. Investering in studentarme studies kan ook worden verdedigd onder verwijzing naar het huidige zowel als het toekomstige nationale of Europese belang (zie §4.3 en §4.4). De genoemde begripsmatige verwarringen en het feit dat "kleine" letteren ook wetenschappen omvatten die zich richten op de grootste beschavingen van het mensdom, —groot in termen van geografie en historische spreiding in verleden, heden en toekomst— wettigen de veronderstelling dat een andere aanpak vereist is.

2.1 *Europese kleine letteren en Azië-studies*

De CKL laat de kleine letteren uiteen vallen in twee onderling onafhankelijke hoofdgebieden: de Europese kleine letteren (A) en de Azië-studies (B). De linkerkolom van Figuur 1 maakt het begrip 'kleine letteren' zichtbaar.



Figuur 1

Het gebied A omvat de kleine letteren in strikte zin: het valt binnen de letterenfaculteit. Dit geldt zowel voor individuele talen (A1) als voor taalkundige disciplines (A2). Het gebied B strekt zich inhoudelijk uit over de letteren- en andere faculteiten. Naast Azië-studies (B1) zijn er ook wetenschappen die zich bezighouden met Afrika en andere continenten (B2). Een in Nederland niet ongebruikelijke term voor alle gebieden vallend onder B is *niet-Westers*, maar deze term is idiosyncratisch en komt buiten Nederland niet voor (zie § 5.1). De CKL verwijst naar de regio's van B in geografische termen.

Figuur 1 illustreert dat de kleine letteren in *institutionele* termen administratief en organisatorisch vallen onder de verantwoordelijkheid van de letterenfaculteiten, terwijl het grootste deel ervan wetenschappelijk en disciplinaire banden heeft met andere faculteiten.

2.2 *Europese kleine letteren*

Deze studiegebieden (A) liggen binnen de Letterenfaculteit waartoe in Nederland, behalve taal- en letterkunde ook geschiedenis, kunstgeschiedenis en archeologie behoren. Zo is Keltisch van belang voor de taalwetenschap, maar ook voor de literatuur, mediëvistiek en geschiedenis.

A2 heeft betrekking op monodisciplinaire voorzieningen, met name de beschrijvende en historisch-vergelijkende taalwetenschap. De werkelijkheid is ook hier gecompliceerder: een onderdeel als de bestudering van Indianentalen en Kaukasische talen hoort in de linkerhelft van B thuis, omdat antropologie en sociologie er een belangrijke rol in spelen. A2 bevat dus niet alleen maar Europese kleine letteren.

2.2.1 *Overzicht van de Europese kleine letteren in Nederland*

De universiteiten waar de volgende studievoorzieningen een studierichting vormen, zijn met vet aangegeven. Niet-vet betekent dat ze op bijvakniveau voorkomen:

- Finoegristiek (Finse en Hongaarse taal- en letterkunde)
 - Fins (RUG, UvA)
 - Hongaars (RUG, UvA)
- Scandinavische talen en Culturen (RUG, UvA)
 - Deens
 - Noors
 - Zweeds
- Nedersaksisch (RUG)
- Frisistiek (RUG, VU, UvA, RUU, RUL)
- Keltisch (RUU)
- Slavische taal-en letterkunde
 - Russisch (RUG, RUU, UvA, RUL)
 - Pools (RUG, UvA, RUL)
 - Tsjechisch (RUG, UvA)
 - Servo-Kroatisch (RUG, UvA, RUL)
 - Bulgaars (RUG, UvA, RUL)
 - Oekraïens (UvA)
 - Macedoons (RUL, UvA)
 - Sloveens (RUL)
 - Slowaaks (UvA)
 - Baltische talen (RUL)
 - Albaans (RUL)
 - Oost-Europakunde/Ruslandkunde (RUG, RUL, RUU)
- Roemeens (UvA)
- Zuid-Afrikaans (UvA)

Historisch-vergelijkende en beschrijvende taalwetenschappen (RUL)

- Afro-aziatisch (B)
- Altaïsch (B)
- Amerindisch (B)
- Baskisch
- Dravidisch (B)
- Indo-Europees (B)
- Kaukasisch
- Sino-tibetaans (B)
- Oudgermanistiek (RUG, UvA)

Achter sommige talen is een B geplaatst om aan te geven dat de voorziening ook onderdeel is van de B-studies. Deze dubbele categorisering komt voort uit het voornamelijk niet-regionale perspectief van de taalwetenschap.

2.3 De Azië-studies

Bicronder vallen de Azië-studies in strikte zin (B1), en de studies van Afrika, het Caraïbisch gebied en de Indianentalen (B2). Het begrip 'Azië' wordt centraal gesteld omdat het de —in wetenschappelijk, cultureel, maatschappelijk en economisch opzicht— meest belangrijke wetenschappen binnen B omvat en om andere inhoudelijke zowel als niet-inhoudelijke redenen die nader worden uitgewerkt. De CKL verwacht dat haar rapport duidelijk zal maken dat het etiket *kleine letteren*, dat de Azië-studies omvat, die studies op generlei wijze goed karakteriseert omdat de meest interessante Azië-studies niet alleen meer dan letteren zijn maar ook niet klein.

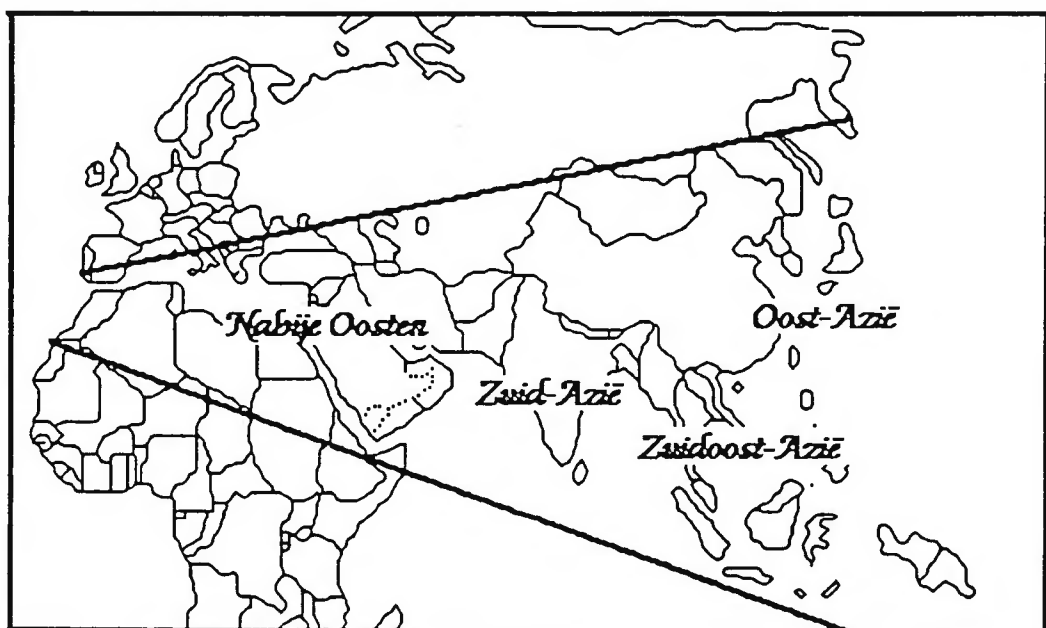
De term *Azië-studies* komt voor een deel overeen met wat vroeger *oriëntalistiek* werd genoemd, een wetenschap waarin Nederland nog steeds een wereldnaam heeft, want reputaties die gedurende een lange periode zijn opgebouwd gaan ook langzaam verloren. Azië-studies hebben betrekking op enigerlei aspect van de Aziatische wereld maar omvatten ook Aziatische wetenschappen in de zin van wetenschappen die in Azië zijn ontwikkeld, zoals de Babylonische of Chinese sterrenkunde, de Indiase taalwetenschap, of de wetenschap van het ritueel. Ze vallen uiteen in grote aantallen disciplines en sub-disciplines, waaronder sociologie, antropologie, economie, filosofie, rechten, en godsdienstwetenschappen.

In geografische termen kunnen in Azië vier grote regio's worden onderscheiden

- (a) Het Nabije Oosten, inclusief Noord-Afrika en Klein-Azië
- (b) Zuid-Azië
- (c) Oost-Azië
- (d) Zuidoost-Azië.

Sommige van deze regio's zijn niet alleen even groot als Europa of groter, ze hebben ook een even lange of nog langere gedocumenteerde geschiedenis. Het zijn beschavingen die in de wereldgeschiedenis een minstens zo belangrijke rol hebben gespeeld, spelen of zullen spelen als de Westerse beschaving. Deze regio's bezitten een hoge mate van interne variëteit en complexiteit. Ze hebben

systemen van intellectuele categorieën ontwikkeld op vrijwel alle gebieden waarop het Westen deze heeft uitgedacht en toegepast —zowel als andere. Gezien deze rijkdom en variëteit is een discipline-geöriënteerde benadering van Azië even goed mogelijk als een regio-gerichte benadering. De betrokken vakgroepen heten dan ook *vakgroep talen en culturen van ...*, en niet *vakgroep taal- en letterkunde van ...* Ze hebben hun correlatieven veelal buiten de letterenfaculteiten, met name in de sociale wetenschappen. Daarbij komt dat de westerse onderverdeling van disciplines, bijvoorbeeld in taalkunde, letterkunde, geschiedenis en sociale wetenschappen, economie, rechten, etc., gedeeltelijk afhankelijk is van Westerse denkpatronen die niet universeel toepasbaar zijn. In hoeverre zulke categorieën etnocentrisch zijn is een van de belangrijke vragen waartoe de bestudering van Azië leidt.



Figuur 2

De geografische indeling in regio's vertoont het karakter van een continuüm dat ruwweg lineair uitwaaiert van West naar Oost. Dat wil zeggen dat tussen elke twee punten op die horizontale band er andere liggen die tot één van de vier regio's (a) - (d) behoren. Dat geografische continuüm is onafhankelijk van een taalkundige indeling van de talen van Azië, hoewel deze er in enkele gevallen mee samengaat. Geografische en taalkundige classificaties worden doorbroken door andere classificatorische eenheden, bijvoorbeeld de beschavingen van de Islam of het boeddhisme. De Islamitische beschaving strekt zich uit over de gehele regio van (a) —geografisch een conglomeraat— maar de grootste Islamitische landen, India en Indonesië, liggen binnen (b) en (d). De boeddhistische beschaving is van (b) naar (c) en (d) gegaan en heeft daarbij zowel geografische als taalkundige barrières overschreden.

De CKL kiest niet vóór een regionale en tegen een discipline-gerichte benadering van de Azië-studies, maar zal in dit advies de binnen de faculteiten gegroeide praktijk van een globale regionale vierdeling volgen.

Onder de noemer van B2 vallen soortgelijke studies als onder B1, maar het gaat om Afrika ten zuiden van de Sahara, het Caraïbisch gebied en de Indianentalen in Noord- en Zuidamerika.

De CKL richt zich in haar financiële adviezen —door haar opdracht— op de studierichtingen die binnen de letterenfaculteiten de talen en culturen van Azië verzorgen (zie §2.3.1) en niet op de maatschappijwetenschappen (zie §2.3.2). Inhoudelijk echter zal zij de relevantie van het in Figuur 1 buiten de letterenfaculteit gelegen deel van de studies van Azië en Afrika herhaaldelijk benadrukken. In haar schets over een Europese rol voor Nederland op het gebied van de Azië-studies in hoofdstuk 5 wordt ook een belangrijke functie toebedeeld aan de Azië-studies in andere dan de letterenfaculteiten.

2.3.1 Een overzicht van de Azië-studies in de letterenfaculteiten in Nederland.

Er volgt nu een opsomming van de aanwezige voorzieningen:

(a) Het Nabije Oosten, inclusief Noord-Afrika en Klein-Azië

Egyptologie (RUL, RUG, UvA)

Koptisch

Oud-Egyptisch

Middel-Egyptisch

Nieuw-Egyptisch

Demotisch

Archeologie

Papyrologie

Assyriologie (VU, RUL)

Akkadisch

Sumerisch

Archeologie

Semitisch (RUG, UvA, RUL, VU, KUN)

Klassiek Hebreeuws

Mishna-Hebreeuws

Middeleeuws Hebreeuws

Modern Hebreeuws

Ugaritisch

Aramees-Syrisch

Archeologie

Anatolische talen

Islamitische Midden-Oosten (RUG, UvA, VU, KUN, RUU, RUL)

Arabisch(Oud, Nieuw)

Perzisch (Oud, Nieuw)

Turks

Islamologie

Filosofie

Kunstgeschiedenis & Archeologie

Amhaars

Berber

(b) Zuid-Azië

Indologie (RUU, RUL)

Hindi
 Sanskrit
 Tamil
 Tibetaans
 Archeologie van Zuid-Azië
 Geschiedenis van Zuid-Azië
 Boeddhisme
 Indische filosofie

(c) Oost-Azië

Chinees (RUL)
 Klassiek Chinees
 Modern Chinees
 Japans (RUL)
 Klassiek Japans
 Modern Japans
 Koreaans (RUL)
 Klassiek Koreaans
 Modern Koreaans

(d) Zuidoost-Azië

Indonesisch (RUL)
 Oud-Javaans
 Javaans
 Maleisisch-Indonesisch
 Austronesische taalkunde

Afrika

Afrikaanse taalkunde(RUL)
 Bantoetalen (o.a. Swahili)
 Tsjadische talen (o.a. Hausa)
 Niger-Kongo talen (o.a. Efik)
 Nilo-Saharaanse talen
 Guang talen (o.a Chumburung)
 Koesjitisch

Amerindisch gebied(RUL, UvA, RUG, KUN, RUU)

Quechua
 Creolistiek

2.3.2 Een overzicht van de Azië-studies buiten de letterenfaculteiten

De beoefening van de Azië-studies aan de verschillende universiteiten in Nederland weerspiegelt de afspraken die daarover in 1975 in de toenmalige Academische Raad zijn. De ontstane taakverdeling is door de Colleges van Bestuur van alle universiteiten onderschreven en vervolgens vastgelegd in de meerjaren disciplineplannen op facultair niveau. Zo is bijvoorbeeld de sociaal-wetenschappelijke studie van het moderne Zuid- en Zuidoost-Azië toevertrouwd aan de UvA, terwijl de RUL zich toelegt op talen en culturen van deze samenlevingen (inclusief de antropologie van Indonesië). Die samenwerking

krijgt thans gestalte in de relaties die CASA (UvA) en CNWS (RUL) met elkaar onderhouden.

In tegenstelling tot specialisaties binnen de letteren zijn de maatschappijwetenschappen niet uitgesplitst langs de lijnen van "area studies". Het gevolg is dat slechts weinig leerstoelen het etiket van Azië-studies dragen. In feite zijn dit slechts enkele: aan de RUL Antropologie en aan de UvA Modern Aziatische Geschiedenis en Sociologie en de Geschiedenis van Zuid- en Zuidoost-Azië. Ondanks de thematische verbijzondering die deze disciplines kenmerkt, zijn de beoefenaren ervan als Azië-specialisten (in werkgemeenschappen, overlegorganen en adviescommissies) gekwalificeerd. Ook buiten de universiteiten zijn Azië-specialisten werkzaam, zoals aan het Koninklijk Instituut van de Tropen (KIT), The Institute of Social Studies (ISS) en het Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis (IISG). Deze maken deel uit van het landelijke sociaal-wetenschappelijk netwerk voor niet-westerse studies.

Azië-onderzoek wordt sterk bevorderd door directe contacten met Aziatische landen zelf, bijv. in het samenwerkingsprogramma tussen Nederland en India waarbij het bureau van de Indo-Dutch Programme on Alternatives in Development samen met de Indian Council of Social Science Research in Delhi onderzoek naar ontwikkelingsbeleid coördineert. Dit Nederlandse initiatief heeft een krachtige impuls gegeven aan de studie van veranderingsprocessen in het moderne Zuid-Azië en de grondslag gelegd voor een nieuwe vorm van wetenschappelijke samenwerking tussen beide landen.

De disciplines die zich in de sociale wetenschappen richten op het moderne Azië zijn: sociologie & antropologie (UvA, VU, RUL, ISS, KIT), sociale geografie, planologie & demografie (UvA, RUU, KUN, ISS), economie (UvA, VU, EUR¹, ISS, KIT), rechten (RUL, LUW, UvA, KUN), politicologie en beleidswetenschappen (UvA, ISS, RUL, TUT), en maatschappijgeschiedenis (UvA, VU, EUR, IISG, RUU).

Over de vier regio's verdeeld zijn de volgende sociaal-wetenschappelijke specialisaties over de universiteiten verdeeld:

- (a) Nabije Oosten: UvA, VU, RUL, KUN
- (b) Zuid-Azië: UvA, VU, EUR, ISS, KIT
- (c) Oost-Azië: RUL, UvA, ISS, IISG
- (d) Zuidoost-Azië: UvA, VU, LUW, RUL, KUN, RUU, ISS, KIT, IISG

Deze gegevens worden hier niet vermeld met de pretentie van volledigheid. Ze zijn hier slechts nodig om aan te geven dat als het tot een gemeenschappelijke aanpak zou komen van de Azië-studies in de brede zin van het woord, het bestaande beeld er een is van spreiding van competenties over een aantal universiteiten.

2.4 *Samenvatting en conclusies*

Azië-studies houden zich niet alleen bezig met taal, cultuur, geschiedenis, kunst, en nog andere disciplines die traditioneel in de letterenfaculteiten wor-

¹ Aan de EUR worden ook Japans en Japankunde gedoceerd.

den ondergebracht, maar ook met maatschappijwetenschappen die ook bedreigd worden. Hoofdstuk 3 behandelt de diepte en breedte van die afkalving binnen de letterenfaculteiten. Aangezien de CKL niet competent is over de maatschappijwetenschappen van Azië adequaat te oordelen, is onze eerste aanbeveling aan de minister:

Er dient zo spoedig mogelijk een adviescommissie voor de maatschappijwetenschappen van Azië te worden ingesteld die gevraagd wordt te adviseren over de versterking van de Azië-studies in andere dan de letterenfaculteiten.

Verwacht mag worden dat het advies van de commissie maatschappijwetenschappen van Azië dat van de CKL zal aanvullen en complementeren. Gezien de nauwe verwantschap van beide probleemgebieden is het niet nodig en ook niet gewenst met evalueren en eventueel implementeren van het advies van de CKL te wachten tot het advies van deze tweede commissie is ingediend. Integendeel, de tijd is nu rijp zowel voor actie binnen Nederland als voor een Europees initiatief op het gebied van de Azië-studies. De CKL hoopt daarom dat evalueren en eventueel implementeren van de aanbevelingen van de adviescommissie maatschappijwetenschappen van Azië ook zo spoedig mogelijk ter hand zal kunnen worden genomen.

De CKL is van mening dat, niet alleen in de wereld maar ook in Europa, het belang van de Azië-studies aanzienlijk groter is dan men zich realiseert. Dit zal in hoofdstuk 4 worden toegelicht met behulp van wetenschappelijke, culturele, maatschappelijke en economische argumenten. Het belang van die studiegebieden is zo groot dat hun ontwikkeling binnen de internationale wetenschap als een prioriteit geldt. Hoofdstuk 5 laat zien dat Nederland dankzij een samenloop van historische en andere omstandigheden in een unieke positie is geplaatst om bij deze ontwikkeling een centrale functie te vervullen. Dit wordt buiten Nederland erkend, maar binnen Nederland alleen in kleine kring duidelijk gezien. Zodra Nederland ontdekt dat het hier een belangrijke verantwoordelijkheid heeft en ongekende mogelijkheden bezit, verwerft het een vaste plaats in de internationale wetenschap. Hoofdstuk 6 toont aan dat een financiële oplossing van het probleem van de kleine letteren voor een betrekkelijk gering bedrag mogelijk is. Op die gebieden van studie is het noodzakelijk voorwaarden te formuleren waaraan minimumvoorzieningen moeten voldoen.

Samenvattend uitgangspunt voor de problematiek van de kleine letteren is de vraag hoe in Nederland de bestudering van Azië ter hand wordt genomen. Dit uitgangspunt is vertaalbaar in de onderliggende politieke vraag: *Hoeveel en hoe is Nederland bereid te investeren in fundamentele kennis op het gebied van de talen, culturen en maatschappijen die voor Europa en de wereld in toenemende mate van belang worden, met name die van Azië?*

3 Kaalslag in de jaren tachtig

千日打柴 - 一日燒

Brandstof in duizend dagen vergaard
wordt in één dag opgebrand

3.0 Inleiding

Er is het een en ander mis gegaan met de grote bezuinigingsoperaties uit de jaren '80, Taakverdeling en Concentratie (TVC) en Krimp en Groei (SKG). Veel studierichtingen of afstudeerrichtingen binnen de letterfaculteiten zijn door die operaties beneden een aanvaardbaar minimum terecht gekomen. Dit geldt met name voor de Kleine Letteren, maar ook voor de specialismen binnen de grote letteren. De voorzieningen voor de Kleine Letteren kunnen niet worden losgezien van die voor de Letterenfaculteiten als geheel. In §3.1 wordt daarom beschreven hoe deze faculteiten door overbezuiniging in de verdrukking zijn gekomen. In §3.2 volgt een analyse van de bestuurlijke mechanismen die verantwoordelijk zijn voor deze situatie. Deze analyse vormt de grondslag voor de financiële aanbevelingen van dit rapport in de hoofdstukken 6 en 7.

3.1 De financiële situatie van de Letterenfaculteiten na TVC en SKG

Deze paragraaf valt in twee delen uiteen. In §3.1.1 wordt aangetoond dat de berekeningsgrondslag voor de voorzieningen aan de letterenfaculteiten dubieus is. Terwijl de minister uitgaat van 45% onderzoek per fte, en daar ook de financiering op afstemt, is de feitelijke praktijk dat het vaste personeel gemiddeld over alle letterenfaculteiten op de 28% uitkomt, met het vooruitzicht dat dit getal zal dalen. De conclusie is: "klein" kan niet binnen de letterenfaculteiten worden gefinancierd worden ten koste van "groot". Andere maatregelen zijn nodig. In §3.1.2 wordt aandacht besteed aan de verdeling alfa-bèta in *Wetenschapsbudget 1991*.

3.1.1 Het bestedingspercentage onderzoek

Het KNAW-rapport *Tegen de Stroom* heeft met cijfers duidelijk gemaakt hoe groot de nood is bij de kleine studierichtingen, de specialismen, maar ook bij de grote studierichtingen in de Letterenfaculteiten. Een deel van het probleem is

volgens dit rapport toe te schrijven aan overbezuiniging in de jaren '80. De letterenfaculteiten hebben meer ingeleverd dan was voorzien en dragen nu de lasten van anderen.

Wetenschapsbudget 1991 voert aan dat niet de alfa-wetenschappen in de jaren '80 kind van de rekening zijn geworden, maar de bèta-wetenschappen. Die stelling wordt gebaseerd op cijfers. Ook al wordt erkend dat ze onbetrouwbaar zijn, toch worden uit deze cijfers vergaande conclusies getrokken. Bij twijfel aan de betrouwbaarheid van cijfers blijken de bèta-wetenschappen namelijk systematisch het voordeel van die twijfel te krijgen. *Tegen de Stroom* wordt zonder discussie afgedaan als onbetrouwbaar omdat gebruik gemaakt is van de zogenaamde APOWO-cijfers, die overigens door het ministerie zelf waren verstrekt. Daarmee wordt ruimte gemaakt voor de onbetrouwbare cijfers van het CBS en Irvine c.s.(1990).

De CKL heeft gezocht naar betrouwbaarder cijfers en die zijn gevonden. De taakstelling van de personeelsformatie binnen de letterenfaculteiten is een vaststaand gegeven en daaruit zijn wel betrouwbare conclusies af te leiden. Voor drie jaren, 1982, 1985 en 1989, is nagegaan over hoeveel onderzoeks-fte de betrokken letterenfaculteiten konden beschikken. Het jaar 1982 is het jaar waarin de TVC-operatie werd ingezet, het jaar 1985 is gekozen omdat pas ná dat jaar de effecten van de TVC zichtbaar worden, het jaar 1989 is het laatste volledige jaar, waarin waarneembaar is welk effect de TVC-operatie heeft gehad. Dit negatieve effect wordt versterkt door de effecten van de SKG-operatie die in 1985/1986 plaatsvond. In sommige faculteiten zijn die effecten nog niet volledig uitgekristalliseerd, zodat de cijfers in feite een iets te optimistisch beeld geven.

De resultaten van deze analyse staan in Tabel 1. De tabel bevat zes schema's. De eerste rij van een schema geeft het totaal aan fte (full time equivalent) voor het wp (wetenschappelijk personeel) van de betreffende letterenfaculteit. De fte zijn uitgesplitst over vast personeel en niet-vast personeel.¹ Vervolgens is aangegeven over hoeveel onderzoeks-fte een faculteit beschikte, ook weer uitgesplitst over niet-vast en vast.² Hieruit kan worden afgeleid hoeveel procent onderzoekstijd er gemiddeld per fte beschikbaar is. Dit percentage wordt aangeduid als het *bestedingspercentage*. Aangegeven is over welk bestedingspercentage het niet-vaste en het vaste wp kon beschikken. In de onderste rijen staan de aantallen studenten die colleges volgden, alsmede de eerstejaarsstudenten.³

Door de cijfers voor de universiteiten op te tellen kan men landelijke gemiddeldes vaststellen. Dit gebeurt in Tabel 2.

¹ De laatste categorie is samengesteld uit twee grootheden, tijdelijk wp (waaronder todo's) en aio's, maar het was niet goed mogelijk deze categorieën te splitsen. Het aantal fte aio's is in het algemeen groter dan dat van de toegevoegde docenten..

² Aan de RUU en de VU moesten schattingen worden gemaakt over de verdeling tussen vast en niet-vast voor de jaren 1982 en 1985.

³ Sommige faculteiten hebben niet alle formatie-gegevens over de verhouding vast en niet-vast. In dat geval is er een schatting gemaakt op grond van cijfers in omringende jaren.

LEIDEN				UTRECHT			
	1982	1985	1989		1982	1985	1989
fte wp	340	361	325	fte wp	318	340	317
niet vast	23	23	41	niet vast	46	110	139
vast wp	317	338	284	vast wp	272 ¹	230	178
onderzoeksfte	120	144	106	onderzoeksfte	93	101	76
niet-vast	22	22	41	niet-vast	10	21	31
vast	98	122	65	vast	83	80	45
% onderzoek wp	0.35	0.39	0.32	% onderzoek wp	0.29	0.30	0.24
% onderzoek vast	0.31	0.36	0.23	% onderzoek vast	0.31	0.37	0.25
studenten	4400	4882	4788	studenten	5243	5277	5183
le jaars	890	1044	1191	le jaars	927	1064	1552
GRONINGEN				NIJMEGEN			
	1982	1985	1989		1982	1985	1989
fte wp	249	226	260	fte wp	223	225	193
niet vast	45	40	81	niet vast	48	57	67
vast wp	204	186	179	vast wp	175	168	126
onderzoeksfte	95	109	84	onderzoeksfte	80	71	62
niet-vast	14	16	26	niet-vast	25	15	36
vast	81	93	58	vast	55 ¹	56	26
% onderzoek wp	0.38	0.48	0.32	% onderzoek wp	0.36	0.32	0.32
% onderzoek vast	0.40	0.50	0.32	% onderzoek vast	0.31	0.33	0.20
studenten	2942	3002	3050	studenten	3268	3342	2345
le jaars	441	552	775	le jaars	523	480	571
UVA				VU			
	1982	1985	1989		1982	1985	1989
fte wp	422	399	450	fte wp	188	152	142
niet vast	90	87	151	niet vast	35	30	43
vast wp	332	312	299	vast wp	133	122	99
onderzoeksfte	123	154	194	onderzoeksfte	36	45	52
niet-vast	33	43	90	niet-vast	9	9	16
vast	90	111	104	vast	27	36	36
% onderzoek wp	0.29	0.39	0.43	% onderzoek wp	0.28	0.30	0.37
% onderzoek vast	0.27	0.36	0.34 ²	% onderzoek vast	0.20	0.30	0.36
studenten	5368	6004	6084	studenten	1674	1637	1029
le jaars	844	1286	1529	le jaars	248	359	249

Tabel 1

	1982	1985	1989	Vershil 1985/1989
fte wp	1716	1703	1687	-1%
fte vast	1433	1341	1165	-13%
onderzoeksfte	547	619	574	-7%
onderzoeksfte vast	434	498	334	-33%
studenten	22895	24144	22479	

Tabel 2

¹ geschat² In de nota Toedelingsbeleid wordt de jaren 1991-199 een gemiddelde onderzoeksfte voor vast wp vastgesteld van 32% in 1991 teruglopend naar 27% in 1995.

Conclusies zijn slechts te trekken uit een vergelijking van de cijfers uit 1985 en 1989. In 1985 is voor het eerst ook het positieve effect te zien van de VF-financiering die de letterenfaculteiten er toe heeft aangezet eisen te stellen op het gebied van de tijdsbesteding: het systeem van VF-financiering dwong mensen meer dan voorheen onderzoek te doen. Men mag dus niet 1982 nemen als vergelijkingsbasis voor voor-of achteruitgang van onderzoek per fte. De cijfers van 1985 en 1989 geven een teruggang van 13% onderzoekstijd per fte vast wp te zien, terwijl het onderzoeksvolume voor deze categorie is teruggelopen met 33%. Het totale volume fte wp is gestegen, maar hierin zitten in de orde van enkele honderden aio's.

De interpretatie van de gegevens in de beide tabellen is eenduidig:

—1. Bijna alle letterenfaculteiten zitten ver onder het bestedingspercentage van 45% dat door het ministerie wordt aangehouden.

—2. In de meeste faculteiten is het bestedingspercentage onderzoek voor het vaste wp meer teruggelopen dan voorzien aan het begin van de TVC-operatie. De cijfers zijn bovendien geflatteerd doordat aio-onderzoek per definitie geen volwaardig onderzoek is.

—3. Tussen 1985 en 1989 is bij de meeste letterenfaculteiten een duidelijke stijging van het aantal eerstejaars waarneembaar.¹

—4. De letterenfaculteiten financieren de kleine letteren thans door extra onderzoekstijd bovenop de vaste voeten toe te kennen aan het wp van kleine letteren, zodat de gemiddelde onderzoekstijd bij de kleine letteren ligt in de orde van 0.6 tot 0.8 fte. De ruimte daarvoor wordt gezocht binnen het totaalvolume onderzoeks-fte. Dit betekent dat de feitelijke onderzoekstijd per individuele fte in de rest van de letterenfaculteit ver ligt onder het gemiddelde dat hier is aangegeven. In Groningen nadert dit de 20% (= 1 dag per week). Kortom, binnen de letterenfaculteiten valt weinig te halen ter versterking van de kleine letteren.

—5. In het totale volume onderzoek van de letterenfaculteiten wordt de teruggang van vast wp enigszins gecompenseerd, maar het leeuwedeel van de onderzoekscapaciteit 'niet-vast' gaat naar de assistenten in opleiding. Omdat aio-begeleiding niet valt onder onderwijs maar onder onderzoek, komt door de toename van het aantal aio's de *begeleidingscapaciteit* van het vaste personeel steeds meer onder druk te staan. Een voorbeeld: in Leiden moeten 65 fte nu 41 personen begeleiden, hetzij organisatorisch (tijdelijk personeel; todo's), hetzij inhoudelijk (aio's), terwijl in 1985 122 fte vast wp 22 fte niet-vast wp begeleidde. Ook andere letterenfaculteiten vertonen dit beeld. De achteruitgang is schokkend, maar bevat één lichtpunt: zij wijst in de richting waarin een oplossing kan worden gevonden.

3.1.2 *Alfa en bèta in de eerste geldstroom*

Indicatief voor de situatie waarin vrijwel alle letterenfaculteiten terecht zijn gekomen, zijn de gegevens in Tabel 3 afkomstig uit het jaarverslag 1989 van

¹ Dat in een aantal gevallen het aantal studenten in 1985 groter is dan in 1989 hangt ook samen met de aanwezigheid van de categorie zogeheten "Oude Stijl-studenten". Deze zijn vóór 1989 afgestudeerd. Pas daarna is er een "normaalsituatie" ingetreden.

de RUU. Deze gegevens zijn een eye-opener voor wie vergelijkenderwijs wil zien hoe alfa-onderzoek en -onderwijs in Nederland worden gefinancierd.

faculteit	wp	studenten	wp : studenten
letteren	317	5390	1:17
*wiskunde/inf	83	467	1:6
*natuurk/sterrk	134	543	1:4
*scheikunde	135	666	1:5
*geologie/geof	97	366	1:4
*biologie	117	899	1:8
*farmacie	77	576	1:7
Totaal bèta	643	3517	
geneeskunde	380	1285	1:3
(dier)geneeskunde	254	932	1:4
Totaal medisch	634	2217	

Tabel 3

Deze tabel bevat gegevens uit het jaarverslag over 1989 van de RUU. De kolom wp geeft het aantal fte (vast en tijdelijk) uit de eerste geldstroom aan.

Van de 21190 studenten worden 10170 opgeleid op basis van een ratio hoger dan 1:17. Voor de 3517 studenten van de bèta-vakken aangegeven met een asterisk, zijn beschikbaar 643 fte wp (gemiddelde ratio is iets meer dan 1:5); voor de 2217 (dier-)geneeskundige studenten 634 fte (gemiddelde ratio iets meer dan 1:3). De ministeriële richtlijnen geven aan: voor alfa 1:34.5; voor bèta 1:20 en voor gamma 1: 28.5. Dat de ratio-cijfers in Tabel 3 lager zijn dan die van het ministerie komt doordat zowel de onderwijs- als de onderzoeks-fte er in zijn opgenomen. Ook dat werkt ten voordele van de bèta- en medische vakken. De verhouding 35:20 is gunstiger voor alfa dan de verhouding 17:4.

Tabel 4 bevat een overzicht van de personeelskosten wp eerste geldstroom voor 1990 voor de drie categorieën uit Tabel 3. Daaruit laat zich berekenen hoeveel kosten er jaarlijks per student worden gemaakt, per vakgebied.¹

1990	personeelskosten	aantal studenten	kosten per student
Letteren	37 Mf	5390	f 6.865,-
*-Bèta	91 Mf	3517	f25.874,-
Medisch	101 Mf	2217	f45.557--

Tabel 4

Nadrukkelijk zij er op gewezen dat het hier gaat om "zuivere" personeelskosten en niet om kosten zoals apparatuur, e.d. Ook is niet verdisconteerd de onderwijs- op begeleidingscapaciteit die geleverd wordt via de tweede en derde geldstroom. Men moet toch aannemen dat bèta-studenten niet zoveel dommer zijn dan letterenstudenten dat ze een factor vier meer begeleiding nodig zouden hebben om hun universitaire opleiding af te maken.

¹ De aantallen studenten zijn die van 1989, maar voor de vergelijking doen de afwijkingen er niet zo toe. Het aantal letterenstudenten is in elk geval gestegen.

De personeelskosten in Tabel 4 zijn inclusief de kosten voor onderzoek verricht door wp uit de eerste geldstroom. Als men zou corrigeren op "zuivere onderwijskosten", dan nog blijven de kosten voor bèta- en medische vakken een veelvoud, en zeker niet in een verhouding 20:34.5 tot de letterenvakken. Onmiddellijk rijst dan ook de vraag waarom er zoveel onderzoekstijd per student naar deze vakken moet gaan. Een letterenfaculteit bevat een veelvoud aan studierichtingen vergeleken met die in de andere twee categorieën. Dat betekent dat binnen de post van f6.865 per student (uit Tabel 4) nog een relatief hoog percentage nodig is om de minimumvoorzieningen per studierichting op peil te houden.

In het algemeen ligt het voordeel voor bèta- en medische vakken op tenminste vijf punten:

- a. een veel gunstiger ratio docent:student
- b. een veel gunstiger ratio wp:ondersteunend personeel
- c. een veel gunstiger uitkering voor overheadkosten¹
- d. een veel groter aandeel in de tweede en derde geldstroom
- e. een grotere hoeveelheid fte aan onderzoek in de eerste geldstroom

Zolang universiteitsraden niet zijn samengesteld op grond van het aantal studenten dat een faculteit trekt, maar op grond van het aantal faculteiten, is er bijna per definitie altijd een meerderheid voor de faculteiten met de gunstige ratio. Dit verklaart wellicht waarom een letterenfaculteit binnen een instelling moeilijk gehoor krijgt op het centraal niveau.

3.1.3 Alfa en bèta in Wetenschapsbudget 1991

Het *Wetenschapsbudget 1991* verschaft cijfers die zouden moeten aantonen dat het bèta-onderzoek in Nederland ten opzichte van het buitenland relatief achter zou zijn gebleven. Deze cijfers zijn afkomstig uit Irvine e.a. (1990). Ze dienen als grondslag voor het beleidsvoornemen om het bèta-onderzoek, met name de technologische component daarvan, in de toekomst te verstevigen, dit vooral ten koste van gamma-onderzoek. Omdat het Nederlandse alfa-onderzoek volgens de cijfers ook boven het genoemde gemiddelde zit, wordt geïmpliceerd dat alfa-onderzoek over meer volume beschikt dan wenselijk is. Dit wordt geïnterpreteerd als een aansporing om ook het alfa-onderzoek verder in te perken. Binnen sommige universiteiten is dit al gebeurd. Op NWO wordt sinds het verschijnen van de nota druk uitgeoefend het daar recentelijk ingezette beleid ter bevordering van alfa-onderzoek te wijzigen ten voordele van het bèta-onderzoek. Dat zou betekenen dat de verhouding alfa-beta-gamma die in 1989 voor NWO gold, nl. 7:86:7, nog verder gewijzigd zou moeten worden ten gunste van bèta-onderzoek.²

¹ Ook los van de kleine letterenproblematiek is er alle aanleiding om de ratio bij deze verdeling bij te stellen ten gunste van alfa. Dat zou een aanmerkelijke verlichting van de huidige druk betekenen..

² Vandaar dat er met wantrouwen moet worden gekeken naar de plannen om onderzoeksgelden van de universiteiten naar NWO te brengen. Dat zou inhouden dat er een nog grotere aanslag op de begeleidingscapaciteit van letterenonderzoekers wordt gedaan en dat men gelden zou moeten trachten te verwerven onder een nog ongunstiger verdeelsleutel dan in de eerste geldstroom.

De resultaten van Irvine c.s. staan haaks op de conclusies van *Tegen de Stroom* maar, zoals gezegd, dit laatste rapport is zonder veel discussie buiten beschouwing gelaten. De CKL meent dat de discussie moet worden heropend en weet zich in dezen gesteund door het RAWB-rapport *De toekomst van de geesteswetenschappen in Nederland* en door de feiten.

Omdat het een Aziatisch land (Japan) betreft, bespreken we nog één voorbeeld van *Wetenschapsbudget 1991* om te laten zien dat de conclusies op drijfzand gebouwd zijn. Op pagina 29 wordt de pro-bètawending op een totaalberekening gegrond, waarin o.a. de volgende cijfers geldend voor het jaar 1987 voorkomen:

	<i>Nederland</i>	<i>UK</i>	<i>Frankrijk</i>	<i>W. Duitsland</i>	<i>Japan</i>	<i>VS</i>
alfa	8.6	6.6	6.8	6.2	9.6	2.8
bèta	72.5	81.0	86.6	83.6	76.7	88.9
gamma	18.9	12.4	6.7	10.2	13.8	8.4
in \$	958	2798	3211	4037	3735	14905

Tabel 5

In 1975 was de verdeling in Nederland 6.5% (alfa), 78.1% (bèta) en 15.5% (gamma). Op de onderste rij staan de bedragen totaal in dollars. De stelling van *Wetenschapsbudget 1991* is dat bèta-onderzoek is achtergeraakt ten opzichte van andere landen en dat het alfa-onderzoek boven het internationale gemiddelde ligt van 5.1%.

Deze stelling komt er op neer dat Nederland meer in de richting zou moeten gaan van de grote landen. Bij het overnemen van modellen uit grotere eenheden wordt vaak een bekende denkfout gemaakt: kleine organisatievormen (in dit geval landen) kan men niet klakkeloos modelleren naar grotere organisatievormen. Een groot land als de VS bijvoorbeeld kan veel beter dan een klein land een "brute force"-strategie volgen. Het kan zich redelijk permitteren in de breedte "geheugenloos" te opereren en het accent te leggen op bèta-onderzoek. Immers, in zo'n groot land zijn altijd een aantal culturele centra waar de topspecialisten op het gebied van taal, cultuur en maatschappij wel aan het woord komen. Veel ruimte voor een groot maar achterlijke achterland met Mickey-Mouseuniversiteiten is er niet in Nederland. Een klein land als Nederland kan zich niet permitteren zo klakkeloos zijn universitaire systeem te modelleren op dat van het systeem dat in de VS wordt gehanteerd. Als hier dezelfde percentages voor de verdeling alfa-bèta-gamma zouden worden toegepast als in de VS zou binnen enkele jaren de geesteswetenschappelijke en culturele infrastructuur van Nederland ineensstorten bij gebrek aan kwaliteit. Indien Nederland 8.6% van 958M\$ = 165 Mf (op basis van 1\$ = f2.--) zou uitgeven aan alfa-onderzoek, —wat zoals opgemerkt een zeer dubieus cijfer is— moet dit percentage op een geheel andere wijze worden bekeken dan de 2.8% in de VS. Al zouden de cijfers kloppen, op een som van 29810 Mf is 2.8% een bedrag van 835Mf. Als het bedrag van 165 Mf moet worden verdeeld over meer dan 50 studierichtingen en afstudeerrichtingen, is er gemiddeld 3.3Mf beschikbaar, in de VS 16.7 Mf. Een groot land kan zich beter permitteren een relatief laag bedrag te spenderen aan alfa-onderzoek, omdat er voldoende ruimte is voor elk vakgebied om op verscheidene plaatsen op topniveau te worden beoefend. Dat geldt tot op zekere hoogte ook voor Frankrijk, Duitsland

of Engeland. Of de door de VS gevoerde strategie juist is, is overigens een andere vraag, maar het is niet de onze.

Opvallend is dat Japan van alle genoemde landen het meest besteedt aan alfa-onderzoek. Dat gegeven speelt geen rol in *Wetenschapsbudget 1991*, hoewel Japan het land is dat in de periode 1975-1987 in alle opzichten het allersnelst is vooruitgegaan. Neemt men het wel au serieux, dan volgt er een heel andere redenering uit:

#1. Het gaat niet goed met de VS, economisch-technologisch gezien. Toch gaat bijna 90% van alle onderzoeksgelden naar bèta-onderzoek. Bekend is dat de VS niet genoeg moeite doen zich te oriënteren op hun economische concurrenten. Het gaat zeer goed met Japan. Het percentage dat aan bèta-onderzoek wordt besteed —als de cijfers kloppen— ligt aanzienlijk lager dan in de VS, en ook lager dan in de Europese landen, waar men technologisch ook achter is geraakt op Japan.

#2. Van Japan is bekend dat het zich goed op de hoogte stelt van de landen waar het mee te maken heeft. Dat betekent dat het investeert in voorzieningen die die kennis opleveren. Dit zou kunnen verklaren waarom een relatief groot deel van het totaalbudget gaat naar alfa-onderzoek.

#3. Als men uit twee modellen moet kiezen —het VS-model of het Japanse model— is het verstandiger op het Japanse model te kiezen, m.a.w. niet de 88.9% voor bèta-onderzoek uit de VS-kolom als ideaal te nemen, maar de 9.6% voor alfa-onderzoek uit de Japan-kolom.

Naar afmetingen en aantallen universiteiten staat Japan dichter bij Nederland dan bij de VS. Deze redenering is daarom meer relevant dan een redenering die Nederland in de richting van het VS-verdeelmodel zou sturen. Wie daartegenover zou stellen dat bij de Japanse cijfers het niet-universitaire onderzoek blijkbaar niet is meegerekend, ondergraaft daarmee voor de zoveelste maal de betrouwbaarheid van de Irvine-cijfers.

3.2 *De afkalving*

In de jaren tachtig vond in de kleinere studierichtingen afkalving plaats op grote schaal. Het is mogelijk dat een rationele overweging ten grondslag lag aan het in werking stellen van het mechanisme van een taakverdeling en concentratie, ook waar het kleine letteren betreft. Immers, voor bepaalde wetenschapsgebieden hoeft men niet in elke letterenfaculteit een volledige uitrusting te hebben. De CKL onderstreept het belang van een gestructureerde opbouw van wetenschapsgebieden vanuit een nationale visie, maar constateert dat er niet genoeg gedaan is aan landelijke coördinatie op het gebied van de kleine letteren. Men heeft de taakverdeling en concentratie overgelaten aan het spel der vrije krachten. In §3.2.1 wordt een voorbeeld geven van de wijze waarop is omgesprongen met voorzieningen waarin jarenlang investeringen zijn gedaan.

Het proces van onsystematische afslachting van betrekkelijk weerloze organisatorische eenheden is niet tot stilstand gekomen. Hoewel de minister de universiteiten expliciet had gevraagd de situatie in de kleine letteren gedurende de periode dat de CKL haar werkzaamheden verrichtte te handhaven, zijn sinds november 1990 enkele Arabisten aan de VU met ontslag bedreigd. Zelfs

zijn leerstoelen geblokkeerd in afwachting van de uitkomsten van dit rapport, of ze worden opgeheven zodra de thans zittende hoogleraar vertrekt.

Een van de meest storende aspecten van bezuinigingsoperaties in de jaren tachtig was het afschuiven van de uitwerking ervan naar de universiteiten die de last doorschoven naar de faculteiten. De gevolgen van deze politiek, die in §3.2.2 - §3.2.4 worden geanalyseerd, zijn desastreus gebleken. Niet alleen is het sociale klimaat —en daarmee het primaire werkklimaat— grondig bedorven, er is ook veel waardevols vernietigd dat misschien nooit meer kan worden hersteld.

3.2.1 *Een Hollands drama*

Een schrijnend voorbeeld van kapitaalvernietiging betreft het Instituut van de Kunstgeschiedenis en Archeologie van Zuid- en Zuidoost-Azië aan de Universiteit van Amsterdam. Dit instituut zette de kroon op een lange nationale traditie die, in de Indonesische monumentenzorg groot geworden, leidde tot vele schitterende projecten zoals de te Leiden in samenwerking met India sedert 1928 uitgegeven *Annual Bibliography of Indian Archaeology*, die overigens na het verschijnen van deel 23 in 1984 ook is verdwenen.

Het Amsterdamse instituut was in hoge mate geïnternationaliseerd. Jonge onderzoekers uit de gehele wereld kwamen er studeren en promoveren. Talloze publicaties werden door het Instituut verzorgd en een uitgebreide specialistische bibliotheek (meer dan 16.000 banden) en foto- en diatheek (met bijna 40.000 fotos en meer dan 27.000 dias) werd opgebouwd, in stand gehouden en toegankelijk gemaakt. Niet alleen de letterenfaculteit en andere faculteiten binnen de universiteit —met name de faculteit der sociale wetenschappen— maar de gehele culturele en academische wereld, musea, de kunsthandel, reisbureaus, en belangstellenden uit alle sectoren van de samenleving maakten veelvuldig gebruik van deze unieke verzameling en van haar staf van medewerkers. Het betrof immers de cultuur van gebieden die zich in een brede en toenemende belangstelling verheugen zoals India, Nepal, Tibet, Centraal en Zuidoost-Azië, en met name Indonesië.

Het drama trok op internationaal niveau de aandacht en felle reacties waren het gevolg. Honderden adhesiebetuigingen uit de gehele wereld, van de kant van academici en andere experts zowel als ambassadeurs en uiteenlopende regeringspersonen en -lichamen, werden gericht aan de Nederlandse minister en aan het bestuur van de universiteit van Amsterdam met het verzoek om stappen te ondernemen om het instituut te behouden en beveiligen. Het betrof hier, per slot van rekening, niet een aardbeving, een vloed of een andere natuurramp waaraan mensen weinig kunnen doen, maar een door redelijke en verstandige mensen uitgevoerde daad van opzettelijke vernietiging.

Het heeft allemaal niets uitgehaald en in 1987 werd het instituut met alles wat er aan personen en zaken omheen en aan vast zat opgeheven. Op 3 december 1987 droeg het college van bestuur van de universiteit van Amsterdam de Dienst Bouw- en Huisvesting in overleg met de interim-beheerder van de Faculteit der Letteren op, uiterlijk 1 juni 1988 de aan de eenheid toegewezen ruimte te ontruimen. Daarmee was ook het lot van de studierichting Indische en Iraanse culturen bezegeld, ofschoon het bestuur nog een gebaar maakte in

de richting van de studenten: er diende op te worden toegezien dat voor de studie van zes gevorderde studenten, die toegestaan werden tot uiterlijk 31 december 1988 het doctoraalexamen af te leggen, de vereiste literatuur toegankelijk bleef.

Zo heeft een klein rijk land in Europa zijn kleine culturele revolutie afgekeken van een groot arm land in Azië en het daarenboven nog botgevierd op de culturen van Azië zelf.

3.2.2 De bestuurlijke complexiteit van letterenfaculteiten

Door het gebruik van de tegenstelling 'groot-klein' dreigt het gevaar dat de afkalving van de kleine letteren in de jaren '80 geweten wordt aan de grote studierichtingen binnen de letterenfaculteiten. Deze zouden hebben gesneden ten behoeve van hun eigen staf. Die analyse snijdt geen hout. Inderdaad hebben de letterenfaculteiten vrij algemeen de strategie gevolgd om de grote letteren doorgaans als studierichting voor de faculteiten behouden. Dit streven wordt overigens door het PGM zelf direct opgeroepen: bij de nieuwe verscherping ervan zal het nog sterker gaan werken. Grote studierichtingen vormen namelijk per definitie het behoud van alle voorzieningen binnen de letterenfaculteiten en in zekere mate ook binnen een instelling. Immers, er wordt —na afroming op het centraal niveau— uitbetaald op grond van de aantallen studenten. Daarmee worden zowel grote als kleine studierichtingen gefinancierd. Zouden studentrijke studierichtingen worden afgestoten, dan neemt een college van bestuur dat geld onmiddellijk in door het simpele feit dat de letterenfaculteit als geheel minder inkomsten heeft.

Op dit ogenblik worden de kleine letteren vrijwel uitsluitend gefinancierd door de grote. Dit leidt overal tot grote sociale spanningen, omdat ook bij de grote studierichtingen drastisch is bezuinigd op basis van het PGM. De grote studierichtingen financieren niet alleen de kleine letteren, ze financieren ook nog hun eigen studentarme specialismen (bij de letterkunde doorgaans de historische letterkundes, bij de taalkunde meestal de historische en moderne grammatica, bij de geschiedenis meestal de oude en middeleeuwse geschiedenis, etc.). Ze hebben dus alle zelf een of meer varianten van de kleine letterenproblematiek in huis.

De problematiek van de kleine letteren krijgt extra scherpte als men zich realiseert dat letterenfaculteiten een veel complexer organisatievorm hebben dan de meeste andere. Niet alleen door de grote hoeveelheden studenten (meestal is een letterenfaculteit verreweg de grootste faculteit van een universiteit), maar ook door het feit dat er minstens vier geheel verschillende wetenschappelijke disciplines bijeengevoegd zijn: taalwetenschap, letterkunde, geschiedenis, en (drie) kunstwetenschappen. De besluitvorming van een letterenfaculteit over de instandhouding van een bepaald vakgebied kan nooit verlopen vanuit een homogene visie op één vakgebied. De kwaliteit van een programma of van een individu kan bijna nooit adequaat worden beoordeeld, zoals bij andere faculteiten wel het geval is of kan zijn, tenzij men buiten de universiteit of zelfs buiten de grenzen kijkt. De heterogeniteit van de letterenfaculteiten als academische eenheid en als organisatievorm maakt daarom dat men besluitvorming over de kleine letteren absoluut niet aan het vrije spel van krachten binnen de

faculteit mag overlaten, en zeker niet aan financieringsmethoden waarin de mode van de dag catastrofaal uitwerkt voor bepaalde vakgebieden, die naar internationale maatstaven gemeten springlevend zijn.

Zou aan de letterenfaculteiten worden overgelaten te bezuinigen op basis van het model van outputfinanciering zonder vaste voet, dan verdwijnen de kleine letteren en verscheidene andere specialismen bij ongewijzigd beleid onherroepelijk. Het is niet in te zien hoe letterenfaculteiten zelf deze problematiek kunnen oplossen, gegeven het feit dat de universitaire bureaucratie tot dusver de cijfers als uitgangspunt neemt of moet nemen omdat deze de minst onbetrouwbare maatstaf schijnen te vormen.

Deze analyse toont aan dat de problematiek van de kleine letteren uitsluitend is op te lossen indien een hoger bestuursniveau dan de letterenfaculteit andere dan louter kwantitatieve criteria introduceert en die ook financieel vertaalt.

3.2.3 De rol van het centraal niveau

Op het niveau van de universiteiten doen zich soortgelijke problemen voor. De natuurlijke samenwerking tussen beoefenaars van de kleine letteren strekt zich vaak uit over meer dan één faculteit. Dergelijke samenwerkingsverbanden worden door de lokale bureaucratieën niet op prijs gesteld: ze bemoeilijken de administratie. Het opheffen van het archeologisch instituut voor Zuid- en Zuidoost-Azië is een typerend voorbeeld: de sociale faculteit van de UvA kon geen invloed uitoefenen op de kapitaalsvernietiging die plaats greep in de letterenfaculteit.

Daarbij komt dat de bezuinigingsoperaties van de jaren '80 geleid hebben tot een verscherping van de concurrentie tussen de universiteiten. De eigen profilering staat voorop, ook binnen de VSNU. Weliswaar werken de universiteiten samen, maar telkens blijkt dat lokale belangen bepalend zijn voor de mate waarin men coöperatie zoekt en wenst. Wanneer hoogleraren bijvoorbeeld als externe promotor optreden (dus in een andere dan hun eigen universiteit), wordt hun faculteit niet betaald voor het gedane werk. Hoe kleiner de organisatie waaruit zo iemand komt, des te harder drukt zich dat uit in de tijdsbelasting. Kortom, van alle kanten wordt gewild of ongewild nationale samenwerking tegengewerkt. Dat die toch ontstaat, is te danken aan de onderzoekers zelf, die daarvoor vaak dwars tegen hun eigen bureaucratie in moeten gaan, en aan NWO, die er in is geslaagd om netwerken te construeren met behulp van de betrokken onderzoekers.

De kern van dit probleem is dat universiteitsbesturen na de in §3.1 besproken verdeling van de gelden over de faculteiten, zich terugtrekken achter kwantitatieve modellen. Ze zien niet dat de minimumformaties die nodig zijn om de voorzieningen die ze zeggen te willen handhaven, beneden het internationale niveau zakken.

De CKL is van mening dat *de kleine letterenproblematiek niet kan worden overgelaten aan de universiteiten zolang deze niet in staat blijken zelf actieve bescherming te bieden aan interfacultaire en interuniversitaire samenwerkingsverbanden en zolang ze niet expliciet hebben duidelijk gemaakt hoeveel ze over hebben voor het handhaven van voorzieningen op deze gebieden van studie.*

3.2.4 *De rol van de nationale overheid*

De centrale overheid heeft bij de TVC onvoldoende gekeken naar een taakverdeling tussen de kleine letteren onderling op basis van inhoudelijke coherentie. Ook is niet gekeken naar de minimumformaties van studierichtingen. Weinigen hebben zich in de beginjaren '80 verzet tegen de wens om aanwezige wildgroei te kappen, maar velen hebben inmiddels opgemerkt dat daarbij onnodig grote schade is aangericht en dat veel waardevol is weggesnoeid. Een veel gehoorde karakteristiek van de TVC-operatie is die van een grabbelton. In bepaalde vakgebieden wordt landelijk samengewerkt, in weerwil van TVC en SKG, die mensen en afdelingen tegen elkaar uitspeelden.

De minister heeft het initiatief genomen tot correctie op de afkalving van de kleine letteren. De uitkomsten van onze analyse leiden tot de conclusie dat in het herstelproces de minister zelf een actieve rol zal moeten innemen. De CKL adviseert de minister om de universiteiten er toe te brengen op centraal niveau een beleid te voeren dat niet louter gericht is op kwantitatieve overwegingen. Wij hopen dat hij duidelijk zal maken dat de besluitvorming over voorzieningen een directe verantwoordelijkheid van de universiteit als geheel is, niet van één van haar faculteiten. Dat universiteiten moeten zorgen voor adequate bodemvoorzieningen in hun letterenfaculteiten, kan uitsluitend worden afgedwongen door de minister.

إِلَىٰ يَخْدِمُ بِإِسْنِ يَتَّهَمُ بِالسَّرْقَةِ

Wie iets voor niets doet wordt van diefstal verdacht

3.2.5 *De kleinheid van de letterenonderzoekers zelf*

De letterenfaculteiten bezitten een traditie van kortzichtigheid wanneer het gaat om anderen duidelijk te maken hoe relevant hun vakgebieden zijn. Men is te braaf of acht zich te netjes en aan de weg timmeren is zo vulgair. Het wetenschappelijk personeel van de letterenfaculteiten blijkt niet goed in staat onderlinge tegenstellingen te overbruggen en een gemeenschappelijke lobby op te zetten. Men mag goed functionerende bèta- en medische lobbies niet het verwijt maken dat ze bestaan en succes hebben, zonder ook tegelijkertijd te bekijken wat men zelf doet om de samenleving van het belang van een wetenschappelijk vakgebied te overtuigen. Kleine letteraars kunnen veel van de bèta's leren en het is ook bepaald aan te raden dat te doen, want daar wordt samenwerking ondanks tegenstellingen vrij normaal gevonden. Organisatorische vernieuwingen zoals onderzoekscholen kunnen benut worden voor een betere articulatie van belangen. De letterenonderzoekers zelf moeten hun vakgebied zichtbaar weten te maken. De CKL gaat ervan uit dat een looptijd van 10 jaar voldoende moet zijn om mechanismen te ontwikkelen die nodig zijn om met name het belang van de Azië-studies te verankeren in het

maatschappelijk bewustzijn. Het voorstel staat en valt met de bereidheid van de betrokkenen zelf op te komen voor hun vak.

3.3 *Conclusies*

Binnen de letterenfaculteiten kunnen de kleine letteren niet worden gefinancierd ten koste van de grote letteren. Het bestedingspercentage voor onderzoek, d.w.z. het gemiddeld per fte beschikbare percentage onderzoekstijd, ligt aanmerkelijk lager dan officieel, bijvoorbeeld in *Wetenschapsbudget 1991*, is ingeschat. Zo is tussen 1985 en 1989 het aantal fte beschikbaar voor vast wetenschappelijk personeel met 13% verminderd, maar het onderzoeksvolume is teruggelopen met 33%. Ook is door *Wetenschapsbudget 1991* niet aangetoond, dat het bèta-onderzoek in Nederland in recente jaren ten opzichte van het buitenland relatief achter zou zijn gebleven. Indien Nederland in het buitenland naar een model zoekt om er haar universitaire model op te modelleren, dan zou Japan een realistischer gids zijn dan de Verenigde Staten.

Besluitvorming ten aanzien van de kleine letteren kan niet worden overgelaten aan het vrije spel der krachten binnen de letterenfaculteiten. Evenmin kan zij op louter kwantitatieve criteria berusten of aan de besturen van die letterenfaculteiten worden overgelaten. De kleine-letterenproblematiek kan ook niet worden overgelaten aan de universiteiten zolang deze niet in staat blijken zelf actieve bescherming te bieden aan interfacultaire en interuniversitaire samenwerkingsverbanden en zolang ze niet expliciet hebben duidelijk gemaakt hoeveel ze over hebben voor het handhaven van minimumvoorzieningen. Aan deze voorwaarden kan alleen worden voldaan wanneer de minister in samenspraak met de universiteiten, de KNAW en de NWO tot een nationaal beleid ten aanzien van zulke minimumvoorzieningen komt.

Wanneer de politieke wil aanwezig is, kan de kleine-letterenproblematiek worden opgelost indien binnen de eerste geldstroom een verschuiving van 1% van het totale budget van Mf3940 ten gunste van de letterenfaculteiten plaats vindt, en bij NWO een overeenkomstige verschuiving van 1% van het totaalbudget. De uitwerking van de financiële mechanismen door middel waarvan dit kan worden geëffectueerd worden aangegeven in hoofdstuk 6.

4 De Azië-studies

4.0 Inleiding

Zoals gezegd, vallen de Azië-studies uiteen in enerzijds wetenschappen die zich bezig houden met taal, cultuur, geschiedenis, kunst, enz., en anderzijds maatschappijwetenschappen. Bij de Azië-studies geldt in sterke mate wat zowel de minister als een aantal recente rapporten die betrekking hebben op de *geesteswetenschappen* hebben opgemerkt: namelijk dat de grenzen tussen wetenschapsgebieden fluctueren en zich vaak verschuiven. Dit was al het geval in de tijd van het klassieke oriëntalisme toen vele van die grenzen nog niet bestonden. Zo bevatten Snouck Hurgronje's studie over Mekka (1889-1890), en J.J.M.de Groot's zesdelige standaardwerk (1892-1910) over de religies van China evenveel etnografie (nu sociale faculteit) als filologie (nu letterenfaculteit).

In twee recente rapporten over de positie van de geesteswetenschappen is veel van wat wordt gezegd van toepassing op de Azië-studies. Wanneer het KNAW-rapport *Tegen de Stroom* zegt:

Essentieel voor de mens zijn het vermogen en de behoefte te communiceren, zich uit te drukken in taal, te reflecteren over zichzelf en zijn plaats in de wereld en in de tijd, na te denken over de zin van het leven en (het bestaan van) het hiernamaals. Alle ons bekende beschavingen hebben zich van zulke vragen rekenschap gegeven. Taalkunde, wijsbegeerte, theologie, recht en geschiedenis houden zich met deze activiteiten van de menselijke geest bezig. De geesteswetenschappen bestuderen voorts de belangrijkste producten en prestaties van de cultuur: muziek en kunst, architectuur en literatuur, gebieden waarop Europa's en ook Nederlands aanzien in de wereld voor een belangrijk deel berust; in samenhang daarmee bestudeert de archeologie de materiële cultuur uit het verleden. (p.4)

dan geldt dit in het bijzonder voor de Azië-studies, die zich bezig houden met culturen die in alle opzichten een even geschakeerd en gevarieerd beeld ten toon spreiden als de Westerse. Voor de Azië-studies geldt in sterke mate dat zij maatschappelijke vraagstukken (bijvoorbeeld betreffende gastarbeiders en vluchtelingen) inzichtelijk maken en dat zij van belang zijn voor de verzorging van ons "maatschappelijk vocabulair". De CKL zal niet de aanbevelingen van

Tegen de stroom recapituleren, hoewel een groot aantal ervan op de Azië-studies van toepassing is. Zij adviseert deze aanbevelingen opnieuw serieus in beschouwing te nemen. Het gebruik van het woord *opnieuw* wordt ingegeven door het feit dat *Wetenschapsbudget 1991* geheel aan de conclusies en aanbevelingen van *Tegen de Stroom* voorbij lijkt te gaan.

Ook het volgende drietal aanbevelingen, uit het RAWB-rapport *De toekomst van de geesteswetenschappen in Nederland*, illustreert de problematiek van de Azië-studies goed:

- Het rapport argumenteert voor het grote wetenschappelijke belang van de basisdisciplines die zich bezig houden met fundamenteel onderzoek. Dit geldt zeer sterk voor de rol van fundamenteel onderzoek in de Azië-studies, zoals in § 4.1 wordt uiteengezet.

- Het rapport beveelt een zogenoemd *tweesporenbeleid* aan. Dat wil zeggen, naast op bèta-onderzoek gemodelleerde onderzoekstradities binnen het alfa-onderzoek moet er ook ruimte zijn voor individueel onderzoek. Op het gebied van de kleine letteren is die aanbeveling zeer relevant: hoewel er plaats is voor aio-netwerken, bijvoorbeeld in de Arabistiek of de maatschappijwetenschappen van Azië, en het onderzoek niet uitsluitend beperkt is tot individueel onderzoek —er zijn grootschaliger projecten—, blijft dit laatste soort onderzoek van eminent belang. Overigens is deze wens goed te verenigen met het onderbrengen van dit type onderzoekers in een grotere organisatie, op voorwaarde dat die er is om hun belangen te behartigen en hen de rust en concentratie te verschaffen die nodig is.

- Het rapport beveelt een verkenningscommissie kunstensector aan. De noodzaak voor zo'n commissie werd negatief geïllustreerd in §3.2.1, *Een Hollands Drama*, en komt positief aan de orde in §7.2.2.

De aanbevelingen in het RAWB-rapport dienen ter harte te worden genomen.

觀往知來

Ken het verleden
en je zult de toekomst begrijpen

4.1 Fundamenteel onderzoek van Azië

Fundamenteel onderzoek op welk gebied dan ook heeft altijd weinig studenten aangetrokken. Het vereist hoge motivering, langdurige en onafgebroken concentratie en een grondig door experts opgezet en tot uitvoering gebracht selectieproces op grond waarvan alleen de meest begaafden worden aangetrokken en in staat gesteld zich aan zo'n gebied van onderzoek te wijden.

Het PGM heeft het precaire evenwicht tussen fundamenteel onderzoek en vakken die meer direct met beroepskeuze samenhangen, of om andere al dan niet efemere redenen voor kortere of langere tijd populair zijn, buitenproportioneel verstoord. Dat geldt voor fundamenteel onderzoek op de gebieden van zuivere wiskunde evenzeer als voor Azië-studies zoals die van het klassieke Arabisch of het Sanskrit.

4.1.1 *Alfa en bèta*

Het verschil tussen beide categorieën onderzoek weerspiegelt het verschil tussen alfa- en bèta-vakken. Het Nederlandse taalgebruik suggereert zelfs dat alfa minder wetenschappelijk zou zijn dan bèta (zie §5.1). Wat men hierover ook verder moge zeggen, het is een kenmerk van de moderne maatschappij dat deze in het algemeen het belang van de bèta-vakken accepteert maar dat van de alfa-vakken in twijfel trekt. Dat bèta-vakken veel geld kosten, is nooit onderwerp van een inhoudelijke discussie tenzij het de spuigaten uitloopt, zoals de acht miljard dollar voor de "Superconducting Supercollider Particle Accelerator". Zodra het gaat over alfa-wetenschappen hoort men een ander geluid: "wij leven in een tijd van schaarste, de riemen moeten worden aangesnoerd en keuzen moeten worden gemaakt." In deze volstrekt niet noodzakelijke of zelfs maar redelijke attitude leek rond 1989 in Nederland een kentering te komen, maar zoals eerder opgemerkt, heeft de minister in het *Wetenschapsbudget 1991* betoogd dat met name het technologisch gericht bèta-onderzoek moet worden bevorderd. Daarmee is de leuze "Er is geen geld voor" weer terug bij de alfa-wetenschappen

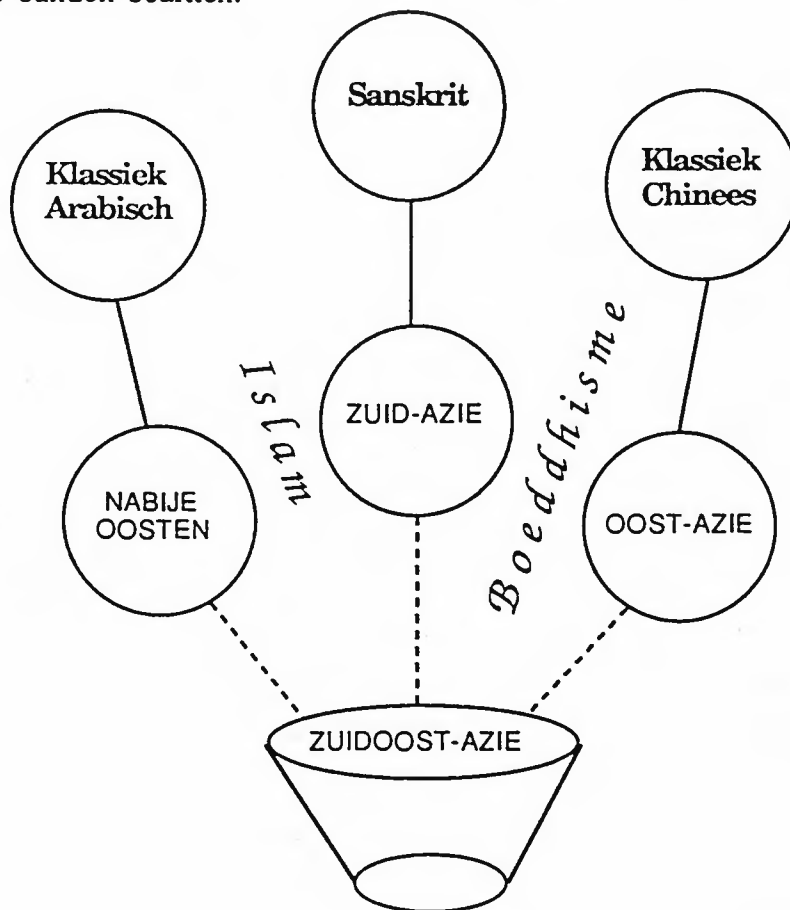
Ten aanzien van de bèta-wetenschappen blijft de maatschappij zorg dragen voor het handhaven van een pyramidestructuur met brede basis en het is verheugend dat ook in Nederland daaruit nog steeds hoge toppen blijven verrijzen. Vanuit een louter wetenschappelijk standpunt zijn alfa- en bèta-onderzoek echter even belangrijk. Een verschuiving van 1 procent op het totale universitaire budget zou toereikend zijn om de door de CKL bestreken formaties van kleine letteren en specialismen via de eerste geldstroom op een aanvaardbaar minimum te brengen. Nederland is (naar welke maat ook gemeten) een van de rijkste landen ter wereld. Het in ere herstellen van fundamenteel onderzoek op het gebied van Azië-studies, dat de problemen van alle kleine letteren in één slag oplost, kan daarom alleen worden bereikt indien die maatschappelijke waardering aan de realiteit wordt getoetst en dienovereenkomstig aangepast en veranderd, dat is, op grond van een *politieke* beslissing.

4.1.2 *De eenheid van Azië*

De CKL ziet het als een belangrijk onderdeel van haar taak duidelijk te maken dat het bij het beveiligen van de kleine letteren niet gaat om voorzieningen voor alle 5200 talen die de wereld rijk is. Zeker, van geval tot geval moet aanemelijk gemaakt worden waarom een taal in Nederland al dan niet moeten worden bestudeerd op het niveau van een zelfstandige studierichting. Alleen een inhoudelijk beginsel laat echter zien dat er in die massa's talen, culturen en maatschappijen een zinvolle *structuur* aanwezig is die een eenheid representeert. Het voornaamste aspect van die structuur is dat er *fundamenteel onderzoek* van Azië bestaat, dat op een behoorlijk niveau in stand moet worden gehouden, anders storten alle ervan afgeleide disciplines en voorzieningen ineen. De kaart van Figuur 2 in §2.1.1 toont dat het gebied van de Azië-studies een continuüm bestrijkt, dat op natuurlijke wijze aansluit bij de regio van het klassieke Europa waaraan sommige letterfaculteiten een nieuwe vorm hebben gegeven door mediterrane regio-studies. Het is duidelijk dat in dat continuüm, dat loopt van de Middellandse Zee tot Japan en Irian Jaya, geen scheidslijn kan

worden aangebracht die niet kunstmatig is. De vier grote regio's van Azië die *geografisch* in elkaar overvloeien, kunnen van elkaar worden onderscheiden op basis van een *historische* achtergrond en ontwikkeling waarbij drie grote klassieke talen en beschavingen een funderende rol hebben gespeeld. Dit wordt geïllustreerd in Figuur 3.

In Azië is fundamenteel onderzoek het onderzoek dat zich richt op deze drie talen en culturen die met drie van de regio's een directe band, en met de vierde indirecte banden bezitten.



Figuur 3

De klassieke talen en culturen waarop het fundamentele onderzoek van Azië zich richt

De continuïteit die in het schema van Figuur 3 tot uitdrukking komt, is nauw verwant aan de historische continuïteit van de Westerse cultuur die met klassieke talen zoals Grieks, Latijn en Hebreeuws is aangevangen en die aan die achtergrond nog steeds een perspectief van waarden en ideeën ontleent. Het belang van de studie van klassieke talen en culturen is daarom in beide beschavingen groot. Het onderscheid tussen het Westen en Azië is dat de klassieke talen van Azië (waarbij Hebreeuws is inbegrepen) geen dode talen zijn maar nog steeds een creatieve rol vervullen. Meer dan in het Westen geldt daarom dat de studie van moderne ontwikkelingen wetenschappelijk onmogelijk is zonder inzicht in klassieke achtergronden. Terwijl het bij de Westerse klassieken gaat om een afgesloten periode in een betrekkelijk ver verleden, waarvan veel belangrijke karakteristieken via verwestering over de gehele

wereld gemeengoed zijn geworden, gaat het in Azië om een ontwikkeling die wij nooit zullen begrijpen tenzij wij met de *fundamenten* beginnen.

Daar komt nog bij dat vergeleken met de studie van Grieks en Latijn, en tot op zekere hoogte ook Hebreeuws, fundamenteel onderzoek van Azië en de daarbij behorende wetenschappelijke ontginning van Aziatische geschiedenis, rechtssystemen, godsdiensten, sociologie, antropologie, kunst en muziekgeschiedenis nog vrijwel aan het begin staan. Fundamenteel onderzoek van Azië is daarom van wetenschappelijk belang voor alle disciplines (met inbegrip van bèta-disciplines, zoals de medische wetenschappen). Uiteindelijk dwingt het ons een meer kritische en minder bevooroordeelde blik te slaan op de wijzen waarop wij ons zelf en de wereld waarin wij leven waarnemen en ervaren.¹

4.1.3 *De verscheidenheid van Azië*

In Figuur 3 worden de geografische en taalkundige classificaties doorbroken door andersoortige classificaties zoals die in termen van beschavingen, bijvoorbeeld het boeddhisme of de Islam. In het algemeen is een classificatie op grond van religie in Azië niet zinvol omdat het begrip religie daar niet overal van toepassing is. Er zijn ook aanvullende en andere relativerende opmerkingen te maken ten aanzien van de verhouding tussen de fundamentele drie- en vierdeling van Figuur 3.

Ten eerste, het *klassieke Arabisch* is niet de enige klassieke taal van het Nabije Oosten maar het is wel de belangrijkste klassieke taal voor het *huidige* Nabije Oosten omdat het de klassieke taal is van de Islam. Op grond daarvan fungeert het als fundament voor de Islam-wetenschappen. Hierop is ook de geografisch niet vanzelfsprekende inclusie van Noord-Afrika bij het Nabije Oosten gebaseerd. (Om die reden heeft het vroegere *International Congress of Orientalists* haar naam veranderd in *International Congress for the Human and Social Sciences of Asia and North Africa*.)

Het klassieke Arabisch gaat tot 500 n. Chr. terug, iets verder dan tot het begin van de Islam (de zevende eeuw n. Chr.). Oudere klassieke talen van het Nabije Oosten, die tot het vierde millennium v. Chr. teruggaan, omvatten Babylonisch en Assyrisch, Egyptisch, enz., die voor de klassieke Westerse beschaving van belang blijven, en Hebreeuws dat voor alle drie monotheïstische religies -- Judaïsme, Christendom en Islam -- van belang is. Op grond van de nauwe verwantschap tussen die drie godsdiensten behoort de Islam in menig opzicht bij het Westen. Ook als "doorgever" van Griekse wetenschap en filosofie kan het Arabisch tot de cultuurtalen van het Westen worden gerekend. In Frankrijk worden de Westerse Islam landen van Noord Afrika (de Maghreb) soms als een apart gebied van wetenschap beschouwd dat niet onder Azië-studies valt. Het (Arabische) onderscheid tussen *maghrib* (of Westerse) en *mashriq* (of Oosterse) Islamlanden toont echter aan dat voor de Islamieten zelf de continuïteit overheerst. Daarbij komt nog het feit dat India en Indonesië de landen zijn met de grootste Moslimbevolking. In hoeverre de Islam van

¹ King 1990:20 schrijft dat Azië-studies "above all ... require us and our students to re-evaluate the ways in which we perceive and experience the world in which we live."

Indonesië dezelfde is als de Islam van Marokko is uiteraard niet een zaak van beslissing of geloof, maar onderwerp van wetenschappelijke analyse.

Ten tweede, *Sanskrit*, de klassieke taal van de beschavingen van het Indische subcontinent, —via het oudere Vedisch verbonden met het Avestisch en andere Indo-Europese talen— is de taal van de Indische filosofie, traditionele wetenschappen en klassieke literatuur met inbegrip van Jainisme, Boeddhisme, Hindoeïsme, yoga, tantra en andere rituele en mystieke stromingen. Het heeft vooral door de spreiding van het Boeddhisme al dan niet via middel-Indische talen, zoals het Pali, en vertalingen in het Chinees, Koreaans, Japans, Tibetaans en andere talen in Zuid-, Zuidoost- en Oost-Azië een diepgaande culturele invloed uitgeoefend. Het Sanskrit is van linguïstisch belang vanwege de inheemse grammaticale tradities maar ook omdat het verbonden is met alle andere Indo-Arische talen van het Indische subcontinent.

Ten derde, *Klassiek Chinees* is het fundament waarop de cultuur van Oost-Azië voor een groot deel is gebaseerd. Alle auteurs van de klassieke Japanse of Koreaanse literatuur, bijvoorbeeld, kenden en vele schreven klassiek Chinees. Via de kalligrafie zijn de kunsten van Oost-Azië nauw met het Chinees verbonden. Het klassieke Chinees is de taal van de Chinese klassieken waaronder Confucianistische, Taoïstische en Boeddhistische geschriften vallen. Onderzoek van de laatste decennia heeft laten zien hoe belangrijk de Chinese wetenschap en technologie is geweest, en nog is. Het Chinees speelt ook een belangrijke rol in Zuidoost-Azië, waar Chinese ondernemingszin is gelieerd aan een economische bloei waaraan veel Europeanen zich nog niet hebben aangepast (zie §4.3.3).

Ten vierde, Zuidoost-Azië bezit geen inheemse klassieke taal ofschoon het Khmer (in Nederland verwaarloosd) op die status aanspraak zou kunnen maken. De drie klassieke talen (1) - (3) zijn echter alle, zij het in uiteenlopende mate, klassieke talen voor Zuidoost-Azië. Oud-Javaans en Balinees, bijvoorbeeld, kunnen evenmin zonder Sanskrit worden bestudeerd als de Indonesische Islam zonder het Arabisch of de cultuur van Java zonder kennis van het Tantrisme. De klassieke Nederlandse oriëntalistiek dankt haar oorsprong aan een koloniaal wetenschapsbeleid dat voor de opleiding van ambtenaren in Nederlands-Indië de studie van twee van de klassieke talen van Azië, nl. Arabisch en Sanskrit, aanbeval. Op die brede basis van koloniaal personeel groeide een pyramide waarvan de topfiguren het fundamenteel onderzoek van Azië op eenzelfde niveau van excellentie plaatsten als toponderzoek op welk gebied van wetenschap ook. Zuidoost-Azië bezit een grote rijkdom van talen en culturen die onafhankelijk van de drie klassieke kerntalen en -culturen zijn ontstaan en ontwikkeld en die van groot wetenschappelijk belang zijn. Dit geldt ook voor Zuid-Azië. Veel van die regio's zijn natuurlijke laboratoria, niet voor de mensen die er wonen, maar voor oriëntalisten, antropologen, en linguïsten.

Tenslotte, voor Afrika is het klassieke aspect minder grijpbaar omdat de geschiedenis bijna uitsluitend van buiten af en met betrekking tot de latere perioden is gedocumenteerd. Afrika bezuiden de Sahara past niet in het geografische continuüm van de kaart van Figuur 2 of het conceptuele continuüm van Figuur 3. Op het gebied van de Afrikanistiek gaat de Nederlandse traditie

niet zo ver terug als de Franse, Engelse en Belgische wetenschappelijke activiteiten. Dit is de voornaamste (taktische) reden dat het voorstel van de CKL voor een *European Foundation of Advanced Asian Studies* in hoofdstuk 5 Afrika vooralsnog niet insluit. Het is moeilijk een Nederlands initiatief op Europees niveau waar te maken en te verdedigen als het zich niet zou beperken tot Azië. Deze overwegingen kunnen echter niet worden misbruikt om te betogen dat de Nederlandse Afrikanistiek niet evenveel steun verdient als de Azië-studies. Fundamenteel onderzoek op dit gebied zal zich ongetwijfeld ontwikkelen wanneer gunstiger voorwaarden voor haar ontplooiing worden gecreeerd. Het is bijvoorbeeld niet onwaarschijnlijk dat de wetenschappelijke studie van de mondelinge tradities van Afrika zal leiden tot de ontdekking van soortgelijke methoden en technieken als die welke een rol spelen bij de mondelinge overleveringen van India. De CKL beveelt daarom ook de versterking van de Afrikanistiek aan. Het nationale Afrika Studiecentrum moet inhoudelijk worden versterkt in de richting van fundamenteel onderzoek.

4.1.4 *Nederland en Azië*

Het klassieke oriëntalisme van Europa ontleende haar bloei voor een deel aan het destijds maatschappelijke belang van de koloniale politiek van o.a. Engeland, Frankrijk en Nederland, maar bloeide al sedert de Romantische periode ook op in Duitsland, dat geen koloniale mogendheid was. Het is om deze en talloze andere redenen onjuist te stellen dat de oriëntalistiek koloniaal en daarom geen wetenschap is. Integendeel, zuiver wetenschappelijke resultaten zijn meestal juist die resultaten die zich van enigerlei politieke achtergrond hebben losgemaakt. Iets overeenkomstigs geldt voor atoomonderzoek of fundamenteel onderzoek op het gebied van de materie. Deze wetenschappen ontleenden hun successen voor een deel aan de politieke wens om atoombommen of satellieten te maken, maar ook daar zijn zuiver wetenschappelijke resultaten meestal juist die resultaten die zich van die politieke achtergrond hebben losgemaakt.

Ten aanzien van elk koloniaal verleden geldt uiteraard dat wetenschap zich dient los te maken zowel van de zelfgenoegzaamheid der regentenmentaliteit als van haar tegenhanger, het schuldgevoel der boetepredikers. Zo'n abstractie leidt onmiddellijk tot nieuwe inzichten, bijvoorbeeld, dat er in vele Aziatische landen continuïteit bestaat tussen de pre- en post-koloniale geschiedenis. Dat past binnen een steeds belangrijker wordend perspectief —meer Aziatisch dan Westers en essentieel voor ons begrip van de toekomst van de mensheid— waarin de nadruk meer ligt op evenwicht dan op ongebreidelde vooruitgang. Juist zoals vele Fransen ten aanzien van de Maghreb, hebben vele Nederlanders ten aanzien van de studie van Zuidoost-Azië het gevoel dat er een "speciale band" moet bestaan tussen Nederland en Indonesië. Wetenschap hangt inderdaad van specialisering af maar loopt vast zodra inzicht in diepe en brede verbanden wordt miskend. Dit wordt met name in Indonesië duidelijk ingezien. Indonesische onderzoekers zijn geïnteresseerd in Nederlandse wetenschap alleen in zoverre die deel uitmaakt van de internationale wetenschap en zich niet uitsluitend op Indonesië richt maar op het bredere Aziatische verband waarin Indonesië een rol speelt. Die rol is van weten-

schappelijk belang voor beide landen omdat toevallig Indonesië een belangrijke brug vormt tussen de regio's van Azië en Nederland een brug tussen de Europese landen die bij Azië-studies betrokken zijn. Deze laatste "brokerage"-functie wordt verder besproken in hoofdstuk 5.

4.1.5 *Conclusie*

Fundamenteel onderzoek op het gebied van de talen en culturen van klassiek Arabisch, Sanskrit en klassiek Chinees verschaft de basis voor uiteenlopend onderzoek in velerlei disciplines op alle gebieden van Azië. Dit wil niet zeggen dat een agronoom die zich bezig houdt met Kalimantan, een van de klassieke talen van Azië moet leren, maar wel dat de structuur van het wetenschappelijk onderzoek zo moet worden opgezet dat fundamenteel onderzoek een centrale rol speelt. Het eigentijdse kan niet worden begrepen zonder het klassieke dat er nog steeds in leeft, zeker niet in een andere cultuur. Omgekeerd kan toegang tot de klassieken niet worden verkregen als men niet van het heden uitgaat. Het is onfilosofisch om te denken dat wij inzicht kunnen verwerven zonder ons bewust zijn van ons uitgangspunt en zonder daarmee rekening te houden.

Ongelukkigerwijs bestaan er ook binnen het gebied van de Azië-studies beunhazen die alleen een oppervlakkige kennis van de taal en cultuur van "hun" regio bezitten, en in sommige gevallen minder dan dat. Omgekeerd missen filologen soms de meest elementaire kennis van de maatschappelijke of economische structuren waarbinnen de door hun onderzochte teksten zijn ontstaan met alle nadelige gevolgen vandien. Linguïsten zijn vaak nog minder ingelicht over de mensen die een taal spreken hoewel dat niet te rijmen is met moderne inzichten over het belang van semantiek binnen de taalanalyse. Om deze en vele andere redenen is het wenselijk niet verplicht te stellen, maar wel te vergemakkelijken en aan te moedigen, dat studenten van Azië in aanraking komen met uiteenlopende disciplines en regio's en met klassieke zowel als moderne studies binnen het domein van de Azië-studies, want hoe bijna onafzienbaar uitgestrekt dit domein ook is, het vormt een continue eenheid van het verleden naar de toekomst en van Oost naar West. "Freewheelen," "browsing," veldwerk (zie §9.1), en een redelijke studieduur (zie §9.2) zijn alle noodzakelijke voorwaarden voor zulk een oriëntatie.

In de huidige wereld —niet anders dan gedurende de laatste millennia— is het wetenschappelijke belang van de vier regio's van Azië ongeveer even groot. Internationaal wordt dit in het algemeen erkend hoewel Zuidoost-Azië nog verwaarloosd wordt. Dit hangt ongetwijfeld samen met het ontbreken aldaar van één klassieke taal. Tussen de vier regio's in Nederland bestaat geen evenwicht. De talen en culturen van het Nabije Oosten worden bestudeerd in zes letterenfaculteiten, die van Zuid-Azië in twee, en die van de rest van Azië in één.

De noodzaak van fundamenteel onderzoek wordt ondersteund door culturele, maatschappelijke en economische overwegingen die in de volgende secties kort worden weergegeven.

पुराणमित्येव न साधु सर्वम् ।

Iets is niet goed alleen omdat het oud is

4.2 *Het culturele belang van Azië-studies*

Hoewel de Grieken —net als de Indiërs en Chinezen— buitenlanders als barbaren beschouwden, was de Europese klassieke cultuur doordrongen van erfgoed, met name op het gebied van de exacte wetenschappen, dat uit het Oude Nabije Oosten afkomstig was. Gedurende de Europese middeleeuwen bleven nauwe, niet noodzakelijkerwijs onvriendelijke contacten bestaan met de Arabische wereld, en tijdens de Renaissance werden de vruchten geplukt van een klassieke erfenis waarvan het behoud voor een deel aan Arabische geleerden te danken was. Met de opkomst van het Protestantisme en de daarbij behorende bijbelstudie werd het Europese oriëntalisme geboren. Dit richtte zich in eerste instantie op de studie van het Hebreeuws en Arabisch. In Azië was een overeenkomstig "oriëntalisme" meer dan een millennium eerder ontstaan in de context van de Boeddhistische vertalingen van het Sanskrit in het Chinees. In beide beschavingen bleven tekstoriëntatie en filologische akribie gedurende lange tijd kenmerken van "klassiek oriëntalisme." Pas veel later werd ontdekt hoe belangrijk mondelinge tradities en niet met taal samenhangende cultuurvormen zoals kunst, iconografie, ritueel, dans, enz., ook in Azië zijn.

China werd pas echt ontdekt gedurende de Verlichting. Het wordt sedertdien beschouwd als een land van rede en gezond verstand niettegenstaande de Bokseersopstand en de Culturele Revolutie. India, de grote ontdekking van de Romantiek, is nog steeds een domein van mystiek en religie. Hoewel de wetenschap spoedig meer betrouwbare informatie over Azië heeft verschaft, verzet diep geworteld vooroordeel sterker nog dan simpele onkunde zich tegen kennis en inzicht. Half-begrepen bleef Azië, in de zeventiende en achttiende eeuw, een bron van interesse en inspiratie. In de negentiende eeuw begon, ook in Nederland, betrouwbare maar specialistische informatie ten aanzien van Azië zodanig in omvang toe te nemen dat, zoals ook elders in wetenschap en samenleving, een kloof ontstond tussen wetenschappelijk inzicht en populaire sprookjes. De media sloten zich uit gemakszucht in toenemende mate aan bij de heersende vooroordelen. Uiteraard kan alleen wetenschap een tegenwicht verschaffen tegen wijdverbreide mythen die niet op kennis van zaken berusten. Niettegenstaande de toenemende isolering van de Azië-wetenschap, behoorde tot aan het begin van de twintigste eeuw enige kennis van Azië nog tot de paideia en cultuur van een welopgevoed Europeaan ("A cultured gentleman is as much at home in Lao-tzu as in Plato"). Via vertalingen en tentoonstellingen knoopten de kunsten van Europa bij Azië aan en de Nederlandse literatuur bevatte nog veel Oosters dat op wetenschappelijke interpretatie was gebaseerd.

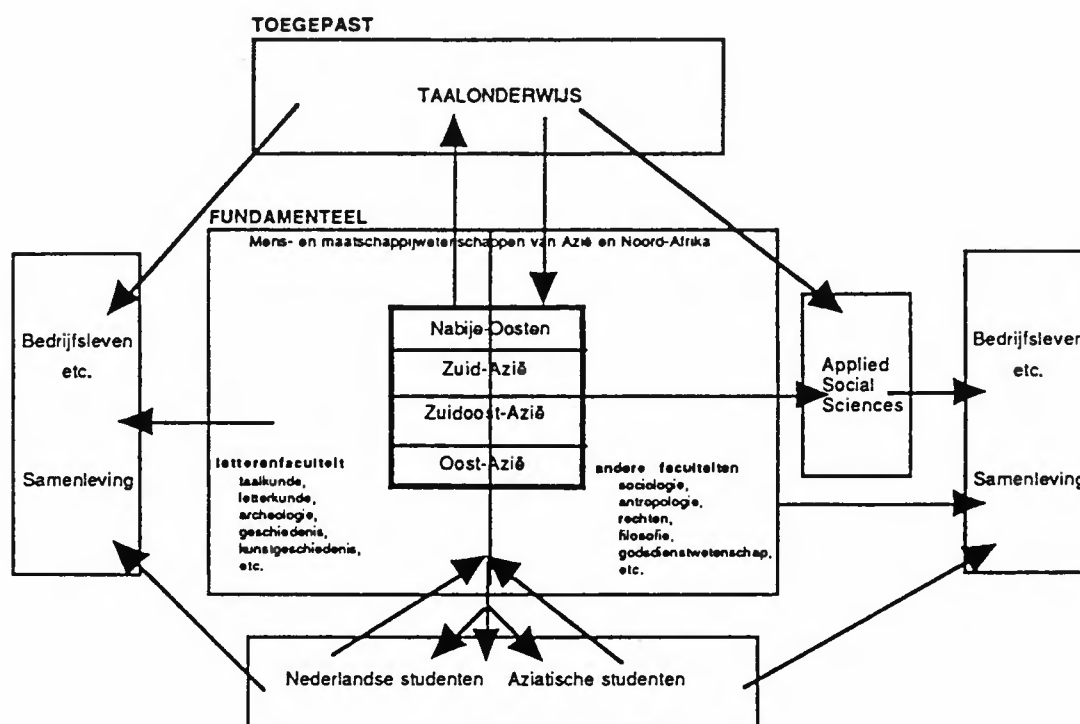
zich meer binnen hun specialismen verschanst. De populaire smaak en honger bestaan nog steeds, maar de niet-gespecialiseerde Nederlander is nu aangewezen een grote variëteit van goeroe-bewegingen die de populaire belangstelling exploiteren, en het nog steeds zich uitbreidende Azië-toerisme met bijbehorende reislectuur, in het beste geval samengeschreven uit kruimels die van de tafels der Azië-studies zijn afgevallen. Dat de universiteiten een culturele taak kunnen vervullen maar dat niet hebben gedaan, blijkt onder meer uit de verwaarlozing van voorzieningen op het gebied van de Aziatische kunst. Azië-studies behoren opnieuw deel uit te maken van de algemene cultuur.

4.3 *Het maatschappelijk belang van Azië-studies*

Voor praktische talenkennis van belangrijke moderne talen van Azië moet men zich in Nederland vervoegen bij de nonnen van Vught. Een hoogleraar in het klassiek Arabisch is niet de aangewezen persoon is om taalvaardigheid in het Egyptisch-Arabisch te doceren. Gezien de kleine bezetting van zijn staf en de noodzaak om op internationaal niveau te publiceren zal hij geneigd zijn het taalonderwijs in de marge van zijn leeropdracht te houden. Dat wil echter niet zeggen dat verantwoordelijkheid voor een goed opgezet praktisch taalonderwijs niet bij de universiteiten rust. Ook aan algemene kennis zoals die wordt verschaft in cursussen zoals Japankunde, een management-variant of een keuzepakket minderhedenstudies, bestaat een maatschappelijke behoefte waaraan de universiteiten, direct of indirect, dienen tegemoet te komen. Hoewel het juist is dat "interessante wetenschappelijke vraagstellingen" in zulke cursussen of nieuwe studierichtingen veelal ontbreken (RAWB 1990:19), is de CKL van oordeel dat de toegepaste Azië-wetenschap vanwege haar maatschappelijke belang een centrale rol binnen de Azië-studies behoort te spelen. Toegepaste Azië-studies verhouden zich tot fundamenteel onderzoek van Azië op overeenkomstige wijze als technologie tot fundamenteel bèta-onderzoek en het maatschappelijk belang van beide is even groot.

Figuur 4 geeft een overzicht van de vele banden die zouden behoren te bestaan tussen het fundamentele onderzoek op het gebied van de Azië-studies en het Nederlandse bedrijfsleven, de samenleving in het algemeen en Nederlandse zowel als Aziatische studenten. Binnen de toegepaste Azië-studies speelt taalonderwijs een belangrijke rol. Zulk onderwijs wordt niet alleen geëist door de samenleving buiten de universiteit, maar ook door studenten uit andere dan de literaire faculteiten, met name de sociale en economische. Op het ogenblik voldoen de universiteiten niet aan deze eisen, zelfs niet binnen de letterenfaculteit. Niet alleen een student in de economie die zich voor Azië interesseert, maar ook een student Sanskrit die zich bezig houdt met Indiaas Boeddhisme behoort in staat te zijn secundaire literatuur in het Japans te raadplegen, maar in Nederland is dat uiterst zelden het geval. Deze noodzaak neemt op bijna alle wetenschappelijke en technologische gebieden sneller toe dan veelal wordt beseft of voor mogelijk gehouden. Bovendien worden in landen als Japan of Korea, niet anders dan in de Verenigde Staten, buitenlanders in toenemende mate verwacht de landstaal te spreken, zeker indien zij wetenschappelijke, diplomatieke of economische doeleinden nastreven. In Indonesië hebben

Nederlanders al sedert lang ondervonden dat voor iemand die daar werkt kennis van Indonesisch een elementaire noodzaak is.



Figuur 4

Fundamenteel en toegepast onderzoek van Azië

Het maatschappelijk belang van Azië-studies is nog duidelijker wanneer het gaat om meer specifieke maatschappelijke kwesties. De oplossing van problemen rond Marokkaanse of Turkse gastarbeiders, die op overeenkomstige wijze bestaan in andere Westeuropese landen en ook in Azië (Indiase gastarbeiders in Koeweit of Saoedië-Arabië, Nepalese in Bhoetan) behoort tot de taak van de toegepaste maatschappijwetenschappen ("applied social science") van Azië. Daarbij is kennis van taal en cultuur (in het onderhavige geval, Arabisch, Turks en Islam) een essentieel onderdeel van enige op wetenschappelijke analyse gebaseerde en dat wil zeggen: effectieve oplossing. Dat kennis van Arabisch, Perzisch en Turks en van de Islamitische cultuur onmisbaar zijn tijdens de huidige crisis in het Midden-Oosten behoeft geen verdere toelichting. Zonder zulke kennis kan het Westen geen effectieve, laat staan juiste beslissingen nemen. Voorbeeld van een onderwerp van wetenschappelijk onderzoek, dat de input van velerlei disciplines behoeft, is het Islamitische fundamentalisme, dat in Iran tot een bloedige revolutie heeft geleid, de interne stabiliteit van de Arabische landen en hun relaties met het Westen bedreigt. Maatschappelijke problemen kunnen zelden binnen de grenzen worden gehouden, zeker niet van een klein land. Zulke problemen kunnen alleen worden opgelost, in termen zowel van wetenschap als van rechtvaardigheid, binnen een internationaal perspectief. Het maatschappelijk belang van de Azië-wetenschappen ligt uiteindelijk in het feit dat de grote meerderheid van de

mensheid in Azië woont. Dat is een essentieel gegeven voor ieder mens die geïnteresseerd is in de toekomst —of het nu is die van de wereld, van Europa of van Nederland.

Nederland kan een belangrijke bijdrage leveren aan de maatschappij van de toekomst —een bijdrage waar het zelf uiteraard grote voordelen bij heeft— indien het zijn Azië-studies ruimer openstelt voor Aziatische studenten. Dit kan aansluiten op de vele studiemogelijkheden die reeds nu voor studenten uit Azië bestaan, met name te Amsterdam en Leiden. Op het hoogste niveau kan de *European Foundation* van hoofdstuk 5 hieraan bijdragen, maar op minder hoog niveau kan een uitbreiding plaats vinden die weinig geld behoeft te kosten indien toelatingsprocedures worden verscherpt, hetgeen voor alle partijen gunstig zou zijn.

4.4 *Het economisch belang van Azië-studies*

Op het ogenblik bestaan er in de wereld drie grote economische blokken: Europa, Amerika en Japan, elk met een achterland. Aan de succesrijke economische ontwikkeling van Japan koppelen zich Zuid-Korea, Taiwan, Singapore en Hong Kong, waarop weldra andere landen van Zuidoost-Azië zullen volgen. Volgens het IMF en het Nomura Research Institute zal het BNP als volgt groeien (in miljarden dollars):

	1988	2000	groei
Noord Amerika	5.375	7.213	34%
EEG	4.726	6.771	43%
Oost- en Zuidoost-Azië	4.054	7.202	77%

Andere cijfers spreken nog duidelijker taal. Volgens de werelddbank zal de intraregionale handel in Oost- en Zuidoost-Azië in 2000 55% van de totale mondiale handel bedragen. De totale investeringen van Japan in die regio zelf bedragen ongeveer 30 miljard dollars, d.w.z. 20% van het totaal aan directe buitenlandse investeringen. Daarvan is ongeveer een kwart geïnvesteerd in productiefaciliteiten, globaal in de orde van 7000 fabrieken.

De gunstige demografische samenstelling van de bevolking in Oost- en Zuidoost-Azië zal de economische groei bevorderen en de vraag naar goederen en diensten, technologie en kennis sterk bepalen. De markten in die regio's vormen een interessant afzetgebied voor de Europese industrie. Omgekeerd zal er een nog grotere stroom van eindproducten vanuit Oost- en Zuidoost-Azië op de wereldmarkt verschijnen die een formidabele concurrentie zullen vormen voor Europese producten. Japanse en Koreaanse ondernemingen zijn, op grond van de kwaliteit en efficiëntie van de aangeboden productietechnologie en het gunstige prijspeil van hun producten, geduchte concurrenten op de veelbelovende markt van Oost-Europa en de Sovjet-Unie.

Internationale financiële markten vertonen een grote mate van interdependentie die van invloed is op het verloop van rentestanden en wisselkoersen. De institutionele "setting" in de respectieve blokken verschilt echter dermate dat een wetenschappelijke analyse en vergelijking van financiële systemen noodzakelijk is. Dit geldt *a fortiori* met betrekking tot de financiële markten in Oost- en Zuidoost-Azië die zich op specifieke wijze hebben ontwikkeld binnen

hun eigen cultuur en maatschappij. Een analyse van de sociaal-economische ontwikkeling binnen het historisch-culturele perspectief is daarom niet alleen interessant vanuit het standpunt van de Azië-studies maar is van primair economisch belang.

Hoewel het Nederlandse bedrijfsleven misschien eerder wakker zal worden en het belang van Azië-studies erkennen dan de universiteiten zelf, heeft het tot nu toe een vrij kortzichtige politiek bedreven. De CKL kan niet beoordelen of de herhaaldelijk gesignaleerde attitude van Philips in dit opzicht verantwoordelijk te stellen is voor de rampspoed die het bedrijf teistert, maar een diepgaander kennis van cultuur en maatschappij van de voornaamste concurrent zou in ieder geval hebben geleid tot andere strategische beslissingen.

De aanwezigheid van Aziatische ondernemingen in de Europese markten is een groeiende realiteit. Men dient zich hier voor te bereiden hetzij op partnership hetzij op concurrentie. Iedere econoom, jurist, bedrijfskundige, of andere academisch gevormde die een leidinggevende functie ambieert, zal zich dienen te verdiepen in aard en achtergronden van de betreffende Aziatische samenlevingen en de inhoud en werking van daarin ontwikkelde economische en bedrijfseconomische systemen.

Hoewel met name in Japan de bereidheid om in andere talen dan het Japans te publiceren snel afneemt, zijn de Nederlandse universiteiten ten aanzien van de mondiale economische ontwikkeling vrij traag en terughoudend gebleven. Het ligt voor de hand dat het bedrijfsleven eerder wakker zal worden dan de Nederlandse academia. Dat de universiteiten zo tekort schieten is te wijten aan hun isolement, maar ook aan het feit dat het nationale wetenschapsbeleid op deze gebieden van onderzoek in geen rationele verhouding staat tot het nationale economische belang. Het is alsof er grote behoefte bestond aan boter, maar geen enkele besef dat in die behoefte gemakkelijker zou kunnen worden voorzien indien men meer boter zou produceren. Of alsof men weigerde te aanvaarden dat de produktie van kinderen samenhangt met sex.

Nederland gaf in 1987 op de totale universitaire begroting van ruim 3.980 miljoen gulden in de orde van 8 miljoen uit aan de bestudering van Oost- en Zuidoost-Azië binnen de letterenfaculteiten. Dat is ongeveer 0.2%. In de afgelopen drie jaren is die verhouding nauwelijks gewijzigd.

Het hemd is nader dan de rok

4.5 *Waarom wordt de studie van het Chinees niet overgelaten aan de Chinezen?*

Het belang van de Azië-studies kan samenvattend worden uiteengezet aan de hand van een beantwoording van deze op het eerste gezicht voor de hand liggende vraag die enkele Nederlandse rekenaars aan de CKL hebben voorgelegd. Er zijn meer dan twee miljard Chinezen. Waarom moeten wij in hemelsnaam in ons kleine landje proberen met die mensen te concurreren en ons povere centje bijdragen aan die zogeheten belangrijke studie van hun taal, cultuur en maatschappij?

De vraag is niet moeilijk te beantwoorden maar men moet dan wel uitgaan van een axioma, namelijk, dat de toekomst van belang is. Uit dat postulaat kan dan allereerst de stelling worden afgeleid dat wetenschap ook van belang is, want wetenschap bereidt ons voor op de toekomst en het is belangrijk zich voor te bereiden op iets belangrijks. Welnu, het is onwetenschappelijk om alleen te bestuderen wat in de buurt ligt. Het is een kenmerk van wetenschap dat deze zich bezig houdt met de werkelijkheid zonder uit te gaan van de toevallige positie van de wetenschapper. Als in de wetenschap het hemd nader was dan de rok, dan zouden onze zoölogen alleen apen moeten bestuderen, niet leeuwen, vogels of vissen, en zeker niet insecten, microben of virussen. Astronomen zouden zich tot de zon moeten bepalen en geen blik werpen op verder liggende sterren, om van nevels en zwarte gaten maar te zwijgen. Natuurkundigen zouden zich aan tafels en stoelen moeten houden en atomen en moleculen buiten beschouwing laten. Etcetera.

De filosofie dat het hemd nader is dan de rok, is niet alleen onwetenschappelijk maar ook mensonwaardig. Wij geloven niet meer dat de aarde in het centrum van het universum staat. Moeten wij wel nog doorgaan te denken dat en handelen alsof Europa in het midden van de wereld ligt en Europeanen de enige mensen zijn?

Tenslotte is er de toekomst. Nu de eenheid van Europa voor de deur staat blijft een nog belangrijker taak de eenheid van de wereld te verwezenlijken. De toekomst zal alleen leefbaar zijn, wanneer de grote beschavingen van de wereld er deel van uitmaken. Overigens is de uitsluiting van Azië, Aziaten en Azië-studies volstrekt hypothetisch. We kunnen de meerderheid van de wereldbevolking niet isoleren, want die vrijheid bezitten wij al lang niet meer. We kunnen alleen nog maar onszelf isoleren. Als wij de hemd-nader-dan-rok ideologie aanvaarden dan staan we in ons hemd.

4.6 *Conclusies*

De kern van de kleine-letterenproblematiek ligt bij de Azië-studies, en de kern van de problematiek van de Azië-studies ligt bij het fundamentele onderzoek van Azië. Als dat onderzoek niet op een behoorlijk niveau wordt gehandhaafd en veiliggesteld, storten alle er op gebaseerde voorzieningen ineen. Bij dit fundamentele onderzoek sluit toegepast onderzoek aan juist zoals bij fundamenteel bèta-onderzoek technologie aansluit. Het wetenschappelijk, culturele, maatschappelijke en economische belang van zowel fundamenteel onderzoek als het er op gebaseerde toegepaste onderzoek is in beide groepen van studiegebieden van even groot belang. Op het gebied van de toegepaste Azië-studies heeft in Nederland echter weinig beleidsvorming plaats gevonden.

Zulke beleidsvorming zal in de komende jaren dienen te worden ontwikkeld en daarbij dient aandacht te worden besteed aan het taalonderwijs in de grote of om andere uiteenlopende redenen belangrijke talen van Azië (zoals Arabisch, Chinees, Hindi, Indonesisch en Japans). De voorzieningen op dit gebied kunnen in een breder perspectief worden bekeken wanneer de commissie maatschappijwetenschappen van Azië, waarvan de instelling is aanbevolen in §2.4, ook haar rapport zal hebben uitgebracht.

5 De taak van Nederland in Europa

अधोऽधः पश्यतः कस्य महिमा नोपजायते ।
उपर्युपरि पश्यन्तः सर्वे एव हरिद्रति ॥

Wie altijd naar beneden kijkt waant zich groot,
wie altijd naar boven kijkt weet zich klein

5.0 Inleiding

Het belang van Azië-studies is niet tot Nederland beperkt; het bestaat voor de wereld en zeker voor Europa. De minister heeft het belang van een bredere internationale context voor het advies ook erkend. In zijn opdracht aan de CKL staat dat zij zowel de Europese als de mondiale context in haar beschouwingen dient te betrekken.

Europa zal vanaf de jaren negentig in toenemende mate als politieke en maatschappelijke eenheid gaan optreden. Dat heeft vergaande consequenties voor het systeem van hoger onderwijs en voor de organisatie van wetenschappelijk onderzoek. Een Europees wetenschapsbeleid zal moeten worden opgezet en aanzetten hiertoe zijn uiteraard al ontwikkeld. In Nederland zijn het ministerie van onderwijs en wetenschappen, de KNAW en de NWO betrokken bij ontwikkelingen waarin aan Europees wetenschapsbeleid organisatorisch vorm wordt gegeven.

De afkalving van kleine letteren heeft ook elders in Europa toegeslagen en aandacht getrokken. Dit geldt voor de meeste Scandinavische landen, de landen van West-Europa, Oostenrijk, en Italië. In het volgende zullen wij ons voornamelijk beperken tot ad hoc opmerkingen over Duitsland, Engeland en Frankrijk want een betrouwbaar en up-to-date overzicht van de huidige Europese situatie met betrekking tot Azië-studies is niet voorhanden.

Geen Europees land buiten Nederland kent de term "kleine letteren." Het dichtst in de buurt komt Duitsland waar men spreekt van "kleine Fächer." In Engeland bestaat er geen technische term voor, maar de afkalving is er extreem en resulteerde in een exodus van geleerden, voornamelijk naar de V.S., die nog steeds voortgang vindt en de exodus uit Nederland in omvang overtreft. Deze exodus is overigens niet beperkt tot Azië-studies. In Frankrijk is de afkalving van de "sciences humaines" en van Azië-studies minder sterk geweest, wat enerzijds samenhangt met de Franse belangstelling voor cultuur in het algemeen die zich ook op wetenschappelijk gebied heeft doorgezet, en

anderzijds te danken is aan het beurzen- en studietoelagenprogramma van het *Centre national de la recherche scientifique (CNRS)*.¹ Daartegenover staat dat Franse onderzoekers zich van de inherente beperking van hun taalgebied bewust zijn en serieuze samenwerking zoeken met buitenlanders op elk gebied van studie waar die buitenlanders iets bijzonders te bieden hebben.

Op het gebied van Azië-studies heeft Nederland veel te bieden wat niet wegneemt dat ook op dit gebied een internationale taakverdeling redelijk is. Zo'n taakverdeling mag niet het fundamentele onderzoek aantasten —daarmee zou alles instorten wat er op is gebaseerd—, maar een zekere taakverdeling is wenselijk en is in feite natuurlijk. Nederland heeft bijvoorbeeld betrekkelijk weinig te bieden op de gebieden van Centraal-Azië en het vasteland van Zuidoost-Azië. Frankrijk houdt zich nog steeds intensief bezig met de laatste regio en Duitsland met de eerste, in nauwe samenhang met de traditionele Indo-Europeanistiek. In Nederland zijn Tibetaans en Boeddhistische studies —waaraan in het verleden belangrijke bijdragen werden geleverd— verzwakt. In Leiden bestaat nog een voorziening voor Tibetaans, voornamelijk met betrekking tot vertalingen uit het Sanskrit van teksten op het gebied van de Boeddhistische filosofie. In andere Europese landen (tot voor kort in België), en in landen als Amerika en Japan zijn de Boeddhistische wetenschappen inmiddels zo snel vooruit gegaan dat het weinig zin heeft te trachten ze op het ogenblik in Nederland nieuw leven in te blazen.

Nederland's sterke punten binnen Europa liggen op het gebied van het fundamentele onderzoek en op het gebied van Indonesië en alles wat, ook in andere regio's van Azië, met Indonesië verband houdt. Daarnaast heeft Nederland op het gebied van de oriëntalistiek nog een grote naam die althans gedeeltelijk een "succes de l'estime" is. Op het gebied van de Indonesische studies is Nederland al lang niet meer de enige of beste producent. Deze studies worden op hoog niveau bedreven in Amerika, Australië, Duitsland, Engeland, Frankrijk, Japan en in Indonesië zelf. Dat neemt niet weg dat Nederland een goede voedingsbodem blijft voor Indonesische studies, op grond onder meer van de infrastructuur en verzamelingen die hier al aanwezig zijn. Belangrijker is dat Nederland op grond van haar geografische positie in Europa en een legerdarische taalvaardigheid op het gebied van Engels, Frans en Duits —op het ogenblik overigens een enigzins mythisch gegeven— een aantrekkelijke wetenschapspartner is voor Engeland, Frankrijk en Duitsland, niet in het minst omdat die drie landen onderling op een hoger niveau concurreren en omdat geen van de drie een Europees centrum voor Azië studies in een van de twee andere zou willen zien gelocaliseerd.

In Nederland willen Engelsen, Fransen of Duitsers dat ook meestal niet expliciet maar hierop heeft de CKL wel gemikt. Zij heeft van het begin af aan getracht de weg te banen voor een Europees beurzen- en toelagenprogramma van het CNRS-type, dat van Nederland uit zou worden bestuurd en waaraan al dan niet een in Nederland gevestigd Europees instituut van Azië-studies zou zijn verbonden. De bevindingen van de CKL op het Europese vlak zijn positief geweest —vrijwel niemand twijfelt aan de noodzaak voor een nieuw initiatief dat

¹ Ook binnen de CNRS vinden van tijd tot tijd discussies plaats over het gevaar van "la disparition de l'Orientalisme"

op zijn minst een beurzen-programma zou omvatten— en ondersteunen de conclusie dat hier voor Nederland een belangrijke taak is weggelegd.

5.1 *Begripsmatige en terminologische struikelblokken*

Voor Azië-studies bestaat een internationaal begrippenapparaat en een daaraan aansluitende terminologie. Tot dat begrippenapparaat behoort de globale indeling van Azië in vier regio's waarvan de CKL in haar voorstellen is uitgegaan. Naast die regionale indeling bestaat in Nederland op het disciplinaire vlak een eigenzinnige begrips- en taal-constructie die niets te maken heeft met de inherente waarde van Nederlands onderzoek, maar een struikelblok vormt voor institutionele aansluiting van de Nederlandse wetenschap bij het buitenland.

Het begrip 'geesteswetenschappen' zelf is een uitvinding van Duitse metafysici. Het is niet alleen etnocentrisch maar uitsluitend Germaans en daarom is het onwaarschijnlijk dat het een mondiale toekomst heeft. Afgezien van de vraag wat onder *geest* moet worden verstaan en of er geesten bestaan, correspondeert met *geesteswetenschappen* niets in het Engels of Frans, om van de talen van Azië maar te zwijgen. Omgekeerd kan het internationale onderscheid tussen *human sciences* en *social sciences*, respectievelijk *sciences humaines* (= *de l'homme*) en *sciences sociales* (= *de la société*) niet gemakkelijk in het Nederlands worden uitgedrukt omdat de term *menswetenschappen* al gebruikt wordt voor een aantal sociale wetenschappen.

Goed in de term *geesteswetenschappen* is het element *wetenschap* dat ontbreekt in *humaniora*, *humanities*, (*belles*) *lettres* en *kleine letteren* zelf. Deze termen benadrukken het educatieve aspect, maar brengen het wetenschappelijk karakter van de *human sciences* onvoldoende tot uitdrukking. Dat versterkt het vooroordeel dat alleen de bèta-wetenschappen wetenschappelijk zouden zijn. In Nederland hoort men zelfs in politieke lobbies kreten als 'kies exact' waarmee men een identificatie probeert te bewerkstelligen van *exact* en *bèta-wetenschap*.¹

Een andere bijna alleen in Nederland gebezigde term is *niet-Westers*. Deze term suggereert dat alle gebieden buiten het Westen iets met elkaar gemeen zouden hebben, en is daarom bij uitstek etnocentrisch.² De term *niet-Westers* berust uiteraard op een poging om van *Oosters* en *oriëntalisme* af te komen.

¹ De bèta-wetenschappen worden vaak gekarakteriseerd door hun belangstelling voor oorsprongen (van het heelal, het zonnestelsel, het leven, ...) en verafgelegen dingen (spiraalnavels, zwarte gaten, ...). De Frankfurter Allgemeine Zeitung (19-11-1990) kent nu juist die karakteristiek toe aan de kleine letteren: "Die "kleinen Fächer" der Altertumswissenschaft und Orientalistik haben es mit dem Frühen und Fremden zu tun".

² In de CNRS heeft onlangs (op 3 december 1990) een discussie plaatsgevonden naar aanleiding van de suggestie van een Frans Orientalist die in Nederland was geweest en had voorgesteld om de term "mondes non-occidentaux" in te voeren. De reactie hierop was fel: de uitdrukking werd bekritiseerd als een "appellation scandaleuse" die opnieuw de weg zou banen voor een terugkeer van "le vieille européocentrisme." Daarenboven is elke dusdanig negatieve term een logisch monstrem omdat alle dingen die iets *niet* zijn (bijvoorbeeld alle niet-vierkante dingen) maar heel zelden toevallig ook iets positiefs gemeen blijken te hebben. Daaruit komen niet alleen verwarringen maar ook ambiguiteiten voort. Indien zou worden ontdekt dat levende wezens op een andere planeet een maatschappijvorm bezitten behoort de studie daarvan dan tot de "niet-Westerse" sociologie?

Hiermee wordt ook in Engeland geworsteld blijkens het feit dat op het briefpapier van de *School of Oriental and African Studies* (een bij uitstek asymmetrisch begrippenpaar) soms onderaan de vermelding "the centre for Asia and Africa" voorkomt. De reeds gesignaleerde naamsverandering van het Internationale Congres van wat vroeger *Oriëntalistiek* heette, behoort bij dit allegaartje van krampachtige pogingen het verleden te overwinnen.

Samenvattend kan worden gesteld dat de meest verwarrende begripsmatige en terminologische problemen kunnen worden vermeden indien men de Azië-studies in drie fundamentele opzichten als volgt definieert:

- *geografisch* in termen van de vier regio's;
- *historisch* als omvattend zowel klassiek als modern; en
- in *disciplinaire* termen als bestrijkend (in het Engels of Frans) *human sciences* = *sciences humaines* of *de l'homme* en *social sciences* = *sciences sociales* of *de la société*.

Op het hogere niveau van Europese samenwerking is het raadzaam voor Nederland om zo spoedig mogelijk deze internationale terminologie over te nemen. Dit geldt temeer omdat, zoals we zullen zien, Engeland positief staat tegenover een Nederlands initiatief op het gebied van Azië-studies, Frankrijk organisatorisch en financieel gereed is om in en bij te springen en Duitsland zich onmiddellijk aan zal sluiten bij een bilateraal Frans-Nederlands en zeker een trilateraal Engels-Frans-Nederlands initiatief.

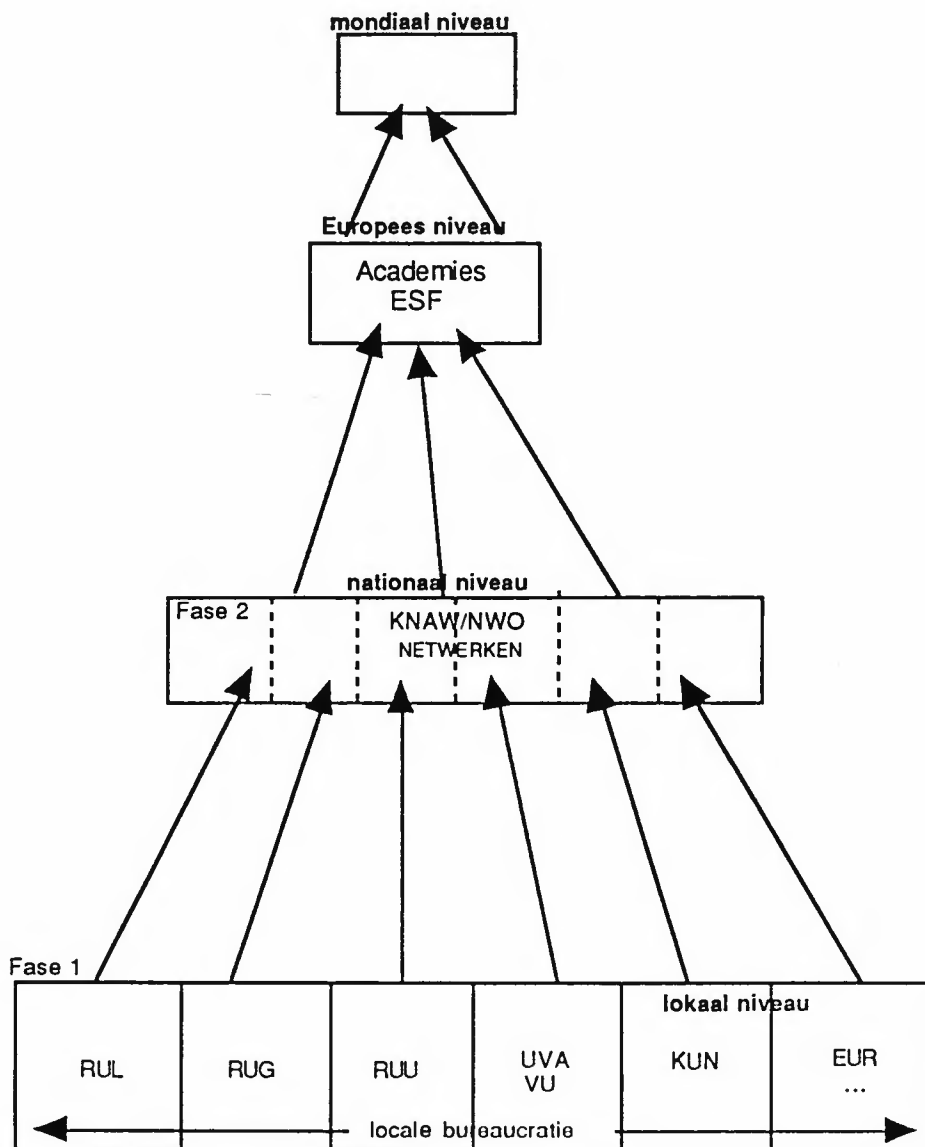
5.2 *Het raketmodel*

Het Europese niveau ligt weliswaar hoger maar het is niet anders dan een uitbreiding in opwaardse richting van het academisch bestel dat zijn voeten en fundament stevig dient te planten op vaderlandse bodem. De CKL spreekt in dit verband van het *raket-model* (zie Figuur 5).

Het raketmodel gaat uit van een brede basis op lokaal niveau. Dat betekent niet dat in elk van de thans betrokken faculteiten Azië-voorzieningen over de gehele breedte in volle sterkte aanwezig dienen te zijn. Voor talen en culturen van Oost- en Zuidoost-Azië bestaan als volledige studierichting monovestigingen in Leiden. Voor de talen en culturen van Zuid-Azië bestaan studierichtingen in Leiden en Utrecht. Voor het Nabije Oosten bestaan voorzieningen in alle letterfaculteiten. Voor de maatschappijwetenschappen van Azië bestaan voorzieningen in Amsterdam en elders. Het is wenselijk om voor Azië-studies in de breedte voorzieningen op bijvak-niveau aan te houden of te vestigen in meer dan een letterenfaculteit.

Na afloop van de eerste fase, die met de breedte van de lokale niveaus correspondeert, kunnen studenten de tweede fase ingaan, in toenemende mate een *nationaal* niveau. Studenten die in Groningen de smaak hebben te pakken gekregen, kunnen daar blijven als het gaat om Arabisch of Syrisch op gevorderd niveau, maar moeten naar Leiden voor meer Chinees, Japans of Koreaans. Op het tweede fase niveau beginnen meer gevorderde studenten de vruchten te plukken van nationale voorzieningen zoals aio-netwerken of KNAW-beurzen. Op het daarboven gelegen Europese niveau kunnen de meest

begaafden in aanmerking komen voor Erasmusbeurzen en hun training verder voortzetten en vervolmaken in Nederland of elders. Zij kunnen, bijvoorbeeld, na inleidend Thai of Vietnamees in Nederland te hebben gedaan, voor "graduate studies" naar London of Parijs gaan.



Figuur 5

Dit schema laat zien dat de commissie rekening moet houden met lokale problemen, met nationale en met internationale vormen van samenwerking. Fase 1 correspondeert min of meer met de opleiding tot het doctoraalexamen, fase 2 met de aio- en io-opleidingen. Eventuele post-doctoraat-programma's zullen vooral op internationaal niveau moeten worden gerealiseerd.

Wij zijn nu, in theorie althans, aangeland bij de meest begaafde jonge geleerden die misschien aan hun proefschrift werken of dit al hebben beëindigd. Terwijl in andere gebieden van studie op dat ogenblik een feeststemming heerst en een veelbelovende toekomst voor de deur staat, staan onze meest

belovende onderzoekers op dit punt van hun carrière aan de rand van een afgrond waarin menigeen tuimelt, soms om nooit meer boven te komen. De enige die niet aldus aan hun einde komen zijn òf degenen die hun vak de rug toedraaien, elders opnieuw beginnen en voor de wetenschap verloren zijn, òf de enkeling die, meer door toeval dan op grond van nog uitzonderlijker begaafdheid, een van de schaarse universitaire posten bemachtigt.

Het grootste struikelblok dat een vruchtbare ontwikkeling van de Azië-studies in de weg staat is deze onmogelijkheid om carrière te maken. Die sociale onmogelijkheid hangt uiteraard samen met het lage profiel van deze studies in Nederland, een niveau zo laag dat men van "kleine letteren" durft te spreken. Het zou gewenst zijn om al bij het voortgezet onderwijs enthousiasme voor Azië onderzoek te kweken en dit zou niet moeilijk zijn —welke scholier houdt niet van ontdekkingsreizen?— indien aan deze studies een toekomst-perspectief verbonden was.

Een andere moeilijkheid is niet beperkt tot Azië-studies maar neemt daar wel een schrijnende vorm aan. Op grond van afkalving en demoralisatie, verkorte studieduur en de algemene verlaging van het universitaire niveau is een doctoraal in een Azië-wetenschap niet meer zoveel waard als nog tien jaar geleden het geval was. Hoewel dit soort problemen ook in het buitenland voorkomen wordt het toch steeds moeilijker voor Nederland om internationaal te concurreren. Om hieraan tegemoet te komen zijn op allerlei gebieden van studie postdoctorale opleidingen ontstaan die vaak niet anders doen dan trachten een redelijk hoog peil van expertise te bereiken dan wel te verzekeren.

De twee moeilijkheden —gebrek aan carrière- en post-docopleidingen— zouden gezamenlijk kunnen worden opgelost indien er op post-doctoraal niveau een mogelijkheid bestond voor jonge geleerden om gedurende een aantal jaren met een behoorlijk inkomen (het gaat hier vaak om jong getrouwden) zich geheel aan wetenschappelijk werk te wijden, hetzij thuis, hetzij in institutioneel verband, al dan niet in combinatie met veldwerk of post-doc opleidingen. Op dit niveau is er geen sprake meer van studiebegeleiding, maar bestaat wel behoefte aan discussie en gedachtenwisseling met collegas op hoog en professioneel niveau.

Aangezien in andere Europese landen overeenkomstige moeilijkheden bestaan en het op het zojuist besproken topniveau niet gaat om grote aantallen, ligt het voor de hand de gewenste voorzieningen op Europees niveau te realiseren. Europa vervult een stuwende werking als ook aan toponderzoekers zelf en niet alleen aan hun meest talentvolle gedoctoreerde leerlingen de gelegenheid wordt geboden hun werk gedurende kortere of langere tijd in een internationale sfeer en onder optimale condities te verrichten. Dit zou ook tegemoetkomen aan de behoefte aan een sabbatical dat in Nederland nog steeds niet bestaat.

Op het gebied van de Azië-studies wordt door gevorderde onderzoekers al lang in internationaal verband gedacht en gewerkt. Azië-wetenschappers hebben gevonden dat, wil men internationaal meekomen, het geboden is niet alleen de krachten te bundelen maar boven de grenzen uit te gaan. Hoewel uiteindelijk alle belangrijke problemen alleen op internationaal niveau zullen kunnen worden opgelost, liggen de oplossingen voor de problematiek van de Azië-studies in Nederland in eerste instantie op Europees niveau. Op dat

niveau wordt niet meer in het Nederlands gedacht of gesproken, en onze aanbevelingen worden daaraan nu ook aangepast.

5.3 *Post-doctoral problems in Asian studies*

In most European countries difficulties have been encountered in connection with post-doctoral education and research. In Asian studies as elsewhere, the level of education has fallen behind and there is a need for post-doctoral courses that put a student who has not had enough time to go beyond his narrow specialisation, in touch with what is happening at an advanced level in his field and in related disciplines. An even more serious problem in the field of Asian studies is that a scholar who has completed his doctoral dissertation finds himself without a job. At a time most people are ready to marry or have already families, Asian scholars have a ruefully inadequate income or no income at all.

5.4 *European Foundation of Asian Studies (EFAS)*

The Advisory Committee (CKL) recommends that the Minister take steps on the international level to establish a *European Foundation of Advanced Asian Studies/Fondation européenne des Hautes Etudes Asiatiques/Europäische Stiftung für Asienforschung* which would be concerned with the human and social sciences, from classical to modern and contemporary, and would provide research support to gifted and proficient scholars at all levels of study from the graduate level. The Foundation would, in geographic terms, cover the entire area from Morocco in the West to Japan in the East, an Asian cultural continuum that forms a natural extension of the Mediterranean region eastward.

The Foundation would use European funding to initiate a fellowship program that would go beyond the existing ones (e.g., Erasmus) in that it would provide, like the French CNRS, flexible support for indefinite periods of study. By creating a breeding ground for young scholars and a pool of talent, Asian studies would thus be re-activated and relocated to the forefront of European research. The program could be initiated at any level commensurate with initial financial support. Such financial support would be obtained from the participating countries, but fellowship support would not be given according to the size of the individual national contributions. Neither would such support be allocated according to a predetermined scheme of distribution for the various areas and disciplines of Asian studies. Research support would depend exclusively on the quality of the application which would be determined through peer review.

Review committees of international scholars would be appointed by a proposed *European Council of Asian Studies* which would ultimately consist of ten members. The CKL recommends that the CNRS appoint, for a period of four years, two French scholars to this council, the KNAW (the Royal Netherlands Academy of Arts and Sciences) another two from the Netherlands, and the four thus appointed members together—in consultation with the ESF—appoint another two who should be neither Dutch nor French. The resulting six would continue to appoint others from other countries in this manner—or with the assistance of other institutions such as SOAS, DFG, or other academies—until the number ten has been reached. It is understood, of course, that in

making such appointments, the appointing agencies should take into account the entire breadth of the proposed Foundation's scope and the countries whose active participation is expected.

The Committee recommends that the Netherlands Minister initiates this development at the European level. This would signal to other European countries that the Netherlands is committed to these studies and regards them as a national priority. The Minister makes it known that it is appropriate that in the domain of Asian studies the Netherlands takes, at this time, the initiative. The Netherlands already contributes to a number of European institutions located in other European countries, from CERN onward.

The Committee recommends that the Netherlands Minister makes the first move by contacting his French colleague, the Minister of Research and Technology, so that a bilateral Netherlands-French programme of cooperation be established as a first step toward the realisation of the European Foundation. On the basis of contacts that have been established, the CKL feels that the existing French-Dutch bilateral program of scientific collaboration could very well be used to discuss appropriate levels of funding. The CKL advises to use the earliest available opportunity for this purpose and recommends that all the necessary documents be drafted in English and that, as soon as these first steps have been taken, interested authorities and institutions in England and Germany (which include the appropriate ministries as well as institutions such as the *School of Oriental Studies* and the *Deutsche Forschungs Gemeinschaft*), and perhaps other countries that have expressed a keen interest such as Austria, would be informed so that the Foundation would, as soon as possible, become more properly European. Although it looks as if at the moment, given the promise of immediate high-level bilateral cooperation between France and the Netherlands, a gradual widening of commitment, country by country, is more promising than a European initiative initiated from Brussels or Strassbourg, all roads should be kept open. Further details of procedures as recommended by the Committee are given in Appendix III.

Scope and domain of the proposed Foundation should also be flexible in other respects. While Africa has, for the time being, been omitted (cf. §4.1), this is not because of lack of importance of the area. The CKL recommends that attention be devoted to Africa whenever a good opportunity presents itself, for example, when a particularly strong request for research support is received by the Foundation. African studies in the Netherlands have for several decades played an important European function in bridging the traditional gap between French and English Africanistics.

5.5 *European Institute of Asian Studies (EIAS)*

The CKL recommends that the administrative offices for the Foundation be located at Leiden where the University appears to be willing to provide its facilities, including space for meetings of the Council and its review and selection committees. The CKL also recommends that the Foundation's Council explore with the KNAW (which has appointed two of its members) and the University of Leiden the possibility of establishing a *European Institute of Asian Studies* at Leiden which would organize post-doctoral courses and other meetings,

workshops, etc. dealing with Asian studies and where fellows who have obtained research support from the Foundation could carry out their work and make use of existing library and other support facilities for Asian studies, if they do not wish to do so at home, at other institutions or in the field.

This European Institute would again involve broad international participation. It could not be established under the aegis of the KNAW because the Academy can only direct a national institute and has no powers to oversee international operations. We cannot foresee the outcome of the discussions between the Council, the KNAW and the Leiden University on the affiliation of the proposed Institute but there seem to be two basic possibilities. Either the KNAW extends its jurisdiction in such a way that it can oversee the operations of a European institute, or it makes use of its existing links with other European Academies to facilitate the creation of whatever European facilities would be needed.

5.6 *The KITLV*

The Koninklijk Instituut voor Taal-, Land- en Volkenkunde or Royal Institute of Linguistics and Anthropology (KITLV) is the only national institute dealing with Asian studies in the Netherlands. Its objective is (according to its statutes) "the advancement of the study of linguistics, anthropology and history of Southeast Asia, the Pacific area and the Caribbean and adjacent areas." In the Asian domain, the Institute has been primarily concerned with Indonesian studies but it has recently extended its library acquisition activities to Singapore and Malaysia. Since its foundation in 1851 it was located at The Hague and Delft, but in 1966 it was moved to Leiden where it now functions under the aegis of the KNAW. Long known for the publication of monographs and the journal *Bijdragen*, it has more recently developed a coordination function (centrumfunctie) and has organized international workshops in the area of Southeast Asian Studies and published a *Directory of West European Indonesianists* and a *European Newsletter of Southeast Asian Studies*, complementing publications by CASA (Amsterdam) and CNWS (Leiden) such as the *South Asia Bulletin*.

At the moment of writing the position of Secretary-General (directeur-secretaris) of the KITLV is vacant and the institution is due for some measure of reorganization. The CKL recommends that (1) the Secretary General's position be upgraded so that a person of professorial rank (in the Dutch system at least scale 16) becomes eligible for the position; (2) the Institute's Board be internationalized so as to include at least *two* scholars from Southeast Asia and *three* from other countries outside the Netherlands where Indonesian studies flourish (i.e., Australia, England, France, Germany, Japan and the U.S.)¹; (3) the Institute begin to gradually extend its acquisition program and other scholarly activities in the direction of other areas of Southeast, South- and East-Asia, beginning with the Philippines, Thailand and Burma; and most importantly, (4) steps be taken (primarily by the KNAW) to turn the institute into a *research institute*.

¹ At present, the Board convenes 5 times yearly. Its international members might be required to be present at least on one or two of these occasions.

5.7 *EIAS and other institutions*

The proposed European Institute of Asian Studies should establish and maintain close links with other European institutions such as the Nordic Institute of Asian Studies (NIAS) in Copenhagen, The School of Oriental and African Studies (SOAS) in London, the Süd Asien Institut (SAI) in Heidelberg, and others. We have paid some attention to the KITLV in §5.6 because there are similarities between that institute and the proposed EIAS: both are or are about to be located at Leiden under the aegis of the KNAW. If the KITLV could be transformed into a full fledged international research institute, the CKL recommends that the KNAW and the Council of the EFAS explore together the possibility of a gradual merger of the two institutions, EIAS and KITLV, into a single European Institution that would be closely related to the European Foundation. In tune with "Akkoord 2000" (§6.1), the projected time span for such a merger could be ten years.

5.8 *Conclusies*

De problemen van de kleine letteren en speciaal van de Azië-studies binnen dat domein zijn schrijnend op het lokale en nationale niveau maar culminereren op het post-doc niveau dat in wezen internationaal is. Die problemen hebben betrekking op carrière-vorming maar ook op post-doctoraal onderwijs en onderzoek. Bijna overal in Europa hebben ze een zo acute vorm bereikt dat het voortbestaan van de Azië-studies in het geding is. Dat zou een catastrofe zijn niet alleen voor de wetenschap maar voor de toekomst van het mensdom. Om hieraan iets te trachten te doen stelt de CKL voor een *European Foundation of Advanced Asian Studies* te constitueren. Zo'n stichting, die in de eerste plaats een studiebeurzen-programma omvat, is een internationale zowel als nationale noodzaak, waarbij Nederland een cruciale rol kan en behoort te spelen. Dit wordt in andere Europese landen gezien en erkend.

De CKL adviseert dat de minister op het Europese vlak als eerste het initiatief neemt en met zijn Franse ambtscollega, de minister van onderzoek en technologie, contact opneemt om tot een effectieve implementatie van dit voorstel te komen. Dit bilaterale Frans-Nederlandse overleg dient zo spoedig mogelijk naar andere Europese landen te worden uitgebreid, waarbij de meest praktische weg waarschijnlijk loopt via Engeland en Duitsland.

De Europese *Foundation* dient te worden voorbereid en bijgestaan door een *European Council of Asian Studies* waarvan de eerste leden worden benoemd door de KNAW in Nederland en de CNRS in Frankrijk. Daarnaast behoort een *European Institute of Asian Studies* te worden opgezet dat in eerste instantie een administratieve functie heeft maar zich zou kunnen ontwikkelen tot een onderzoeksinstituut. De CKL stelt voor dat dit internationale instituut in Leiden wordt gelocaliseerd en via het *Council* beheerd door de KNAW, de CNRS en andere Europese. Indien het reeds in Leiden gelocaliseerde en door de KNAW beheerde *Koninklijke Instituut voor Taal-, Land- en Volkenkunde* zich in de juiste richting ontwikkeld zou het bij de verdere ontwikkeling van deze lichamen een rol kunnen spelen.

6 Financiering

巧婦難為無米之炊

Zelfs een goede kok kan niet koken zonder rijst

6.0 Inleiding

De afkalving van de kleine letteren heeft niet op één dag toegeslagen en de oplossing kan ook niet door één eenvoudige operatie en in één slag worden geëffectueerd. Dit wordt in §6.1 nader bekeken. Daarbij worden algemene principes aangegeven waarmee een oplossing kan worden bereikt voor de problematiek van de Europese kleine letteren. In §6.2 wordt een oplossing voorgesteld die dynamiek moet brengen in het geheel der Azië-studies, het zogenaamde *Akkoord 2000*. Die oplossing laat enkele varianten toe, die in §6.3 worden besproken. De conclusie volgt in 6.4.

6.1 Tien jaar bescherming

Bij een verdergaande verscherping van het PGM en het ongecorrigeerd toepassen ervan zullen alle voorzieningen in de kleine letteren binnen enkele jaren onherstelbaar zijn aangetast (zie hoofdstukken 3 en 7). Het zal algemeen duidelijk worden dat het PGM dient te worden gecorrigeerd of aangevuld, wat alleen kan op grond van inhoudelijke overwegingen die zich richten op de kwaliteit en de intrinsieke waarde van studierichtingen. Daarbij zullen twee dingen duidelijk worden:

- a. dat een universiteit die een bepaalde studierichting wil hebben, zal moeten bepalen wat de daarvoor benodigde *minimumvoorziening* is; en:
- b. dat zulke minimumvoorzieningen niet voor elk vak kunnen worden nagestreefd door een universiteit maar dat een *keuze* moet worden gemaakt.

Een keuze kan niet alleen vóór iets worden gemaakt, want —met eindige middelen— houdt dit in dat dan ook een keuze tegen iets wordt gemaakt. Bij zulk kiezen zal rekening dienen te worden gehouden met wetenschappelijke overwegingen, maar ook met maatschappelijke of economische behoeften aan ex-

pertise en andere motiveringen. Voor dit soort van inhoudelijke keuzen is samenwerking nodig, en zulke samenwerking kan alleen worden bereikt op grond van een gecoördineerd beleid van de overheid, de universiteiten in het verband van de VSNU, KNAW, NWO en in verband met de Azië-studies, gezien ons betoog in hoofdstuk 4, ook het bedrijfsleven.

In hoofdstuk 7 zullen wij een aantal minimumvoorzieningen voor kleine letteren in Nederland formuleren. Uit de gegevens blijkt zonneklaar zijn dat de meeste kleine letteren ver onder een aanvaardbare bodemcapaciteit zijn beland, dat wil zeggen onder de normale minimumvoorziening voor het studiegebied, gemeten naar de maatstaven van internationale concurrentie. Het restaureren en beschermen van zo'n bodemcapaciteit is de taak van elke instelling die voor de ontwikkeling van dat studiegebied heeft gekozen. Dat is nagelaten in het afgelopen decennium, maar deze koers moet in het komende decennium veranderen.

De meeste minimumvoorzieningen kunnen alleen stapsgewijs worden bereikt. Financieel verschaft dit de universiteiten de mogelijkheden om ruimte te scheppen. Bovendien is er —na leniging van de ergste nood— tijd nodig voor landelijk overleg en het zou ook onverstandig zijn vacatures snel op te vullen zonder de beste kwaliteit na te streven. Het is beter te wachten op aankomend talent dan een plaats te vergeven aan minder talentvolle onderzoekers. De CKL stelt voor om de kleine letteren gedurende tien jaar te beschermen en ze in staat te stellen op de plaatsen waar ze worden gewaardeerd de noodzakelijke minimumcapaciteit op te bouwen, dit in onmiddellijk verband met de onderzoeksprogramma's van de betrokken faculteiten, die bezig zijn zich te bundelen tot facultaire onderzoekskernen. Gedurende die tien jaar wordt een cordon om de kleine letteren gelegd, dat ze tijdelijk afschermt tegen het geweld der rekenmodellen en tijd geeft op hun doel af te werken. De universiteiten kunnen zich vanaf 1991 al committeren, waarna van ze zal worden verlangd dat ze in jaarlijks waarneembare en toenemende mate ruimte scheppen voor de noodzakelijke voorzieningen.

De controle geldt ook de onderzoekers. Beoordelingen die altijd gepaard gaan met bureaucratische rompslomp, dienen zo min mogelijk te worden ingeroepen, maar het zou redelijk zijn een eerste controle in 1995 uit te voeren. Dit kan geschieden met behulp van KNAW, NWO en, voorzover het Azië-studies betreft, de *European Council* van §5.4. In het jaar 2000 kan de externe bescherming ophouden en kunnen de Azië-studies zich zelf beschermen, terwijl de Europese kleine letteren hun plaats verworven hebben in facultaire programma's.

Voor zowel de Europese kleine letteren als de Azië-studies geldt dat hun minimumformaties in overeenstemming met de verschuiving van gelden worden gegarandeerd. De wijze van bescherming en de opbouw van de eigen zelfstandigheid lopen voor de twee categorieën nogal uiteen, zoals volgt uit de voorafgaande hoofdstukken. De oplossing voor de Europese kleine letteren is in hoofdlijnen eenvoudig en zal daarom in deze paragraaf besproken worden. Die voor de Azië-studies is door de nationale en internationale inspanning die moet worden geleverd, aanzienlijk gecompliceerder en zal daarom apart besproken worden in §6.2 en §6.3.

In tegenstelling tot de Azië-studies vormen de Europese kleine letteren niet een natuurlijke eenheid. Het aandachtsgebied voor wat onder de noemer van 'Europese letteren' valt, is zo groot en divers, en bovendien zo verspreid over faculteiten, dat het weinig zin heeft de Europese kleine letteren op dezelfde leest te schoeien als de Azië-studies. De oplossing voor hun problemen is dan ook veel lokaler van aard. Worden ze beschermd met een minimumformatie, dan kunnen ze net als nu deelnemen aan facultaire onderzoeksprogramma's, waarin ze een rol vervullen, zonder het zwaard van Damocles boven het hoofd. Uiteraard zal zorgvuldig moeten worden gekeken naar de heropbouw van de staven en naar mogelijkheden om de kleine letteren voor meer studenten aantrekkelijk te maken dan thans het geval is. Per faculteit ligt hun problematiek verschillend, zoals ook uit hoofdstuk 7 duidelijk zal worden. Voor sommige ervan, zoals die welke gericht zijn op regionale studies en dialecten, wordt ook aanbevolen om tussen de KNAW en de universiteiten een vorm van overleg te laten plaatsvinden waardoor nationaal het bestaan van waardevolle voorzieningen kan worden verzekerd. Het is nodig om herstel van de Europese kleine letteren niet uit te stellen tot het moment dat de Azië-studies zijn veiliggesteld. Voor beide categorieën dringt de tijd.

6.2 *Het Akkoord 2000*

De tienjarige bescherming van de Azië-studies, die de inhoudelijke — interfacultaire en interuniversitaire— coherentie van het veld garanderen, wordt in beweging gezet door het *Akkoord 2000* dat dient te worden gesloten door de minister en de universiteiten, in samenspraak met NWO en KNAW. Het bestaat uit de volgende hoofdpunten:

1. Er wordt een nationaal volume voor de studies van talen en culturen van Azië en Afrika vastgesteld (de linkerkolom van B in Figuur 1 uit §2.1). De hoogte daarvan is per 1 januari 1990 gesteld op het bedrag dat thans wordt besteed, inclusief de 2Mf aan Leiden gegeven voor de Azië-studies binnen het CNWS. Per 1 januari 1995 is het totale volume 1.5 groter, per 1 januari 2000 is het 2 maal groter voor de voorzieningen van de eerste en tweede fase. Voor de postdoctoraatprogramma's worden andere fondsen aangesproken.
2. Hoewel de voorzieningen lokaal blijven, worden ze op nationaal niveau beheerd en bewaakt. NWO kan hierbij een rol spelen die in §6.3 nader wordt uitgewerkt.
3. Als een universiteit er toe overgaat voorzieningen op het gebied van de Azië-studies te sluiten, gaan deze naar andere universiteiten. Hiertoe is nationaal overleg nodig.
4. Tussen 1991 en 2000 worden interuniversitaire samenwerkingsverbanden gestimuleerd door financiële injecties van buiten de eerste geldstroom, bijvoorbeeld van NWO (waar de wanverhouding van 7:86:7 voor alfa:bèta:gamma dient te worden bijgesteld) of de *European Foundation*. Gelden van de

Foundation kunnen uiteraard alleen worden verkregen op grond van internationale concurrentie, een gezonde stimulus tot excellent onderzoek.

5. In 2000 dient een situatie bereikt te zijn waarin de Azië-studies die de Nederlandse instellingen willen behouden of verwerven, het peil hebben bereikt waarop ze volop internationaal kunnen concurreren.

Met deze 5 punten zijn de hoofdlijnen van het Akkoord 2000 uitgezet. De CKL acht het ook van belang dat andere ministeries, met name Economische zaken en Ontwikkelingssamenwerking, worden betrokken bij de opbouw van de "normaal-toestand" zoals geschetst in Figuur 4 in §4.3.

6.3 *Drie varianten, twee opties*

De CKL heeft gezocht naar een bestaande constructie die als voorbeeld zou kunnen dienen voor de wijze waarop de Azië-studies landelijk moeten worden georganiseerd. Zo'n constructie bestaat niet in Nederland. De bèta-disciplines kunnen niet als model gelden, omdat de Azië-studies thans voornamelijk in de eerste geldstroom zijn gelocaliseerd en nauwelijks in de tweede geldstroom. Kenmerkend voor de landelijke organisatie van de bèta-vakken is hun relatief forse aandeel in de tweede en derde geldstroom waardoor hun organisatievormen op een veel grotere schaal zijn afgestemd.

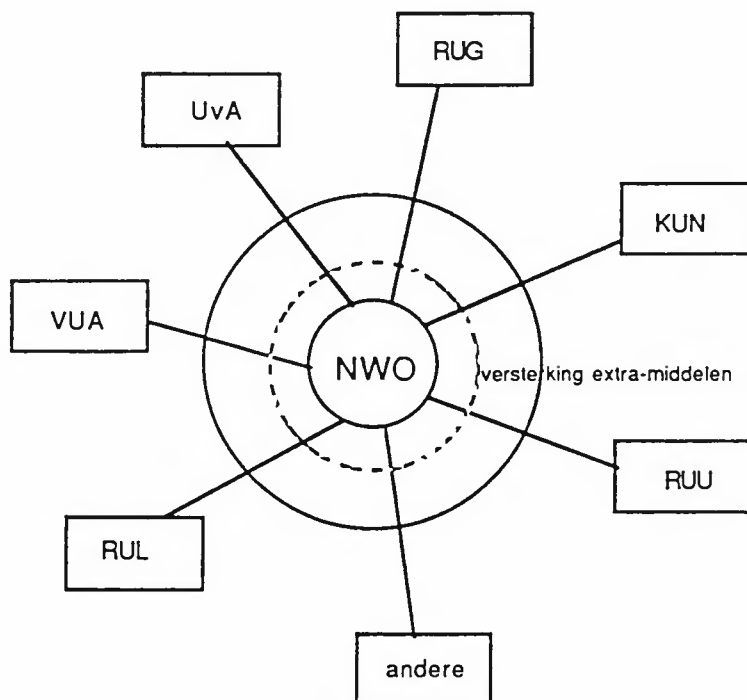
Het ligt voor de hand om NWO een duidelijke en prominente rol te geven in de organisatievorm van het Akkoord 2000. Daarmee wordt bevorderd dat tweede geldstroom onderzoek vanuit een nationale visie een normaal gegeven gaat worden ook voor de Azië-studies. Bovendien is NWO op het ogenblik bij uitstek het gremium waarbinnen landelijk discipline-overleg van het alfa-onderzoek plaatsvindt en gestalte krijgt.

De CKL heeft drie modellen voor de Azië-studies ontwikkeld. Het eerste, het *spinmodel*, zou een testimonium paupertatis zijn voor Nederland. Gezien het ondoorzichtige krachten spel dat ontstaat als in Nederland serieuze problemen van inhoudelijke aard gezamenlijk moeten worden opgelost door instanties die met elkaar concurreren, is het niet uitgesloten dat men hierop wil aansturen. Het model wordt hier beschreven om dit te voorkomen. Men is gewaarschuwd, het zal weinig tot niets blijvend verbeteren. De twee andere modellen zijn wel aanvaardbaar en ook werkbaar, omdat de grondslag ervan gevormd wordt meer door rationele overwegingen dan door bedrijfspolitieke belangen.

6.3.1 *Het spinmodel*

Het spinmodel gaat uit van de volledige autonomie van de universiteiten. Die is bijna geïmpliceerd door het concept-hoofdlijnenakkoord. De kern van het model is dat elke betrokken universiteit een bilateraal akkoord sluit met NWO waarin vastgelegd wordt dat zij bereid is een bepaald volume in het nationale fonds Azië-studies te deponeren, langs de lijnen van het Akkoord 2000. Gezien het feit dat de geesteswetenschappen ook bij NWO marginaal worden gefinancierd, kan niet verwacht worden dat NWO als mede-financier kan optreden zonder een interne verschuiving van gelden van bèta- en medisch onderzoek naar alfa-onderzoek. Wel kan NWO inhoudelijk een rol spelen bij het

ontwikkelen van kaderprogramma's op Europees niveau en in het algemeen bij het scheppen van een overlegkader in de deelgebieden.



Figuur 6
Het spinmodel

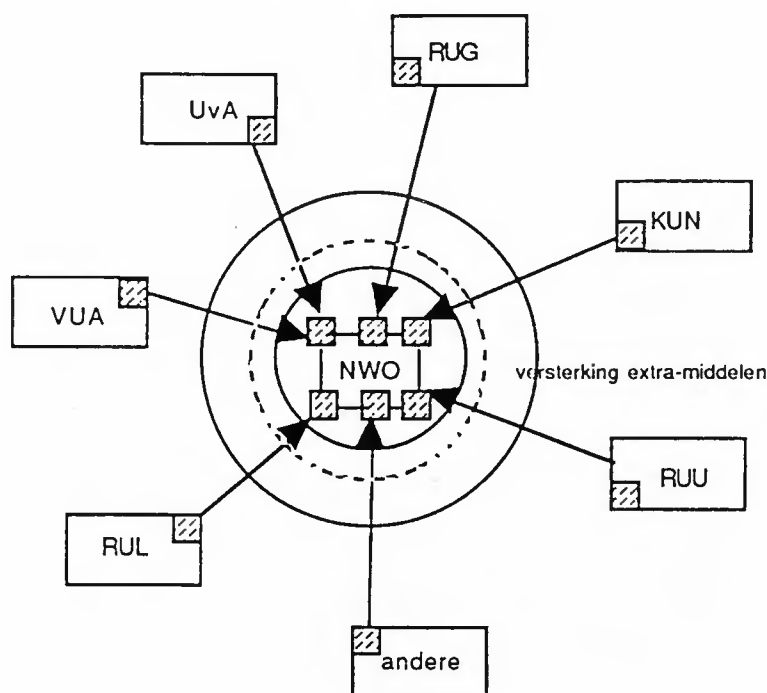
De nadelen aan dit model verbonden maken het totaal onwerkbaar. Ten eerste, het verplicht tot niets, en als één instelling niet meedoet is het niet zinnig voor de andere om dat wel te doen. Waarom zouden instellingen die bezig zijn het ongecorrigeerde systeem van outputfinanciering toe te passen op de letterenfaculteiten en de bestaande scheefgroei in de verhouding bèta-alfa te bevorderen, bereid zijn zich te committeren aan het Akkoord 2000? Ten tweede, het is te voorzien dat universiteitsbesturen de zaak zullen doorspelen naar de faculteiten, voordat zij zich instellen op het nemen van kwalitatieve beslissingen. Dat zou veel tijd kosten, en de tijd dringt. Ten derde, het model bevordert dat hogere bestuurseenheden bezuinigings- en profileringsbeslissingen eenzijdig leggen op het laagst mogelijke bestuursniveau, daarbij steunend op een riskante interpretatie van en koppeling van de begrippen 'democratische besluitvorming' en 'decentralisatie'.

Nog andere bezwaren tegen dit model komen aan de orde bij de bespreking van de wel aanvaardbare modellen.

6.3.2 *Het parkeemodel*

Er wordt voor een periode van tien jaar een nationaal cordon gelegd om de Azië-studies. Dit wordt gedaan door alle fte uit die studies te "parkeren" bij NWO. Dat wil zeggen, er wordt een nationaal volume vastgesteld, door het totaal aan fte dat thans onder de noemer van de Azië-studies valt bij elkaar op te tellen, en veilig te stellen. De betrokken personen blijven in dienst van de uni-

versiteiten, er verandert niets in hun rechtspositie, maar formeel vallen ze onder NWO. Het model is weergegeven in Figuur 7.



Figuur 7
Het parkeermodel

Faculteit noch universiteit kunnen tussentijds inbreken in het volume: de universiteiten verplichten zich het door hen bijgedragen volume aan fte te handhaven. Doordat NWO het geld nominaal beheert, is er een garantie dat dit gebeurt. De minister kan het parkeermodel bijvoorbeeld tot stand brengen door een beroep te doen op artikel 4d uit het Concept Hoofdlijnenakkoord. Zijn sturing van het vakgebied bestaat uit twee stappen: (a) het ontwerpen van een bekostigingsregel voor onderzoek en daarop vooruitkijkend, het maken van zodanige afspraken met de universiteiten dat binnen het budget dat wordt toegewezen aan de universiteiten, per instelling effectief een markering wordt aangebracht voor de Azië-studies; (b) de minister ziet er met behulp van NWO op toe dat het Akkoord 2000 wordt uitgevoerd.

De kerntaak van NWO is het nationale volume inhoudelijk mede te voeden en te beheren. Dat kan wanneer er op verschillende deelgebieden van de Azië-studies nationale commissies worden gevormd waarin de gezamenlijke belangen van het fonds verder worden gearticuleerd in aansluiting aan de Europese voorzieningen voorgesteld in hoofdstuk 5.

De CKL gaat uit van een volumevergroting van minstens 1.5 keer het huidige volume per 1995 en 2 maal per 2000. In hoognodige gevallen zou die versterking direct, d.w.z. in 1992 en 1993, moeten worden bereikt.

Als nadeel van dit model zou kunnen gelden dat NWO een onderzoeksorganisatie is en dat het dus niet aangaat de onderwijs-fte ook bij NWO te parkeren. Dit is een schijnargument. Oio's worden krachtens hun aanstelling ook ingezet

bij het onderwijs. Bovendien krijgt NWO geen bevoegdheden die consequenties hebben voor de onderwijstaak van het personeel binnen een faculteit.

أَلَيْدٌ قَصِيرٌ وَالْعَيْنُ بَصِيرَةٌ

De hand is klein maar het oog kijkt begerig toe

6.3.3 *Het bijpasmodel*

Het parkeermodel lost alle problemen voor de Azië-letterenstudies op efficiënte manier op. Mocht het desalniettemin niet gerealiseerd worden, dan is de enige mogelijkheid die overblijft om de patiënt te redden: het bijpasmodel. Dit model houdt in dat de minister en misschien ook het parlement overtuigd worden van de noodzaak om tenminste twee keer het huidige volume van de kosten van de huidige Azië-studies bij te passen door middelen vrij te maken op de algemene begroting van de universiteiten ten behoeve van fundamentele kennis van taal, cultuur en maatschappij van Azië. En dat voor een periode van 10 jaar. Met andere woorden, het model gaat er van uit dat de minister verantwoordelijkheid neemt voor het in hoofdstuk 3 beschreven effect van de TVC- en SKG-operaties op de Azië-studies, dat hij erkent dat deze waardevolle studies door de bezuinigingsoperaties in het hart zijn getroffen, en dat hij besluit tot een bijpasoperatie, d.w.z. een herstel van deze studies zonder dat hij dit verhaalt of doet verhalen op de letterenfaculteiten. In dat geval zou hij kunnen besluiten in de genoemde 10 jaar de tekorten te financieren hetzij uit extramiddelen binnen de universitaire begroting van (nu) 3970 miljoen via een 1%-verschuiving, bijvoorbeeld in de vorm van een verschuiving van een deel ervan ten gunste van NWO, hetzij buiten deze begroting. Daarbij ziet hij er op toe dat de voorgestelde volumevergroting wordt gehaald, onder de condities die hierboven zijn besproken, en binnen het Akkoord 2000.

Figuur 7 kan dienst blijven doen als feitelijk organisatiemodel. Immers, als de minister bijpast, moet er op toe worden gezien dat dit geld goed wordt beheerd, en niet wordt weggenomen ten behoeve van andere doeleinden, en dat kan het beste op de wijze van Figuur 7. Dat wil zeggen dat NWO in het bijpasmodel dezelfde rol blijft vervullen die haar is toebedacht in het parkeermodel.

6.4 *Conclusies*

De belangrijkste aanbeveling van dit hoofdstuk is te structureren in drie stappen:

- allereerst dient het gehele gebied van de kleine letteren te worden beschermd door het zo snel mogelijk aanbrengen van de noodzakelijke minimumvoorzieningen waar dat nodig is. Dit betekent dat de minister en de universiteiten in overleg moeten treden om er voor te zorgen dat per instelling criteria worden geformuleerd en gehanteerd die bescherming bieden aan de voorzieningen die men wenst te behouden;

- ten tweede geldt voor de Azië-studies dat de minister(s), de instellingen, NWO en KNAW het zo snel mogelijk eens moeten worden over het Akkoord 2000 als uitgangspunt voor het herstel van de Azië-studies;
- ten derde zou de minister een keuze moeten maken uit het parkeermodel of het bijpasmodel. De keuze tussen die twee is niet los te zien van de politieke wind die in Nederland waait op het tijdstip dat die keuze aan de orde is. Het is moeilijk te voorspellen wat de uitkomsten zullen zijn van het politieke debat dat, op het tijdstip dat dit wordt geschreven, plaatsvindt over het *Hoofdlijnenakkoord* dat de minister wil sluiten met de universiteiten. Indien het aanvaard wordt, krijgen de universiteiten een grote mate van autonomie, maar de minister behoudt mogelijkheden tot sturing. In dat geval doet de CKL een beroep op de minister om artikel 4d van het akkoord (geciteerd in §1.2) te hanteren om de Azië-studies nationaal te sturen. Mocht het niet worden aanvaard, dan heeft de minister de middelen in handen om de hier gedane voorstellen daadwerkelijk uit te (doen) voeren. In beide gevallen echter zal de minister naar de mening van CKL sturend op moeten treden en dat kan hij zeker doen gezien het nationale belang van de Azië-studies.
- tenslotte, onafhankelijk van deze financiële voorstellen staan de voorzieningen op het Europese plan, waar de ernst van het Nederlandse initiatief ook in financiële termen zal worden beoordeeld. Het niveau van de bijdragen der Europese landen vormt een onderwerp van discussie in het bilaterale Frans-Nederlandse overleg (zie §5.4).

7 De minimumvoorzieningen in Nederland

學問如逆水行舟 不行則退

Studeren is stroomopwaarts roeien:
als je niet vooruitgaat, ga je achteruit

7.0 Inleiding

Dit hoofdstuk gaat over de onderkant van de kleine letteren in Nederland. Alle in hoofdstuk 2 genoemde studierichtingen worden opgesomd. Voorzover mogelijk wordt aangegeven uit hoeveel fte een studierichting bestaat om enig idee te geven over de bestaande situatie. Het beeld dat ontstaat is dat de meeste kleine letteren onder een aanvaardbare bodemcapaciteit zijn beland of er tegen aan hangen.

Hoofdstuk 7 houdt de globale tweedeling aan die in hoofdstuk 2 is gemaakt. In §7.1 worden de Europese kleine letteren behandeld en in §7.2 de Azië-studies, onderverdeeld in §7.2.1 (Nabije Oosten), §7.2.2 (Zuid-Azië), §7.2.3 (Zuidoost-Azië), §7.2.4 (Oost-Azië) en §7.2.5 (Afrika) en §7.2.6 (Creolistiek en Caraïbistiek).

Hieronder wordt een aantal gegevens per studierichting verstrekt. De opbouw van de informatie is telkens als volgt. Allereerst wordt een overzicht gegeven van de huidige toestand per instelling. Bij de specificatie van de huidige situatie is geprobeerd het wp te verdelen over de verschillende rangen van het BUWP-stelsel.¹ Dit is relevant omdat bij de heropbouw van de kleine letteren rekening moet worden gehouden met een evenwichtige spreiding over de bestaande rangen. Waar de informatie niet kon worden verkregen, is volstaan met de bruto-opgave onder de kolom wp. De informatie over de leeftijden is opgenomen omdat daarmee duidelijk kan worden of de staf aan het vergrijzen is. Telkens is de jongste en de oudste leeftijd genomen; als van twee getallen er één vet is gedrukt, ligt de gemiddelde leeftijd dichterbij dat getal dan bij het andere.

In ons commentaar worden enkele kenmerkende karakteristieken gegeven van de betreffende studies, zoals hun plaats in bestaande facultaire onderzoeks- en onderwijsprogramma's. De commentaren zijn in de eerste plaats bestemd voor de besluitvormers en andere geïnteresseerde Nederlanders die uiteindelijk

¹ HL = hoogleraar, UHD = universitaire hoofddocent, UD = universitair docent, TODO = toegevoegd docent. De term BUWP betekent 'Bezoldigingsbesluit Universitair Wetenschappelijk Personeel'.

moeten beslissen over het nationale belang van de kleine letteren en speciaal van de Azië-studies die daarbij zulk een essentiële rol spelen. We willen een indruk geven wat achter de kleine cijfers schuilgaat. Wij hebben hierbij een evenwichtige presentatie nagestreefd, maar hebben geen enkele illusie dat wij hierin zijn geslaagd. Desondanks onderstrepen de geschetste situaties op dramatische wijze de algemene afkalving die in hoofdstuk 3 is beschreven. Waar mogelijk wordt aangegeven hoeveel fte er per 1983 is verdwenen.

De voorstellen die worden gedaan, zijn alleen richtinggevend en zullen in de meeste gevallen door de letterenfaculteiten zelf in de vormen van *overleg*, die in het vorige hoofdstuk zijn beschreven, moeten worden uitgewerkt. In sommige gevallen hebben zij hier bijna tien jaar voor. Wij hebben *overleg* gecursiveerd omdat bij een aantal studierichtingen gebrek aan zulk overleg endemisch is. Zonder zulk overleg zal Nederland haar nationale en internationale taak echter niet naar behoren kunnen vervullen.

7.1 *De Europese Kleine Letteren*

In de opsomming van de studierichtingen wordt de volgorde aangehouden die in hoofdstuk 2 is gehanteerd

Finoegristiek (Finse en Hongaarse taal- en letterkunde)

	HL	UHD	UD	TODO	WP ¹	leestijden
RUG	1.0				4.5	
Fins						
Hongaars						
Finoegrisch	1.0					
UvA					2.0	40-55
Fins						
Hongaars						
Totaal	1.0				6.5	

Commentaar: De situatie van de Finoegristiek in Groningen is beschreven in het rapport VSNU (1990). De visitatiecommissie spreekt over een "rondweg wanhopige toestand" waarin de vakgroep zich op dit ogenblik bevindt. Het gaat om twee volledige studierichtingen, met bovendien als afstudeerrichting de vergelijkende studie van de Finoegriscche talenfamilie (Fins, Hongaars, Samojeeds, Estisch, Laplands). Een probleem dat bij de meeste kleine letteren voorkomt is dat studenten meestal geen enkele voorkennis van deze talen uit het voortgezet onderwijs hebben, zodat veel tijd en energie moeten worden besteed aan taalverwerving.

Het onderzoek in Groningen is ingebed in vier VF-programma's: Arctische en sub-arctische studies, Synchronie en diachrone comparistiek, Literatuur-wetenschap, en Variabiliteit van taal en cultuur in tijd en ruimte. Deze programma's zijn opgezet in het kader van een ontwikkeling waarin de Germanistiek, Slavistiek, Scandinavistiek, Oudgermanistiek, Finoegristiek en Arctische studiën zijn gebundeld in een programma dat zich richt op de noordelijke en oostelijke delen van Europa. De vakgroep werkt ook op het gebied van de lexicologie. Door twee uit de derde geldstroom bezoldigde onderzoekers (1.5fte)

¹ De WP-opgave is inclusief HL. Dit geldt voor alle hieronder volgende overzichten.

wordt gewerkt aan een Hongaars-Nederlands Woordenboek. Er zijn uitwisselingsverdragen met Hongarije. Gezien de noodsituatie in Groningen dienen snel maatregelen te worden genomen om de voorgestelde situatie aldaar te bereiken.

Aan de UvA is de voorziening op bijvakniveau. Het onderzoek is ingebed in twee VF-programma's: Sociolinguïstiek en Analysis of Language Signs.

Voorstel CKL: De CKL stelt voor de Finoeëgristiek op beide plaatsen te behouden, in Groningen op hoofdvakniveau, in Amsterdam op bijvakniveau. In Groningen zou —afhankelijk van de beschikbaarheid van goede kandidaten in het vakgebied— voor elk van de twee talen een wp op UHD- en/of hoogleaarsniveau moeten zijn, in Amsterdam zou de Finoeëgristiek geleid kunnen worden op UHD-niveau. De TODO-capaciteit dient te worden uitgebreid voor het taalonderwijs. In het algemeen is het redelijk voor een hoofdvakstudierichting met twee taal- en letterkundes in de orde van minimaal 6 à 7 fte voor te stellen terwijl voor de bijvakvoorziening naast de UHD ook 1 à 2 fte op TODO-niveau redelijk lijkt. De CKL beveelt aan de conclusies van de visitatiecommissie van de VSNU voor de Finoeëgristiek te betrekken bij de realisering van het herstel.

Scandinavische talen en culturen

	HL	UHD	UD	TODO	WP	leeftijden
RUG	1.0	1.0	3.8	0.4	6.2	
Deens			1.9			
Noors/Ijslands		1.0	0.6	0.2		
Zweeds			1.3	0.2		
Scand.talen	1.0					
UvA	1.0		4.0		7.0	37-58
Deens			1.0			
Ijslands			1.0			
Noors			1.0			
Zweeds	1.0		1.0			
Totaal:	2.0				13.2	

Commentaar: In Groningen is de aanwezigheid van de Scandinavische studies een natuurlijk gegeven, gezien de nordische en oostelijke oriëntatie van het facultaire onderzoek. Het onderzoek in Groningen is ingebed in vijf VF-programma's: Arctische en sub-arctische studies, Synchronie en diachrone comparatistiek, Literatuurwetenschap, Synchronie en diachrone comparatistiek, en Taaltheorie en kennisrepresentatie. Deze programma's zijn opgezet in het kader van een ontwikkeling waarin de Germanistiek, Slavistiek, Scandinavistiek, Oudgermanistiek, Finoeëgristiek en Arctische studiën worden gebundeld in een onderzoeks- en onderwijsprogramma dat zich richt op de noordelijke en oostelijke delen van Europa. De faculteit wil zich wel sterk maken voor het behoud van deze voorzieningen, maar legt haar prioriteiten bij gebrek aan middelen elders, zodat de vakgroep bezig is onder het minimum af te glijden.

Ook de UvA stelt prijs op voorzieningen op het gebied van de Scandinavistiek al is de vakgroep niet ingebed in een van de onderzoekscentra die de faculteit bezig is te ontwikkelen uit verschillende vakgroepen. Het Scandinavistische onderzoek is ingebed in vier VF-programma's, Drama en Theater, Onderzoek

van vertelvormen, Semiotiek en Vrouwenstudies, maar de zuiver Scandinavistische inbreng is betrekkelijk gering. De afdeling Deens trekt veel aandacht binnen de Europese studies. Ook in Amsterdam is Scandinavistiek in de gevarenzone terechtgekomen.

Het verlies aan fte sedert 1983 bedraagt minstens 8 fte waaronder 2.0 HL. In Utrecht is bovendien de volledige studierichting Scandinavistiek door de TVC opgeheven.

Voorstel CKL: de studierichtingen Scandinavistiek hebben in de afgelopen decennia een min of meer marginaal bestaan geleid. Pas sinds de VF-financiering wordt het Scandinavistische onderzoek in toenemende mate in verband gebracht met facultair onderzoek op het gebied van de taal- en letterkunde, en er zijn ook veelbelovende aanzetten. Het is aan te bevelen het op de gewenste sterkte brengen van de formaties te verbinden aan condities die betrekking hebben op de bijdragen die zullen worden geleverd in facultaire onderzoeksprogramma's. Het landelijk beeld is er een van complementariteit, waarbij elk van de twee vakgroepen een functie vervult in grotere gehelen van onderzoek en onderwijs. De CKL ziet om die reden geen reden om een monovestiging in Groningen te bepleiten, al zou een zekere specialisatie over de verschillende talen verder kunnen worden uitgebouwd.

Nedersaksische taal en cultuur

	HL	UHD	UD	TODO	WP	leeftijden
RUG	1.0				4.2	
Totaal	1.0				4.2	

Commentaar: De Nedersaksische taal- en letterkunde maakt deel uit van de vakgroep Regionale en Agronomisch-Historische Studies, waarvan ook Fries een onderdeel is. Zij is geen zelfstandige studierichting, maar een afstudeer-variant binnen de bovenbouwstudierichting Algemene Letterenstudies. De Nedersaksische taal en cultuur is gericht op het gebied van Oost-Nederland en het gebied in Duitsland waar Westnederduits wordt gesproken. Beide worden bestudeerd op het gebied van de taal- en letterkunde, de volkskunde, de regionale geschiedenis en de naamkunde.

Met ingang van 1 september 1991 moet wegens inkrimping (SKG) 1.1 fte worden ingeleverd. Een deel ervan, 0.6 fte, kan worden verkregen door vrijwillig vroegtijdig ontslag.

Voorstel CKL: De CKL acht de voortgaande afkalving verontrustend, maar kan niet verder gaan dan voor te stellen om de minimumformatie voor een voorziening als deze voorlopig op 5 fte te stellen, dit gezien de variëteit aan taken die kenmerkend is voor regionaal gerichte activiteiten.

De CKL stelt voor om in het licht van de kleine letterenproblematiek zoals die in dit rapport is beschreven, op zo kort mogelijke termijn een landelijk plan te maken voor de dialectologie en de regionale studies. Dit plan heeft slechts zin als de universiteiten die voorzieningen hebben op het gebied van regionale studies en dialecten samen met de KNAW (dat het P.J. Meertensinstituut bestuurt) minimumformaties garanderen. Op die manier ontstaat een landelijke taakverdeling die rekening houdt met de regio waarin universiteiten zijn

gevestigd en die een zeker evenwicht beoogt tussen het aandeel van de KNAW en dat van de universiteiten in voorzieningen als deze.

Frisistiek

	HL	UHD	UD	TODO	WP	leeftijden
RUG	1.0		2.3		3.3	
UvA	(0.2)				(0.2)	
VU	1.0				2.0	
RUU	(0.2)				(0.2)	
RUL	(0.2)				(0.2)	
Totaal:	2.0				5.3	

Commentaar: De drie 0.2 hoogleraren in de tabel zijn allen bijzonder hoogleraar vanwege de Fryske Akademy. In Nederland heeft de universitaire frisisstiek in de jaren tachtig aanzienlijke reducties ondergaan. Bij ongecorrigeerde toepassing van het PGM is zij vrijwel ten dode opgeschreven, omdat het aantal hoofdvakstudenten betrekkelijk gering is. Tijdens de werkzaamheden van de CKL is bekend geworden dat de VU haar hoofdvakvoorziening Frisistiek wil opheffen. Dit betekent dat RUG de enige vestiging zou worden met Fries als hoofdvak. Dat het Fries aan de universiteiten afkalft is onwenselijk omdat Nederland het enige land is waar de universitaire beoefening van het (Westerlauwerse) Fries plaats vindt. Dezelfde soort redenering die de minister er toe brengt om aan de studie van het Nederlands een belangrijke plaats toe te kennen vanwege de unieke positie ervan in de wereld, geldt a fortiori voor het Fries.

De Frisistiek in Groningen, die zoals boven werd vermeld als zelfstandige studierichting is opgenomen in de vakgroep NAHS, is van belang voor twee soorten onderzoek. Enerzijds speelt zij een rol in het regionaal opgezette clusteronderzoek waarin ook het Nedersaksisch, de Scandinavistiek en de Finoegristiek participeren. Dit programma is gericht op het gebied vanaf Friesland tot aan Finland. Hierin draagt de Frisistiek bij door taalkundig, letterkundig en sociaal-cultureel gericht onderzoek. Anderzijds is de Frisistiek verbonden met de Neerlandistiek, en algemener ook met de Linguïstiek.

Voorstel CKL: Er zijn twee alternatieven voor het verlies van de hoofdvakvoorziening aan de VU. De eerste is om de hoofdvakstudiemogelijkheid te behouden in de randstad, met name in Amsterdam (VU+UvA), dit mede gezien de daar in gang zijnde profilering. Het is ongewenst om de Fryske Akademy deze tweede hoofdvakvoorziening te laten financieren. De tweede mogelijkheid is er naar te streven om weliswaar Fries op hoogleraarsniveau in de randstad te hebben, maar de leeropdracht Fries in de randstad inhoudelijk en dus niet alleen formeel te combineren met een andere leeropdracht, bijvoorbeeld op het gebied van de lexicologie. Fries zou dan een afstudeervariant kunnen worden binnen een of meer andere studierichtingen. De CKL is van mening dat bij een beslissing hierover onderzocht moet worden in hoeverre er geput kan worden uit een voldoende aantal professorabele kandidaten, ook al omdat een redelijk aantal bijzondere hoogleraarschappen zorgt voor de aanwezigheid van verschillende expertises. Vanwege het ontbreken van betrouwbare informatie over de vraag of er niet beter kan worden gewacht op het verschijnen van jong talent wordt nader overleg op korte termijn tussen VU, UvA, RUG en de

Fryske Akademy aanbevolen in het licht van de algemene aanbevelingen van dit rapport inzake financiering van de Europese kleine letteren. In dit stadium wordt voorgesteld het landelijke minimum dat door de universiteiten zelf wordt gefinancierd te brengen op 6 à 7 fte, gegeven een landelijk plan voor de universitaire frisistiek waarin de verhouding tussen Fryske Akademy en de universiteiten bevredigender wordt geregeld dan thans het geval is.

Keltisch

	HL	UHD	UD	TODO	WP	leeftijden
R U U	1.0		0.7		1.7	52-54
Totaal:	1.0	...	0.7		1.7	

Commentaar: Bij de TVC werd afgesproken dat Keltisch in Utrecht als een monovestiging een volledige studierichting zou verzorgen. Bij de SKG-operatie echter werd Keltisch gereduceerd tot bijvakstudie en ingelijfd bij een grotere vakgroep. De afdeling Keltisch verzorgt in één van de twaalf modules die ze aanbiedt, een cursus modern-Iers ter voorbereiding op de taalcursus voor gevorderden van het University College Galway. Deze universiteit is namens acht universiteiten in Europa penvoerder van het Erasmus-programma *Celtic Languages and civilizations*, dat aan het uitmonden is in een 'European Degree in Celtic Studies'.

De Keltische cultuur is een belangrijke bron van onze Westeuropese beschaving. De Keltologie is waardevol voor disciplines als de mediëvistiek, het Arthur-onderzoek, middeleeuwse geschiedenis, de kunstgeschiedenis, de kerken- en liturgiegeschiedenis, rechtsgeschiedenis, en andere vakken met een cultuurhistorische dimensie. Linguïstisch gezien is het Keltisch uiterst belangrijk. Het onderwijs Keltisch is van groot belang voor de landelijke bovenbouwstudierichtingen Mediëvistiek en de specialisaties Middelceuwen op het gebied van kunstgeschiedenis, literatuur, muziek. Dit betekent dat de Utrechtse voorziening ook toegankelijk moet zijn voor studenten van elders. (De helft van de studenten komt "van buiten", maar ze worden niet meegeteld).

Utrecht is gezien het facultaire onderzoeksprogramma, maar ook door de aanwezigheid van een unieke boekencollectie (waaronder de collectie Van Hamel) een uitstekende plaats voor de Keltologie. De Utrechtse letterenfaculteit is echter niet in staat gebleken de voorziening op peil te houden, o.a. door het onverkort hanteren van het PGM. Bij de SKG-operatie is de 1.0 fte UD gereduceerd tot 0.7, terwijl de beoogde reductie van het HL tot 0.8 hangende is "tot de uitslag van de Commissie Kleine Letteren bekend kan zijn" (brief CvB).

Voorstel CKL: De CKL stelt voor dat op zeer korte termijn de noodtoestand bij Keltisch wordt opgeheven en dat Keltisch de status van volledige (bovenbouw-)studierichting krijgt, waarin ook het modern-Iers haar plaats kan krijgen. Een redelijke formatie Keltisch is die zijn waarbij een HL voor de letterkunde en een UHD voor de taalkunde (of andersom) zou zorgen, met een UD en een TODO. De CKL stelt dus voor het Keltisch eindelijk uit te bouwen zoals afgesproken werd bij de TVC. De uitbouw van het Keltisch dient een landelijk perspectief te krijgen doordat met name de mediëvistiek, die sterke vestigingen heeft in verschillende faculteiten, gebaat is bij een vestiging Keltisch.

Slavische taal-en letterkunde

	HL	UHD	UD	TODO	WP	leeftijden
RUG	1.0	1.0	2.5	1.9	6.4	38-60
UvA	2.0	6.0			14.7	36-63
RUL	2.0		8.2		10.2	44-53
Totaal:	5.0				31.3	

Commentaar: In Groningen zijn er vier afstudeerrichtingen: Russische taalkunde, Russische letterkunde, Oosteuropakunde en de lerarenvariant Russisch. Verder heeft de vakgroep bijvakvoorzieningen voor Tsjechisch, Pools, Bulgaars, Servo-Kroatisch, Oud-Kerkslavisch en Oud-Russisch. Het onderzoeksprogramma richt zich op Russische letterkunde en literatuurtheorie, literatuursemiotiek en structuralisme, literatuurtypologie en cultuurtypologie. In de sector taalkunde richt het zich op de dialectologie van het Servo-Kroatisch, de Russische taalkunde, en het lexicon van het Sorbisch.

In Amsterdam zijn vier volledige studierichtingen met daarin afstudeerrichtingen verdeeld over de taal- en letterkunde. De hoofdstudierichtingen zijn: Russisch, Pools, Servo-Kroatisch en Tsjechisch. Als bijvakvoorzieningen heeft de UvA Sloveens, Bulgaars, Oekraïens, Macedoons, en Slowaaks. Nergens elders in West-Europa zijn Pools, Servo-Kroatisch en Tsjechisch als volledige studierichting aanwezig. De UvA is bezig met de oprichting van een Centrum voor Oosteuropese Studies (COES), waarin de vakgroep Slavistiek, het Oost-Europa Instituut, de vakgroep Fins-Hongaars en de afdeling Roemeens van de vakgroep Frans samenwerken. Het COES heeft als taak de uitvoering van onderwijs- en onderzoeksprogramma's die gericht zijn op Oost-Europa, inclusief de documentaire voorzieningen. Het COES is het aandeel van de letterenfaculteit in het universitaire Oost-Europabeleid.

In Leiden kent de Slavische taal- en letterkunde twee afstudeerrichtingen, de Russische taalkunde en de Russische letterkunde. Daarnaast is er sinds 1985 een vrije bovenbouwstudierichting Ruslandkunde, die interfacultair is opgezet en die toegankelijk is voor studenten met een propedeuse Slavisch, geschiedenis, politicologie en rechtsgeleerdheid. Bijvakvoorzieningen bestaan voor de Baltische talen, Pools, Tsjechisch, Sloveens, Macedoons, en Bulgaars. De situatie is in twee van de drie vestigingen structureel slecht. De kern van het probleem is dat het Russisch relatief veel studenten trekt, maar dat het voor een studie Slavische talen per se nodig is om een aantal voorzieningen te hebben voor andere Slavische talen dan het Russisch. Voor deze voorzieningen geldt de kleine letterenproblematiek in volle kracht: het PGM keert uit op het totaal aan studenten van de hele vakgroep, maar daaruit kunnen de noodzakelijke voorzieningen voor andere talen dan het Russisch onvoldoende gefinancierd worden, terwijl de voorzieningen voor Russisch inadequaaf zijn om het sterk toenemend aantal studenten te voorzien van onderwijs.

In Groningen, waar 8 fte verdwenen zijn sinds 1983, neemt de druk sterk toe omdat het aantal studenten toeneemt. Het aantal hoofdvakstudenten in Groningen bedroeg in 1989 141, met een sterk groeiend aantal eerstejaars (61 in 1989). Deze toename kan niet onmiddellijk worden omgezet in een toename in onderwijs-fte en onderzoekscapaciteit gezien de geringe middelen van de faculteit. Het verlies aan fte sedert 1983 aan de UvA is meer dan 10 fte. De

Letterenfaculteit heeft voor 1992 de totale fte van de vakgroep Slavistiek vastgesteld op 12.4 fte, hetgeen een verdere reductie met 2.3 fte inhoudt. Ook moet de vakgroep 1.2 administratieve fte inleveren. Als men de huidige 1.6 fte voor Pools, de 1.7 fte voor Servo-Kroatisch en de 1.8 fte voor Tsjechisch aftrekt van 12.4 fte blijft er 7.3 fte over voor Russisch. Dit zou gezien de enorme groei van het aantal studenten rampzalig zijn, omdat deze groei niet onmiddellijk tot uitdrukking komt in meer fte. In 1989 waren er 209 hoofdvakstudenten Russisch, 22 Pools, 9 Tsjechisch en 15 Servo-Kroatisch.

Voorstel CKL: Naar de mening van de CKL is er nu sprake van een noodsituatie, waaraan snel iets gedaan moet worden. Dat kan door aan de UvA de voorzieningen voor de drie andere hoofdstudierichtingen dan Russisch snel op peil te brengen (in de richting van de 4.0 fte die toch minimaal gewenst zijn), zodat de druk op de docentuur Russisch kan worden verlicht. Daarbij moet worden bezien in hoeverre additionele steun voor het Russisch nodig is. In Groningen is een uitbouw tot een vestiging van de sterkte van Leiden gewenst. Aangezien de formatie van Leiden betrekkelijk recent is samengesteld als gevolg van de TVC-fusie met Utrecht, is het niet nodig de huidige formatie aan te vullen.

Roemeens

	HL	UHD	UD	TODO	WP	leeftijden
UvA	0.5		1.0		1.5	53,58
Totaal:	0.5	...	1.0		1.5	

Commentaar: De studierichting Roemeens is een zelfstandig onderdeel van de vakgroep Frans-Roemeens. Het is een monovestiging. Het studieprogramma omvat taalkunde, letterkunde en cultuur. Er is nu een hoogleraar letterkunde en een UD taalkunde.

Het Roemeens is waardevol als onderdeel van de Oosteuropese studies, zoals blijkt uit de deelname aan het bovengenoemde COES. Roemeens is belangrijk zowel vanuit het Westeuropese als het Oosteuropese perspectief. Onder Westerse invloed is een eigen type civilisatie ontwikkeld in een Oosteuropese context. De Roemeense literatuur beleefde een bloeiperiode tussen de twee wereldoorlogen en voor de vergelijkende literatuurwetenschap van Europa is zij derhalve van groot belang. Sinds 10 jaar is er wederom een bloeiende literatuur, waarvan de bestudering binnen het kader van Oosteuropese studies wenselijk is. Taalkundig gezien is het Roemeens van belang voor de vergelijkende romanistiek. Antropologisch is de oudere cultuur van de 17e/18e eeuw interessant. Hierover is in Roemenië veel onbewerkt materiaal aanwezig. Voor de Slavistiek is de interactie van de Slavische talen en het Roemeens belangrijk.

De hoogleraar Roemeens die oorspronkelijk voor 1.0 werd benoemd, is in het kader van de bezuinigingen belast is met een leeropdracht semiotiek en met het directoraat van een facultair onderzoeksinstituut. Daardoor is hij in feite slechts voor 0.5 beschikbaar.

Voorstel CKL: Redelijk lijkt het om op termijn het Roemeens op het peil van een volledige studierichting te brengen, d.w.z op een formatie van 3 à 4 fte, met 1.0 hoogleraar en 1.0 UHD.

Zuidafrikaans

	HL	UHD	UD	TODO	WP	leeftijden
UvA			0.5		0.5	
Totaal:			0.5		0.5	

Commentaar: In de jaren '50/'60 was er een hoogleraarplaats Zuidafrikaans. Deze is vervolgens en tot 1987 vervuld geweest op een lager niveau, waarbij als gevolg van de bezuiniging het hoogleraarschap werd afgeschaft. Het Zuidafrikaans verdween daarmee als studierichting en werd opgenomen als specialisatiemogelijkheid binnen de Neerlandistiek. Per 1 sept 1988 is de 1.0 fte teruggebracht tot 0.5 fte. De bezetting ervan is primair taalkundig. Een aantal studenten Nederlands neemt Zuidafrikaans als bijvak (groepsgrootte bij de niet specialistische colleges 10 à 15; bij de specialisatie 3 à 7).

Gezien de politieke situatie van dit ogenblik lijkt de toestand nog niet rijp om voor te stellen de studierichting Zuid-Afrikaans weer apart in het Academisch Statuut te verankeren. Toch ligt het voor de hand om bij het bereiken van een situatie waarin Nederland en Zuid-Afrika normale vriendschapsbetrekkingen onderhouden, het Zuid-Afrikaans als voorziening uit te breiden tot een voorziening op hoogleraarsniveau, eventueel als volwaardige studierichting. **Voorstel CKL:** Redelijk lijkt het nu voor te stellen 1.0 fte te zien als minimumformatie voor een afstudeervariant binnen de Neerlandistiek, zodat ook de Zuidafrikaanse letterkunde kan worden verzorgd.

Historisch-vergelijkende en beschrijvende taalwetenschappen

	HL	UHD	UD	TODO	WP	leeftijden
RUL						
Vergelijkend	0.5				5.8	
Indo-Europees	1.0				3.0	
Totaal:	1.5				8.8	34-53

Commentaar: Zoals uiteengezet in hoofdstuk 2 zijn de historisch-vergelijkende en beschrijvende taalwetenschappen verbonden met de Europese kleine letteren en de Azië-studies, en zij vormen een belangrijk onderdeel van de taalwetenschap. Voor wat betreft de Indo-Europese taalwetenschap is de huidige landelijke voorziening van 1.0 HL niet adequaat omdat het een hoogleraarschap op persoonlijke titel is en dus niet structureel is. Het vak dient voor Nederland behouden te blijven. Ook al zal de huidige ordinarius nog ettelijke jaren aan de universiteit blijven werken, er zal bijtijds voor voldoende Nachwuchs moeten worden gezorgd ten behoeve van volgende generaties studenten.

Voor de vergelijkende en beschrijvende taalwetenschappen geldt dat nooit zal kunnen worden vastgesteld dat er een voorziening moet zijn voor die-en-die taal wel en die-en-die taal niet uit de enorme hoeveelheid talen van de mensheid. Dat is niet mogelijk en ook niet wenselijk. De praktijk is dat uiterst taalbegaafden zelf bepalen welke talen ze willen leren. Het is heel belangrijk om dit soort begaafde studenten aan te trekken met het vooruitzicht dat ze hun brede talenkennis ten nutte kunnen maken voor universitair onderzoek. In de huidige situatie gebeurt dit ook, zoals blijkt uit het feit dat één van de onder-

zoekers bezig is de officiële grammatica van Bhutan te schrijven in opdracht van de regering. De wankelende financiële basis waarop dit gebeurt, is echter ontoelaatbaar.

In Leiden wordt op hoog niveau onderzoek gedaan naar Amerindische talen (Zuid-Amerikaans, Noord-Amerikaans), Kaukasische talen, het Baskisch, de Altaïstiek, en Sino-Tibetaans. De natuurlijke oplossing voor het probleem 'voor hoeveel talen, en welke, moet men naast de meest gebruikte voorzieningen hebben' is: een bepaalde ruimte fte voor wp te creëren en die te vullen met de beste studenten. Deze ruimte wordt nu in stand gehouden door additionele en tijdelijke financiering, hetgeen o.m. blijkt uit het feit dat de 1.0 fte beoefening van het Baskisch als gevolg van de bezuiniging moest worden teruggebracht tot 0.8 fte om ruimte te maken voor andere voorzieningen binnen de vakgroep.

Voorstel CKL: De CKL stelt voor het gebied van de historisch-vergelijkende en beschrijvende taalwetenschappen in zijn geheel te laten vallen onder het Akkoord 2000, zodat het betrokken wordt in de georganiseerde landelijke opbouw van de studies van Azië en Afrika. Daarmee kan ook het hooglerarschap Indo-Europees weer structureel worden gemaakt en het HL Vergelijkende taalwetenschappen worden uitgebreid tot een volledig hooglerarschap (het is nu gecombineerd met 0.5 Slavische taalkunde). Ook kunnen uitsluitend door bezuinigingen gemotiveerde bezuinigingen op aanstellingen, zoals bij het Baskisch, worden teruggedraaid. Op korte termijn dient er voor gezorgd te worden dat met bepaalde programma's (bijvoorbeeld van NWO of KNAW) de thans tijdelijk aangestelden het vooruitzicht — langer dan nu — kan worden geboden om zonder onzekerheid te werken aan meer langdurige programma's dan de huidige. Daarmee kan dan ook gezien worden hoe groot de genoemde ruimte voor taalvergelijking zou moeten worden.

Oudgermaans

	HL	UHD	UD	TODO	WP	leertijden
RUG	(0.5)	1.0			1.0	
UvA					0.5	43

Commentaar: De positie van het Oudgermaans is als gevolg van de TVC-operatie ernstig verzwakt. Aan de RUU werd de vakgroep Oudgermanistiek opgeheven. Na en als gevolg van de TVC zijn verdergaande reducties gevolgd hetgeen in Groningen geleid heeft tot een 0.5 leeropdracht die formeel samengevoegd is met de leeropdracht Middeleeuwse Engelse letterkunde. In Amsterdam wordt het Oudgermaans formeel gedekt door de leeropdracht-houder Scandinavistiek. Er is dus in Nederland geen enkele zelfstandige leerstoel Oudgermanistiek, hetgeen niet wenselijk is. De ontwikkelingen in het vakgebied zelf rechtvaardigen zo'n reductie niet, gezien de rol die de Oudgermanistiek speelt voor de Indo-Europese taalwetenschappen.

Voorstel CKL: Oudgermaans kan niet bestaan als het niet wordt opgenomen in een groter geheel van studies gericht op oudere taalfasen. In Groningen kan deze inbedding binnen de studies gericht op Noord-Europa plaatsvinden, maar voor het behoud van deze voorziening zal het zal toch nodig haar minstens op HL-niveau te brengen. Ook in Amsterdam moet het mogelijk zijn de Oudgermanistiek een zinniger bestemming te geven dan nu met 0.5 fte het

geval is. Landelijk gezien is in elk geval meer fte nodig dan nu. De CKL denkt in de orde van een verdubbeling van de landelijke totale fte, op termijn, mede afhankelijk van bijdragen aan onderzoeksprogramma's. In het overleg dat nodig is, zullen de vakgroepen ATW moeten worden betrokken, omdat het Oudgermaans een belangrijk onderdeel is van de taalwetenschap.

7.2 *De talen en culturen van Azië en Afrika*

7.2.1 *Het Nabije Oosten*

De studie van het Nabije Oosten is hier terwille van de duidelijkheid ingedeeld in Egyptologie, Assyriologie, Semitistiek, Islamologie en Arabisch, Perzisch, en Turks. Binnen deze omlijstingen vindt men afzonderlijke studievakken, zoals het Koptisch in de Egyptologie, het Akkadisch en Sumerisch binnen de Assyriologie, het Hebreeuws en Aramees en Ugaritisch binnen de Semitistiek. Daarnaast zijn verschillende concentraties mogelijk: archeologie binnen het kader van het Akkadisch of het Sumerisch, Syrisch als een Christelijk dialect van het Aramees; en ook concentraties buiten het gebied van het Nabije Oosten, zoals de Islam in Indonesië.

In tijd beslaat de groep vakken die hieronder worden besproken een periode van 4000 v. Chr. tot de huidige dag. De Semitistiek blijft meestal tot de Oudheid en de Middeleeuwen beperkt, Assyriologie tot de Oudheid. Islamologie en Arabisch, Perzisch, Turks als Islamitische talen reiken van de vroege Middeleeuwen tot nu.

Akkadisch, Ugaritisch, Hebreeuws, Aramees, Syrisch, Arabisch en nog andere talen behoren tot een groep die linguïstisch een eenheid vormen, terwijl bijvoorbeeld Sumerisch, Turks en Perzisch tot andere taalgroepen behoren. Er is dus naast de chronologische indeling een gemakkelijker hanteerbare indeling naar taalgroep.

In het volgende wordt eerst een nadere specificatie gegeven van de hier boven onderscheiden vakgebieden waarna algemene aanbevelingen worden gegeven over het gehele gebied.

Egyptologie

	HL	UHD	UD	TODO	WP	locftijden
RUG	0.5	0.5			1.0	
RUL	1.0				4.5	33-51
Totaal:	1.5				5.5	

Commentaar: De Egyptologie is, uitgezonderd in Groningen (bijvak) en Leiden (hoofdvak), bezig van het toneel te verdwijnen als gevolg van de op handen zijnde opheffingen aan de RUG (godsdienst, filologie) en het verdwijnen aan de UvA van geschiedenis, filologie, koptisch en archeologie. De UvA heeft nog Papyrologie als onderdeel van geschiedenis, in Leiden is zij ondergebracht in de rechtenfaculteit.

Terwijl de Egyptologie een periode van circa 4000 v. Chr. tot 400 n Chr. bestrijkt, is de studie van het Koptisch een tak van wetenschap die zich bezighoudt met het inheemse Egypte vanaf de vroeg Christelijke periode tot de Middeleeuwen.

De Egyptologie richt zich in de eerste plaats op filologie en archeologie. De vakspecialiteiten —geschiedenis, maatschappijkunde, godsdienstgeschiedenis, de sociale aspecten van de economie, kunstgeschiedenis— zijn afhankelijk van filologische en archeologische kennis. Onderzoek houdt zich o.a. bezig met het verzamelen van inscripties en kunstvoorwerpen, het inrichten van musea, het verzorgen van tentoonstellingen (bijv. Toetanchamon), en het interpreteren van teksten. De Egyptologie is afhankelijk van het NINO dat o.a. de publicaties van dissertaties verzorgt en collegieruimte en bibliotheekfaciliteiten verschaft, en van het Museum van Oudheden. De Leidse vakgroep publiceert een *Annual Egyptological Bibliography*.

Assyriologie

	HL	UHD	UD	TODO	WP	locftijden
RUG		1.0	1.0		2.0	
UvA/VU	1.0				2.0	
RUL	1.0				3.8	41-55
Totaal:	2.0				7.8	

Commentaar: Door de TVC-operatie zijn leerstoelen in Utrecht en Nijmegen opgeheven en die voor archeologie aan de UvA opgeheven. Archeologie is nog in Leiden vertegenwoordigd, maar geld voor opgravingen is er niet. Tussen RUL, UvA en RUG bestaan samenwerkingsverbanden die complementair zijn. Assyriologie is een vrij jonge wetenschap zonder veel hulpmiddelen. Veel werk op basis van spijkerschrifttabletten en -cilinders moet nog worden uitgevoerd, hetgeen verzwarend is voor het onderzoek.

Semitistiek

	HL	UHD	UD	TODO	WP	locftijden
RUG	1.0	2.0	1.0		4.0	
UvA					3.3	36-55
Anatolische t.	1.0					
VU	1.0				2.0	
RUL	2.0				5.3	42-62
Totaal:	5.0				14.6	

Commentaar: Hoewel de Semitische talen nauw aan elkaar verwant zijn, wordt Akkadisch onder Assyriologie en Arabisch onder Islamitische talen behandeld. Hebreeuws vertoont een continuüm via de Middeleeuwen als geleerde cultuurtaal tot de moderne herleving als spreek- en schrijftaal. Hetzelfde geldt op kleinere schaal voor het Syrisch, een door Christenen gebezigde vorm van het Aramees.

De Semitistiek is sterk vertegenwoordigd in Groningen, Leiden en in Amsterdam, waar de UvA en de VU een plan tot formele samenwerking hebben ontwikkeld. Alleen de propedeuse wordt bij de VU en de UvA afzonderlijk in stand gehouden. Hebreeuws en Aramees zijn in de VU in de faculteit der godgeleerdheid ondergebracht. Door de reorganisatie van de theologische faculteit aan de UvA neemt de vakgroep aan de UvA voor een deel het Bijbels Aramees voor haar rekening. Duplicatie is dus niet geheel te voorkomen. Volgens het plan tot samenwerking, waarmee de CKL zich kan verenigen, zal de UvA Hebreeuws, Aramees, Syrisch, Jiddisch en de Joodse cultuurgeschie-

denis verzorgen, en de VU Ugaritisch. Hettitisch (niet-Semitisch en voor-Christelijk) blijft bij de UvA. In Amsterdam ontbreekt een Inleiding tot de Semitistiek, maar studenten uit Amsterdam kunnen gemakkelijk naar Leiden reizen.

Amsterdam heeft in de Rosenthaliana een unieke verzameling handschriften en gedrukte teksten op het gebied van Judaica. Leiden doceert eveneens Hebreeuws (met inbegrip van de latere fasen) en Aramees en biedt daarnaast de Oude Geschiedenis van Israel en van het Nabije Oosten. (Ugaritisch ressorteert hier onder Assyriologie). Groningen heeft voorzieningen voor Hebreeuws, Aramees en Ugaritisch, Syrisch en Archeologie. De archeologie van Palestina wordt binnen de vakgroep Archeologie beoefend.

Het Zuid-Semitisch en Berber zijn alleen in Leiden vertegenwoordigd. Het vakgebied bestrijkt een groot aantal gebieden, zoals pre-islamitische inscripties, de Semitische (niet-Arabische) talen van Zuid-Arabië en de Semitische talen van Ethiopië, alsmede Marokkaans-Arabische dialecten en het Berber.

Islamologie, Arabisch, Perzisch en Turks.

	HL	UHD	UD	TODO	WP	leeftijden
RUG		1.0	1.0		2.0	
UvA	1.0				4.0	43-51
VU	1.0				2.0	
KUN	1.0				8.3	34-54
RUU	1.0				5.9	30-51
RUL	3.0				14.7	
Totaal	7.0				36.9	

Commentaar: Evenals Arabisch, Perzisch en Turks, de basiswetenschappen, heeft de studie van de Islam, de geschiedenis van de Islamitische volken, kunst- en muziekgeschiedenis na de Eerste en vooral de Tweede Wereldoorlog in Europa een grote vlucht genomen. In Nederland geschiedde dit zelfs wat eerder dankzij Snouck Hurgronje. Onder Islam wordt hier alleen de godsdienst verstaan, niet zoals gewoonlijk Islam als cultuur en als historisch verschijnsel in al zijn manifestaties. Het is dus beter om te spreken van Islamologie. De Islam als godsdienst beheerst niet alleen het privé-leven, maar ook het openbare leven. Men kan de godsdienst afzonderlijk behandelen, maar het is niet juist om het recht en de sociale instellingen gescheiden te behandelen. Te betreuren is dat de leerstoel Islam in Leiden als gevolg van de bezuinigingen bedreigd wordt. In Leiden heeft de UB een collectie gedrukte teksten en handschriften die tot de belangrijkste ter wereld behoren.

Het Arabisch, Perzisch en Turks kenmerken zich door een belletristische, wetenschappelijke en historische literatuur, vaak nog alleen in handschriften toegankelijk en daardoor onvoldoende bekend. Turkije bevat ongetwijfeld de grootste collectie handschriften, niet alleen in het Turks en het Perzisch, doch ook vooral in het Arabisch. Belangrijk is (of was) het centrum van de Arabische Liga in Koeweit met zijn microfilmcollectie. Ook Europa beschikt over goede collecties. Die van Leiden is gecombineerd met een van de beste collecties gedrukte teksten die door vele geleerden uit de Arabische wereld wordt bezocht. De archeologie van de Islam is in Nederland niet vertegenwoordigd, wel de pre-Islamitische archeologie van het schiereiland.

De VU en UvA hebben een uitstekend programma voor samenwerking wat betreft Arabisch en de Islam. Dat wordt nu door plannen tot opheffing van de leerstoel aan de VU bedreigd. Dit is te betreuren omdat de voornaamste met ontslag bedreigde geleerde een internationale reputatie bezit. De samenwerking krijgt ook gewicht door het accent op de Hebreeuwse, en op de klassieke en moderne Arabische taal-en letterkunde. In Leiden is letterkunde niet in die mate vertegenwoordigd.

De RUG heeft twee docenten, een letterkundige (poëzie, poëtica) en een taalkundige-Islamoloog. De reputatie van de vakgroep als geheel rechtvaardigt zeker het bestaan van een vestiging in Groningen, vooral omdat deze daar een rol speelt in een belangrijke facultair onderzoekszwaartepunt.

Voor Moslims is Perzisch al vroeg een belangrijke cultuurtaal geweest. Woorden, literaire vormen en motieven worden zowel door Arabische als door Turkse auteurs overgenomen. Turks reikt in tijd van de oudste inscripties in de zevende eeuw, via de middeleeuwse en nieuwe tijd tot in het heden. Turkse talen zijn verspreid van de Balkan tot de Poolcirkel. Tengevolge van de sterke band tussen de Arabische, Perzische en Turkse literaturen, vooral in de Middeleeuwen, is een culturele eenheid ontstaan die de studie van de drie talen tot een aantrekkelijke combinatie maakt.

Voorstel CKL voor de studies van het Nabije Oosten: Het is niet nodig om de studies van het Nabije Oosten sterk uit te breiden, afgezien van enkele voorzieningen die nu ontbreken door de afkalving, zoals de leerstoel Islam (incl. Islamitische recht) in Leiden. Binnen de ruimte die er nu is moet het mogelijk zijn de landelijke situatie te herstructureren. De recente plannen voor samenwerking tussen VU en UvA dragen bij tot een zekere bundeling van sterktes. Het aangezegde ontslag dient echter te worden ingetrokken en binnen de totale ruimte van wat nu in Amsterdam aanwezig is, dient een optimaal programma te worden samengesteld, terwijl ook de TVC-reducties in Amsterdam zouden moeten worden herbezien.

Voor wat betreft het Oude Nabije Oosten ligt het voor de hand om de vestigingen in Groningen, Amsterdam (in de bovengenoemde situatie) en Leiden te zien als de drie landelijke kernen. Hun uitgangspositie voor de komende tien jaar is thans op de rand het minimum en zou bij mogelijk herstel van de TVC-schade in de loop van het realiseren van het Akkoord 2000 moeten worden bekeken in het geheel van de studies van het Nabije Oosten. Voor wat betreft het Semitisch kan ook een drie kernenbeleid worden gevoerd met dezelfde lokaties en condities.

De belangrijke functie van de vestigingen Arabisch, Perzisch, en Turks van vrijwel alle letterenfaculteiten maakt het mogelijk om daar meer voorzieningen te hebben dan 3, omdat een aantal ervan zich vrij goed kan handhaven gegeven het PGM. Omdat dit laatste niet het geval is met Perzisch verdient dit extra bescherming. Toch lijkt het niet onverstandig om ook hier toe te groeien naar drie kernen op basis van vier voorzieningen, nl. Amsterdam, Utrecht/Nijmegen, en Leiden. Te denken valt aan een kernvorming bij Utrecht en Nijmegen, die vlak naast elkaar liggen, in de latere specialisatiefasen, zodat naar een zekere complementariteit van aanbod kan worden gestreefd.

Voor bepaalde delen van de studies van het Nabije Oosten vindt landelijke afstemming plaatsvindt, bijvoorbeeld in de Werkgemeenschap TCMO en de NVMOI. Besprekingen van dit type worden tot dusver echter sterk onder druk van de bezuinigingen en de mogelijkheid tot opheffing gevoerd. Aan te bevelen is om, gegeven de bescherming die het Akkoord 2000 biedt, te streven naar overleg onder meer ontspannen condities dan thans het geval is.

7.2.2 Zuid-Azië

	HL	UHD	UD	TODO	WP	leeftijden
RUG					(0.5)	
RUU	1.0				7.0	41-52
RUL	2.0				7.2	
Totaal:	3.0				14.2	

Commentaar: De studie van Zuid-Azië is van uitzonderlijk groot wetenschappelijk, cultureel en maatschappelijk belang. De beschavingen van India gaan terug tot vóór het laatste millennium v. Chr. en hebben een uitgestrekte literatuur, allereerst in het Sanskrit en het nauw daaraan verwante Vedisch, die niet alleen "letteren" bestrijkt maar ook andere wetenschappen, filosofie, religie, ritueel, muziek en alle vormen van beeldende kunst, dans, grammatica, literaire kritiek, enz. Deze tradities omvatten o.a. de literaturen van het Boeddhisme, later voor een deel vertaald in vele talen van Azië. Via de middel-Indische talen gaat de ontwikkeling continu door naar de moderne Indo-Iraanse talen van India zoals Hindi, Marathi, Gujarati en Bengali. Daarnaast hebben de Dravidische talen, met het meer dan twee duizend jaren oude Tamil als oudste vertegenwoordiger, een eveneens continue ontwikkeling doorgemaakt waarbinnen Telugu, Kannada en Malayalam een belangrijke rol hebben gespeeld en nog spelen.

Zuid-Azië omvat naast India, Pakistan, Bangladesh, Nepal, Bhoetan en Sri Lanka, ieder met hun eigen talen, culturen en maatschappijen. Tibet, politiek op het ogenblik een zelfstandige provincie van China, behoort cultureel tot op zekere hoogte tot Zuid-Azië.

Nederland heeft een grote traditie gehad op het gebied van het Sanskrit en vele andere onderdelen van de Indologie. Op het ogenblik bestaan nog volledige studierichtingen in Leiden en Utrecht, beide universiteiten, die over de gehele wereld bekend zijn vanwege hun wetenschappelijke tradities op het gebied van Zuid-Azië. In Groningen wordt voor 1 fte Hindoeïsme gedoceerd binnen de theologische faculteit. Letteren betaalt hiervan 0.5fte. Leiden biedt Indische filosofie en, in aansluiting daaraan, Tibetaans. Hindi en Tamil worden in Utrecht en Leiden gegeven. Sanskrit bestaat op het ogenblik alleen in Utrecht omdat de Leidse leerstoel enkele jaren geleden is "bevroren." Kunst en archeologie van Zuid-Azië, één van de gebieden waaraan Nederland een internationale vermaardheid bezat, is verdwenen (zie ook §3.2.1). Moderne geschiedenis van Zuid-Azië wordt gegeven in Leiden. Sociaal-wetenschappelijk onderzoek en onderwijs zijn geconcentreerd in Amsterdam en worden hier vermeld omdat zij dienen te worden gecomplementeerd met minstens even goed ontwikkelde voorzieningen voor de studie van talen en culturen.

Sedert de talen en culturen van Zuid-Azië in de jaren tachtig grotendeels zijn verdwenen uit Amsterdam en Groningen heeft ook Utrecht ernstig onder afkalving geleden. Dit heeft geleid tot allerlei discussies die nog niet zo lang geleden een dieptepunt leken te hebben bereikt. Daarop is in het voorjaar van 1990 een intentieverklaring van de letteren-dekanen van Leiden en Utrecht gevolgd die een samenvoeging van beide vakgroepen in één vestiging te Leiden beoogde.

Voorstel CKL: De CKL is van mening dat een dergelijke dekanen-actie een goed voorbeeld is van het feit dat de problematiek van de kleine letteren alleen op een hoger bestuursniveau dan de letterenfaculteit of zelfs de universiteit moet worden opgelost (zie §3.2.2 en §3.2.3). Zij stelt voor de huidige formaties in zowel Utrecht als Leiden te handhaven en de ernstig verzwakte Utrechtse formatie (volgens plan verdwijnen er plaatsen) te versterken door de vestiging van een 0.5 UHD voor Hindoeïsme en een 1.0 HL Kunstgeschiedenis en materiële cultuur van Zuid-Azië. De leerstoel zou zich kunnen richten op kunstgeschiedenis, archeologie, stijl, iconografie, epigrafie en/of enig ander aspect van de artistieke tradities van het subcontinent. Er bestaat ook behoefte aan het organiseren van visueel materiaal op het gebied van Zuid-Azië, een initiatief dat te Leiden bij de Sinologie groot succes heeft gehad.

Tenslotte stelt de CKL voor de Sanskritleerstoel te Leiden te ontvriezen en zo spoedig mogelijk opnieuw te bezetten. Het is altijd één van de belangrijke leerstoelen in Nederland geweest op het gebied van fundamenteel onderzoek van Azië. Met deze voorzieningen zouden Utrecht en Leiden elkaar op gelukkige wijze kunnen aanvullen. Beide Universiteiten liggen vlak naast elkaar, en zij behoorden samen te werken zo niet één gemeenschappelijk studieprogramma op te zetten. Ook al schijnt dat misschien vooralsnog onuitvoerbaar te zijn, er dient toch binnen de tien-jarentermijn van het Akkoord 2000 op aan te worden gestuurd. Een bijvakvoorziening in Groningen binnen de letterenfaculteit is gewenst.

7.2.3 Zuidoost-Azië

	HL	UHD	UD	TODO	WP	locftijden
RUL	3.0				11.2	
Ex PGM	(1.0)				(5.9)	
Totaal:	3.0				11.2	

Commentaar: Zuidoost-Azië is een uitzonderlijk rijk gebied vanuit wetenschappelijk, cultureel, maatschappelijk en economisch gezichtspunt. De verscheidenheid is daar misschien nog groter dan in Zuid-Azië. Zoals uiteengezet in hoofdstuk 4 nemen de landen van Zuidoost-Azië een sleutelpositie in tussen Zuid- en Oost-Azië en zelfs het Nabije Oosten, dat via de Islam belangrijke banden heeft met Maleisië en Indonesië. De landen van het vasteland van Zuidoost-Azië, voor een deel Boeddhistisch, omvatten Birma, Thailand, Laos, Cambodja, Vietnam, Maleisië en Singapore. Deze indeling is modern maar de meeste van deze gebieden hebben hun eigen talen, culturen, geschiedenis en maatschappijvormen. De eilanden vallen grotendeels samen met Indonesië, dat een bijna verbijsterend grote rijkdom aan talen en culturen bezit.

Indonesië is het gebied waar de Nederlandse wetenschap belangrijke bijdragen heeft geleverd en nog levert. Indonesië-studies zijn voornamelijk gevestigd te Leiden voorzover het talen en culturen betreft, terwijl Amsterdam belangrijke voorzieningen heeft op het gebied van de maatschappijwetenschappen. Naast Austronesische talen verschaft Leiden ook Oud-Javaans, geschiedenis, archeologie, epigrafie en kunstgeschiedenis van Indonesië of Zuidoost-Azië.

De Leidse studierichting verzorgt twee verschillende doctoraalprogramma's met verschillende afstudeervarianten, te weten (a) Indonesische talen en culturen (beschrijvend en vergelijkende taalkunde, literatuurwetenschap, filologie, cultuurkunde, islam, geschiedenis, oude geschiedenis en epigrafie, archeologie en kunstgeschiedenis); (b) Indonesiëkunde (individuele variant, managementvariant, vertalersvariant, culturele antropologievariant). Het aantal hoofdvakstudenten bedroeg op 1 september 1989 110. Door zogeheten ex-PGM-gelden —d.w.z. een extra tijdelijke doeltoewijzing van de minister tot 1992— wordt de studierichting mede in stand gehouden.

Voorstel CKL: Het vasteland van Zuidoost-Azië wordt in Nederland in het algemeen verwaarloosd, wat niet alleen betreurenswaardig maar ook onverstandig is. Het parlement zou beter dienen te worden ingelicht over het belang van deze gebieden, zodat initiatieven zoals die van de minister van Ontwikkelingshulp zouden worden toegejuicht. Aangezien andere Europese landen, met name Frankrijk, hier voortgaan belangrijk werk te doen, is het gewenst in Nederland althans op eerste-faseniveau enig onderricht te verstrekken met betrekking tot sommige van deze gebieden. Daarvoor komen Vietnam, Thailand en Birma in de eerste plaats in aanmerking. Omgekeerd dient Indonesisch op eerste-faseniveau te worden onderwezen op verschillende andere plaatsen dan in Leiden, mede afhankelijk van de belangstelling uit andere dan de letterenfaculteiten. Zulke eerste-fasevoorzieningen moeten vooralsnog niet tot de tweede fase worden uitgebreid, aangezien gevorderde studenten Indonesisch voort kunnen gaan te Leiden, en gevorderde studenten Vietnamees, Thai of Birmees te Parijs of Londen.

De CKL stelt voor het ex-PGM-geld per 1992 structureel te maken. Ook adviseert zij aan het KITLV in eerste instantie de vier gevraagde formatieplaatsen en de voorgestelde "eenmalige kosten versteviging centrumfunctie" van f68.000.-- toe te wijzen. Daarnaast dient het instituut te worden versterkt en uitgebreid in overeenstemming met de aanbevelingen van de KNAW en de voorgestelde Council van de EFAS (zie §5.6 en §5.7).

7.2.4 Oost-Azië

	HL	UHD	UD	TODO	WP	leestijden
RUL						
Japan/Korea	3.0				20.9	33-58
China	2.0				20.0	33-62
Totaal:	5.0				40.9	

Commentaar: De studie van de talen en culturen van Oost-Azië, met name China, Japan en Korea, is van uitzonderlijk groot wetenschappelijk, cultureel, maatschappelijk en economisch belang, zoals uiteengezet in hoofdstuk 4. De beschavingen van Oost-Azië gaan terug tot minstens het tweede millennium v.

Chr. en hebben zich sedertdien continu ontwikkeld. Korea heeft als zelfstandige politieke eenheid een langere traditie dan enige Europese staat om van China en Japan niet eens te spreken. Het zou moeilijk zijn om de betekenis van deze gebieden voor de toekomst van de mensheid te overschatten. Evenals dit het geval is in Zuid-Azië houden de literaturen van Oost-Azië zich bezig met vrijwel elk onderwerp waarover ooit iets is gedacht of geschreven.

Het Chinees, Japans en Koreaans zijn onafhankelijke talen en niet aan elkaar verwant. De studie van het klassieke Chinees neemt een centrale plaats in bij het fundamentele onderzoek van Azië. Hetzelfde geldt in nauwelijks mindere mate voor het Japans en het Koreaans.

Volledige studierichtingen voor Chinees en Japans zijn alleen gevestigd te Leiden. Er is een brede voorziening voor moderne studies maar er dient voor gewaakt te worden dat de klassieken in de toekomst niet worden verwaarloosd. De opleiding Chinees heeft geen afstudeervarianten al is er wel een managementvariant. De opleiding Japans wordt verzorgd door de vakgroep Talen en Culturen van Japan en Korea. De volgende doctoraalprogramma's worden aangeboden: (a) Japanse taal en cultuurkunde; (b) de juridisch-economische variant en (c) de managementvariant.

De vakgroep verzorgt ook een vrije studierichting Koreanistiek. De Koreaanse cultuur heeft zich altijd duidelijk onderscheiden van zowel de Chinese als de Japanse. Korea is in de laatste dertig jaar steeds meer onderwerp van studie geworden, zowel omdat voor een goed begrip van de geschiedenis en cultuur van Oost-Azië de bestudering van Korea onmisbaar is als vanwege het intrinsieke belang van de Koreaanse cultuur en het toegenomen belang van Korea in de moderne wereld. Door de grotere specialisatie die hierbij is ontstaan is een combinatie van de Koreanistiek met Sinologie of Japanologie, zoals die vroeger bestond, onmogelijk geworden.

De studentenbelangstelling voor de drie taalgebieden is groot te noemen: Chinees had per 1 september 1989 276 hoofdvakstudenten, Japans en Koreaans 340.

Voorstel CKL: De CKL stelt voor een 1.0 HL Koreaans te Leiden te vestigen. De CKL adviseert om op eerste-faseniveau Chinees en Japans te introduceren te o.a. te Rotterdam, waar Japans al wordt gegeven aan de EUR, en in andere plaatsen, zoals Groningen en Amsterdam, waar belangstelling uit andere faculteiten dan de letteren voorzieningen wenselijk maken.

Voor een wetenschappelijk verantwoorde opleiding tot Japanoloog of Koreanist is een inleiding klassiek Chinees noodzakelijk. Aan deze eis wordt op het ogenblik niet voldaan vanwege de korte studieduur maar het verdient aanbeveling deze opnieuw te implementeren wat onder de nieuwe voorstellen (zie §9.2) zou kunnen plaats vinden gedurende het eerste semester van het eerste en gedurende het tweede studiejaar.

Het is te verwachten dat er spoedig behoefte zal bestaan aan cursussen Japans voor bèta- en gammastudenten. Zulke cursussen zijn in Leiden en Rotterdam al gegeven en de CKL moedigt deze ontwikkelingen aan in het licht van haar beschouwingen over de gewenste infrastructuur voor fundamenteel en toegepast onderzoek in Figuur 4.

7.2.5 Afrika

	HL	UHD	UD	TODO	WP	leeftijden
RUL	1.0				4.0	30-48
Totaal:	1.0				4.0	

Commentaar: Het gaat hier om talen bezuiden de Sahara exclusief het Zuidafrikaans. In Leiden zijn voorzieningen voor Bantoetalen (o.a. Swahili), Tsjadische talen (o.a. Hausa), Niger-Kongo talen (o.a. Efik), Nilo-Saharaanse talen, Guang talen (o.a. Chumburung) en Koesjitsch. Het gaat hier om talen met zeer specifieke kenmerken zodat de studie ervan in Nederland niet mag ontbreken. Een belangrijke maatschappelijke taak van de vakgroep ligt in het vervaardigen van taal- en dialectatlassen, het ontwerpen van spellingen, e.d. Bovendien is een voorziening in dit stadium van de ontwikkeling van Afrika ook belangrijk voor postdoctorale opleiding van Afrikanen.

Voorstel CKL: De Afrikaanse taalkunde is duidelijk vanuit de linguïstiek opgezet. Het ligt echter gezien de Leidse context voor de hand om een uitbreiding na te streven tot een meer regionale opzet, zodat ook de letterkunde of het equivalent ervan in de orale tradities en de cultuur aandacht krijgt. Hierbij is het van belang de samenwerking met de Afrikaanse antropologie zoals die plaatsvindt via het CNWS te bevorderen en uit te bouwen.

7.2.6 Creolistiek en Caraïbistiek

De Creolistiek en de Caraïbistiek hebben zich binnen de linguïstiek in het laatste decennium op indrukwekkende wijze ontwikkeld tot een vakgebied dat op hoog internationaal niveau aandacht trekt. De betrokken onderzoekers zijn verspreid over het hele land en vervullen hun taken binnen bestaande linguïstische programma's.

Voorstel CKL: het is aan te bevelen om binnen het Akkoord 2000 ruimte te scheppen voor een verdere ontwikkeling van de Creolistiek en Caraïbistiek in het geheel van activiteiten die in brede zin onder de studies van Afrika en Azië vallen, dit gezien het feit dat het Caraïbisch gebied veel gemeenschappelijke wortels heeft met Afrika.

8 De bibliotheekvoorzieningen

مَا يَطْلُبُهُ لَذَّةُ الْحَيَاةِ حَتَّى
صِرْتُ فِي وَحْدَتِي لِكِتَابِي يَلِيسَا

De genoegens van dit leven heb ik nooit gesmaakt
totdat ik alleen bij mijn boeken zat

8.0 Inleiding

De meeste manuscripten en boeken in de beroemde Nederlandse collecties betreffende de derde wereld werden verzameld gedurende de koloniale periode. Het patroon van verwerving van vandaag weerspiegelt nog steeds de belangstelling van die tijd.

Alleen de publicaties van Indonesië, Suriname, de Nederlandse Antillen en de Arabische wereld worden verzameld met dezelfde graad van volledigheid die vroeger werd betracht. Dit is grotendeels te danken aan verwervingprogramma's die ter plaatse worden uitgevoerd en uitwisselingsprogramma's van het KITLV, de UB van de RUL en het Instituut voor de Tropen. Materiaalverwerving op de gebieden van de klassieke Sinologie en het Oude Nabije Oosten zijn ook goed.

Publicaties in Aziatische en Westerse talen op het gebied van het moderne China, Japanologie, Indologie en Boeddhistische studies en Afrika bezuiden de Sahara zijn ad hoc of alleen maar gebaseerd op de huidige belangstelling en niet op toekomstige behoeften of ontwikkelingen in de wetenschap. Zij zijn niet evenwichtig zoals de klassieke collecties van het oudere materiaal. De meeste bibliotheken van centra of instituten die wij er om vroegen, bezaten geen expliciet aanschafbeleid met betrekking tot wat zou moeten worden aangeschaft en hoe het zou moeten worden gecoördineerd met andere gespecialiseerde collecties.

De bibliotheek van RUL heeft het hoge niveau van wetenschap en dienstbetoon bewaard waarvoor zij decennien lang bekend is geweest. Er is echter onvoldoende steun voor aanwerving en catalogisering van de gespecialiseerde verzamelingen zowel in de bibliotheek zelf als in de instituten - onvoldoende voor de huidige en zeker voor toekomstige behoeften. Een aanhaling van een formulier dat Instituut Kern voor ons invulde beschrijft de situatie: "Voor elk nieuw abonnement moet een oud abonnement worden geannuleerd." De mate-

riaalverzamelingen van de universiteitsbibliotheek zijn beter en worden beter beheerd, maar hulpmiddelen en speciaal stafvoorzieningen zijn verminderd of bevroren. De verzameling Indologie en Boeddologie van het Instituut Kern, bijvoorbeeld, heeft een jaarlijks budget van niet meer dan f 22,000 voor boeken en tijdschriften in Europese en Aziatische talen. Jaarlijks worden ongeveer 600 nieuwe boeken en 140 tijdschriften, in Indiase zowel als Westerse talen, verworven. Amerikaanse bibliotheken hebben ook met bezuinigingen te kampen gehad, maar de universiteitsbibliotheek van Chicago, bijvoorbeeld, verwerft elk jaar nog 6000 nieuwe boeken en 800 tijdschriften, en is zich bewust van de noodzaak de traditionele kwaliteit te handhaven. Met niet meer dan 61 werkuren per week heeft de staf van het Instituut Kern niet genoeg tijd om het peil van aankoop, catalogisering en dienstverlening te handhaven.

De bibliotheek van Kern bevat de wereldvermaarde collectie Tibetaanse manuscripten en blockprints van Johannes van Maanen, maar heeft de publicaties uit India, Nepal, Bhutan en China niet kunnen bijhouden. Als Tibetaans, waar Leiden eens beroemd om was, ooit terug zou komen, zou de collectie opnieuw opgezet en volkomen vernieuwd moeten worden. Indiase publicaties, met name in Indiase talen, op het gebied van het Dravidisch en Munda zijn evenmin bijgehouden.

De op regio's gespecialiseerde collecties in Leiden zoals die van het Centrum voor Japanse en Koreaanse Studies, het Instituut Kern en het Sinologisch Instituut, bezitten staven die door de faculteit worden gefinanciëerd en onafhankelijk van de universiteitsbibliotheek werken. Voorstellen voor nieuwe aanwinsten worden door de faculteit ingediend met enige inspraak van gespecialiseerde bibliothecarissen. Er bestaat geen evenwicht tussen de verschillende onderwerpen van deze centra en de Instituutcollecties want nieuwe aanwinsten worden geselecteerd met de focus op faculteitsbelangen in de traditionele taal-, literatuur en menswetenschappen.

Omdat de kennis van het Japans is beperkt tot de Japanoloog, die bijna altijd hoofdzakelijk geïnteresseerd is in Japanse taal- en cultuur, zijn er bijna geen aanwinsten in het Japans op het gebied van recente ontwikkelingen in de bètawetenschappen en de technologie. Hetzelfde geldt, in wat mindere mate, voor Chinees en Koreaans. Slechts één procent van de totale jaarlijkse aanwinsten van bijna 750 titels op het Centrum voor Koreaanse Studies waren op het gebied van bètawetenschappen en technologie.

Wetenschappelijk onderzoek op het gebied van bijna alle natuur- en toegepaste wetenschappen geschiedt in twee gescheiden stromen in het Westen en in Japan. Wat er gebeurt is, dat de Japanse stroom doorlopend wordt verrijkt door publicaties van hun collegas in het Westen, maar omgekeerd hebben de Westerse onderzoekers zelden toegang tot hetgeen hun Japanse collegas hebben ontdekt, behalve op enkele weinige gebieden waarop uitgebreide excerpten van de literatuur bestaan. Wat vaak beschreven wordt als Japanse toeëigening van Westerse resultaten op het gebied van fundamenteel en toegepast wetenschappelijk onderzoek is in feite niets anders dan normaal gebruik van gepubliceerde resultaten. Omdat alleen Japanologen het Japans beheersen, worden Europese en Amerikaanse wetenschappers ernstig

belemmerd in het verkrijgen van toegang tot de publicaties van hun Japanse collegas.

8.1 *Voorstellen ter verbetering*

De CKL is van mening dat een betrekkelijk kleine verhoging van het bibliotheekbudget voor het aanschaffen van publicaties de huidige situatie al aanmerkelijk zou verbeteren. Belangrijker is echter meer staf te benoemen voor de verwerking van de collecties en voor de dienstverlening. Met versterkte staven zouden uitwisselingsnetwerken kunnen worden uitgebreid en zou het mogelijk zijn om meer fondsen te verwerven. Vele bibliotheken in de Verenigde Staten en Australië zijn er in geslaagd om financiële steun te verwerven van Japanse en Zuid-Koreaanse regerings- en particuliere instellingen. Nederlandse collecties zouden op overeenkomstige wijze kunnen worden uitgebreid en aangevuld met betrekking tot publicaties uit Japan en Korea.

Er behoort nauwere samenwerking en coördinatie te komen tussen de instituutcollecties en de universiteitsbibliotheken. De instituten hebben behoefte aan beter getraind personeel zowel op het wetenschappelijke gebied van het instituut zelf als op het gebied van de bibliotheekswetenschappen. De salarisschalen dienen dienovereenkomstig te worden aangepast.

De CKL beveelt aan dat het PICA systeem wordt aangepast aan de bibliografische verwerking van alle aanwezige Aziatische, Afrikaanse en Derde Wereld materialen zodat deze in het systeem kunnen worden opgenomen. Het is belangrijk dat beleidslijnen voor de aanschaf expliciet worden vastgesteld en dat een systematisch aanschafpatroon hierop wordt gebaseerd.

Het KITLV is via zijn Jakarta-vertegenwoordiging twee jaar geleden begonnen zijn Indonesisch aanschafbeleid uit te breiden tot Maleisië en Singapore. Wij bevelen aan dat dit aanschafbeleid verder tot de Filippijnen en vervolgens tot het vasteland van Zuidoost Azië wordt uitgebreid (zie 5.6).

Met het oprichten van het *European Institute for Advanced Asian Studies* dient de bibliotheekaanschaf van Aziatisch materiaal aanzienlijk uitgebreid te worden. Er moet aanzienlijk meer aandacht worden gegeven aan het aanschaffen van tenminste de meest belangrijke monografieën en tijdschriften in Aziatische talen zoals Japans op de gebieden van wetenschap en technologie en niet alleen op het gebied van "Azië-vakken" zoals Japanologie. Japanse publicaties bijvoorbeeld over de problematiek van de Derde Wereld of over Zuid- en Zuidoost-Azië ontbreken bijna geheel in de collecties in Nederland.

Een zorgvuldige coördinatie zal moeten worden gerealiseerd tussen enerzijds het KITLV en de Leidse UB en anderzijds het nieuw voorgestelde *European Institute of Advanced Asian Studies*. Met gelden van het nieuwe Europa van na 1992 dienen meer veelomvattende en adequate collecties voor alle belangrijke wetenschapsgebieden worden opgebouwd.

De grote internationale bibliografische projecten waarvoor Nederland eens beroemd was moeten worden hersteld. Eén zo'n project was de *Annual Bibliography of Indian Archaeology*. Het *European Institute of Advanced Asian Studies* kan het raamwerk verschaffen voor zulke projecten, een brandpunt van samenwerking tussen Azië, Afrika, Australië en Noord- en Zuid-Amerika.

9 Kleine problemen

9.0 Inleiding

Er blijft nog een aantal gedeeltelijk onderling samenhangende kleine problemen over.

9.1 Veldwerk

Azië-studies vereisen veldwerk en zijn ook in dit opzicht nauwer verwant aan de sociale wetenschappen dan aan de traditionele letteren. Adequate kennis van een Aziatische cultuur kan alleen worden bereikt op grond van langdurige onderdompeling in het betreffende gebied. De Indonesische socioloog Harsja Bachtiar verklaart dat de moderne Nederlandse student wel veel weet van theorie en methodologie, maar tekort schiet in breedte en diepte van kennis van "the reality of life in Indonesia." De Parijse Sinoloog Kristofer Schipper zegt dat een verblijf van korter dan drie of vier jaar in een gebied van onderzoek volstrekt geen zin heeft. Hij verbindt daaraan de conclusie dat het gemakkelijker is en dus goedkoper zou moeten zijn om iemand op te leiden in de bèta-wetenschappen dan in de "human and social sciences" van Azië. Ook bij de studie van het Oude Nabije Oosten blijft veldwerk van belang al was het alleen maar omdat de archeologie van bijvoorbeeld Mesopotamië niet kan zonder opgravingen te velde en een zelfs een meer filologisch georiënteerde student ook daarvan althans enig idee behoort te hebben.

Er zijn Nederlandse instituten in Azië, bijvoorbeeld te Caïro, Istanbul en Jakarta, en het is mogelijk om bij of via die instellingen in Azië te studeren. De Franse *Ecole française de l'extrême orient*, die overeenkomstige instituten in Azië onderhoudt, heeft aangeboden haar faciliteiten ter beschikking te stellen ook aan niet-Franse studenten. De Europese Foundation voorgesteld in §5.3 zou een belangrijke rol kunnen spelen bij het financieren van zulk veldwerk althans op het post-doc vlak.

De behoefte aan veldwerk bestaat ook vóór het afsluiten van de tweede fase hoewel dit per discipline enigzins verschilt. Dit is een probleem niet van geld maar van tijd, want de huidige studieduurregelingen laten in het algemeen voor zo'n verblijf geen tijd open.

十年樹木 百年樹人

In tien jaar kweekt men een boom.
Een leven is nodig voor het vormen
van een mens.

9.2 Studieduur

Azië-studies zijn bij uitstek "forschungsintensiv." Het wetenschappelijk karakter van deze wetenschappen vereist een hoge mate van specialisatie en concentratie, en een hoeveelheid tijd die met bestaande modellen van studieduur niet verenigbaar is. Dit is betoogd door iedereen die zich met kennis van zaken over die studies heeft uitgelaten. Het rapport van E.M. Uhlenbeck over *De niet-westerse studies in Nederland* was op dit punt zeer expliciet:

"... het vierjarige programma van de eerste fase is onvoldoende als basisstudie. De redenen zijn duidelijk, even duidelijk als de redenen waarom een medische opleiding van vier jaar niet voldoende is als basisopleiding voor arts of specialist. Studenten in deze niet-westerse studies worden namelijk geconfronteerd met een sterk van hun moedertaal afwijkende taal, en veelal ook nog met een afwijkend schrift en spellingsysteem, waarvan de onontbeerlijke beheersing bijzonder veel tijd en energie vergt. Daarenboven komen zij in aanraking met een cultuur die hun volkomen vreemd is. Noch omtrent de betrokken talen noch omtrent de betrokken culturen levert de middelbare-school opleiding enige voorkennis."

Uhlenbeck vervolgt dat ook bij discipline-gericht onderzoek mondelinge en schriftelijke taalvaardigheid noodzakelijk blijft en voegt hieraan terecht toe dat op dit punt hedentendage nog zwaardere eisen gesteld worden dan voorheen. Hij verwijst in dit verband ook naar de noodzaak van veldwerk dat tijd in beslag neemt.

Vele van de problemen die wij zijn tegengekomen hangen met dit punt samen. Breedte van kennis en inzicht, een sine qua non voor een universitaire opleiding, zijn bij de Azië studies grotendeels verdwenen. Nederland is misschien het enige land waar je op academisch niveau Japans kunt studeren zonder Chinees - "de goede studenten moeten het zelf maar doen."

De CKL stelt voor de studieduur bij de Azië-studies te stellen op vijf jaar met een uitlooptijd van een jaar. Daarvoor dienen in de komende jaren nieuwe studieprogramma's te worden ontwikkeld waarbij een zekere flexibiliteit van keuze blijft toegestaan en minstens een jaar in het gebied van onderzoek is inbegrepen. Dat is niet genoeg en Nederlandse afgestudeerden zullen op grond hiervan nog niet in breedte van kennis en diepte van inzicht kunnen concurreren met buitenlanders. Alleen als door een post-doc Foundationtoelage een langer verblijf in het gebied van studie kan worden toegevoegd, kan de beginnende Nederlandse onderzoeker een voldoende hoog internationale peil bereiken.

9.3 *Benoemingsprocedures*

De CKL heeft de indruk dat benoemingen aan Nederlandse universiteiten vooral op het gebied van Azië-studies niet steeds tot de best mogelijke resultaten hebben geleid. Sommige antwoorden op onze enquête in verband met de Exodus (zie §9.4) ondersteunen die indruk.

Het zal belangrijk zijn om het peil van de Azië-studies op het hoogst mogelijke niveau te handhaven of te brengen en een kwaliteit na te streven, die zo dicht mogelijk ligt bij het hoogste internationale niveau. De CKL stelt voor dat drie beginselen worden geadopteerd bij alle benoemingsprocedures voor hoogleraar op het gebied van Azië-studies:

- Raadplegen van een zusterfaculteit is niet voldoende. Een hoogleraar van een andere Nederlandse universiteit dan die waar de benoeming moet plaats vinden dient zitting te hebben in de benoemingscommissie. Als geen specialist in het vak van de vacature aanwezig is kan een vooraanstaand specialist in een ander Aziatisch vak zitting nemen - uiteraard een vak dat zoveel mogelijk in de buurt ligt.
- Ten minste één buitenlands hoogleraar dient ook in die commissie zitting te nemen.
- Niemand die gepromoveerd is aan de universiteit waar de vacature bestaat en die nog geen academische positie elders heeft bekleed kan worden benoemd. Dat wil zeggen, goede interne kandidaten moeten eerst elders een universitaire positie bekleden en kunnen dan pas in aanmerking komen om bij de alma mater te worden benoemd.

De laatstgenoemde voorwaarde wordt met uitstekend resultaat gesteld bij benoemingsprocedures aan enkele van de beste Amerikaanse universiteiten, bijvoorbeeld Harvard.

9.4 *Exodus*

Het is bekend dat een aantal geleerden van naam Nederland hebben verlaten en elders een academische positie aanvaard. De CKL heeft de meest illustere van die personen aangeschreven en ze gevraagd waarom zij zijn weggegaan (voor de tekst van onze standaard brief, zie Appendix IV).

De exodus kreeg voor het eerst ruchtbaarheid in 1965 toen J. W. de Jong, sedert 1956 hoogleraar Boeddhisme en Tibetaans, naar Australië vertrok omdat hij nog steeds geen werkkamer of secretariële steun had en omdat de Universiteit geen geld had voor de benoeming van de assistent die hij had voorgedragen. Hij klaagde ook over het corresponderen met het toenmalige Leidse bureau van curatoren: "Ik krijg uit Australië eerder antwoord dan uit Leiden."

Sommige van degenen die weggingen deden dat omdat zij geen baan hadden en elders een goede positie kregen aangeboden. Als "elders" een goede universiteit is dan ziet het er naar uit dat deze personen voor Nederland bewaard hadden moeten kunnen blijven. Dit is waarschijnlijk van toepassing op degenen die academische posities verkregen in Lausanne, London, UCLA, en Wisconsin. Anderen hadden wel een baan en gingen toch weg, misschien een nog veger

teken: zij vertrokken naar Chicago, Hamburg, Harvard, en, opnieuw, UCLA. De redenen die genoemd worden variëren maar er zijn twee constanten: vergaderen+administratieve rompslomp en ruzies.

Wij zullen deze onverkwikkelijke materie verder laten rusten en besluiten met een representatief voorbeeld, waarvan sommige details al in de vakliteratuur zijn gepubliceerd.

Michael Witzel, hoogleraar Sanskrit te Leiden, vertrok in 1986 van Leiden naar Harvard. Hoewel hij te Leiden weinig tijd vond voor onderzoek, verzorgde hij een editie van de *Kleine Schriften* van de Utrechts Sanskritist Willem Caland (1859-1932) die in 1990 verscheen in Stuttgart. Hij begon het werk tijdens een verblijf in Kathmandu en voltooide het in Harvard. In het voorwoord van dit boek verwijst hij naar de Caland's bibliotheek, waaraan voetnoot 20 toevoegt:

Diese seinerzeit der Universität übergebene Bibliothek ist 1987 im Zuge des offiziell verordneten radikalen Zusammenstreichens der Indologie - Auflösung der Institute in Groningen und Amsterdam, Halbierung der in Utrecht und Leiden - ebenfalls zusammengeschumpft: alle Duplikate, die sich sowohl in der Universitätsbibliothek als auch in der Bibliothek des Utrechter *Instituut voor Oosterse Talen* befanden, sind bei deren Übergabe an die UB dem Reisswolf¹ anvertraut worden.

Witzel verwijst ook naar de goede condities voor wetenschappelijk werk aan de Nederlandse universiteiten gedurende Caland's werkzaamheid, en zegt daarover in voetnoot 31:

Heute charakterisiert durch eine seit 1982/83 anhaltende, ständige Bedrohung der Indologie (s.o., Anm.20) und die übliche, sich bis ins Minuziöse Einzelheiten von Forschung und Lehre erstreckende Einflussnahme durch Verwaltungsorgane des Ministeriums, der Universität und Fakultät, die sich allesamt durch fachkundige oder ganz fachfremde modische Überlegungen leiten lassen, wie etwa ausschliesslich den vermeintlichen *wirtschaftlichen* Nutzen eines Faches. Es bleibt zu hoffen, dass dies lediglich eine zeitlich begrenzte Aberration ist.

Soms is het goed te luisteren naar een Leidse hoogleraar van Duitse afkomst die het werk van een Utrechtse collega heeft gepubliceerd vlak voordat hij Nederland inruilde voor Harvard.

治大國者烹小魚

Een groot land regeren is net als kleine visjes bakken
(Als je ze vaak omdraait gaan ze kapot)

9.5 *Rust en lange adem*

Krimp en Groei, Taakverdeling en Concentratie, Vaste voeten, Nullasten, Voorwaardelijke Financiering, BUWP, PGM, zwaartepunten, onderzoeks-

¹ = shredder, papiervernietiger.

instituten, onderzoeksscholen, —het zijn evenzovele klappen om de oren van de Nederlandse onderzoeker die wordt gedwongen in die eindeloze nachtmerrie van kakofonische begrippen te leven en wetenschappelijk werk te produceren.¹ Die nachtmerrie is tot in de puntjes geregeld in overvolle agenda's voor bijeenkomsten en discussies waar rapporten zoals het onze worden besproken, nota's geredigeerd en over alle komma's wordt gestreden terwijl het allemaal weer bij de volgende ronde van ministerieel, universitair, facultair of vakgroepelijk ingrijpen achterhaald en uit de tijd is. Ook hierover zijn de rapporten het eens al heeft het niets geholpen want nota's leiden tot nota's en rapporten (ook het onze) tot meer rapporten:

"Elk van deze operaties heeft van alle betrokkenen een enorme hoeveelheid tijd en energie gevraagd, een betere zaak waardig. Bovendien is veel onrust - vaak onnodig - teweeg gebracht: individuele stafleden, vakgroepen, instituten, hele faculteiten zijn met ontslag e.q. opheffing bedreigd. Tegelijkertijd zijn de studenten dolgedraaid door vrijwel wekelijks veranderende regelingen met betrekking tot studieduur en studiefinanciering" (*Tegen de Stroom*, p. 34).

Het is moeilijk onder zulke omstandigheden te werken en het is niet te verbazen dat er onderzoekers zijn, die van de nood een deugd hebben gemaakt en verklaren dat de tijd van de grote creativiteit en het pioniersonderzoek voorbij is en dat er niets anders overblijft dan teamwork en kruimelwerk. Op het gebied van Azië-studies, waar nog zo veel te doen is, is niets minder waar. Buiten Nederland gaat Joseph Needham voort met enkele medewerkers in Cambridge nieuwe delen te produceren van zijn grote standaardwerk *Science and Civilization of China* dat in het voorbijgaan aantoont dat de Westerse wetenschap niet, zoals vele Westerse geleerden blijven denken en schrijven, een Westerse ontdekking is. Etienne Lamotte heeft in Leuven in vijf delen met behulp van Sanskrit en Tibetaans een vertaling uit het Chinees verzorgd van een van de belangrijkste en moeilijkste teksten van het Mahayana Boeddhisme, Nagarjuna's *Traité de la grande vertu de sagesse* (1944-1980). Zelfs in Nederland worden nog werken van lange adem geproduceerd zoals de *Concordantie en Indices op de Mohammedaanse Traditie-literatuur*, in 1916 gepland en in 1988 voltooid, de *Encyclopedie van de Islam*, het *Corpus van Oudbabylonische brieven* (12 delen, 2 in voorbereiding) en de edities van het project *Aristoteles Semitico-Latinus*. Dat zulk werk onder de huidige omstandigheden voortgang vindt, is een bewijs voor de hardnekkigheid van het wetenschappelijke instinct.

Er wordt wel eens gezegd dat de behoefte aan rust voor wetenschappelijk werk onredelijk, onmaatschappelijk en egoïstisch is en dat er geen plaats meer is voor de Oriëntalist die zich terug trekt uit het dagelijks leven. Albert Einstein dacht er anders over. Bij een voordracht ter ere van Max Planck sprak hij over de motieven die geleerden inspireren:

Eines der stärksten ist die Flucht aus dem Alltagsleben mit seiner schmerzlichen Rauheit und trostlosen Öde, also aus den Fesseln der ewig wechselnden eigenen

¹ Een aspect hiervan is dat de bureaucratie zich ook fors genesteld heeft in de universiteiten. Zie o.a. Vermeer (1987).

Wünsche. ... Ein solcher Mensch ist bestrebt, ein übersichtliches Bild der Welt zu gestalten und sucht in der Wissenschaft Ruhe und Festigkeit auch für sein Gefühlsleben." (H. Kretschmar, *Max Planck als Philosoph*, München/Basel 1967: 60)

De CKL beveelt aan dat haar adviezen gedurende de komende tien jaar worden uitgevoerd terwijl de Azië-studies verder met rust worden gelaten, en hoopt dat er gedurende die tijd gelegenheid zal zijn voor wetenschappelijk werk van lange adem.

10 Conclusie

De CKL geeft geen samenvatting van haar conclusies en aanbevelingen. Het gevaar dreigt dat personen die beslissingen nemen de rest van het rapport ongelezen laten en het daarmee onschadelijk maken. We willen nog een ding toevoegen. Onze aanbevelingen zullen geen succes hebben tenzij er op alle niveau's wordt samengewerkt en hard wordt gewerkt. Dat volgt uit dit rapport en wij verzoeken u te beginnen bij bladzij 1.

Bibliografie

Deze niet uitputtende bibliografie bevat enkele van de voornaamste bronnen waarop het rapport is gebaseerd.

- Andriessen, J. (1990), *Economie met open grenzen*. Ministerie van Economische Zaken
CDA (1989), *Ruimte voor kwaliteit*.
- Bochtlingk, O. (1870-1873), *Indische Sprüche*. Kaiserliche Akademie der Wissenschaften, St. Petersburg, I-III.
- Cohen, c.a., M.J. (1990), *Hoger Onderwijs in de jaren negentig. Een sociaal-democratische visie op het stelsel van hoger onderwijs en wetenschapsbeoefening*. Wiardi Beckman Stichting.
- Ebbling, C. & H.J. Smets (1987), *Voorstel beschrijvende en vergelijkende taalwetenschap in Nederland*.
- HOOP (1990), *Hoger Onderwijs en Onderzoek Plan 1990*. Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen.
- Irvine, J., B. Martin and Ph. Isard (1990), *Investing in the Future: an international Comparison of Government Funding of Academic and Related Research*. E. Elgar Publishing Company. England
- KNAW (1989), *Tegen de Stroom*. Nota van de Commissie Geesteswetenschappen van de KNAW.
- King, V.T. (1990), *Between West and East: Policy and Practice in South-East Asian Studies in Britain*. Hull University Press.
- Krickau-Richter, L. & O. von Schwerin (1990), *Stimulering van onderzoek en technologie door de EG*. Uitgegeven door Directoraat-generaal XII, Commissie van de Europese Gemeenschappen.
- Merwin, W.S. en J. Moussaieff Masson (1977), *Sanskrit Love Poetry*. Columbia University Press, New York.
- Motte, J. (1981), *Proverbes et dictons chinois*. Kuangchi Press. Taichung, Taiwan & Institut Ricci Paris.
- Pronk, J. (1990), *Een wereld van verschil. Nieuwe kaders voor ontwikkelingssamenwerking in de jaren negentig*. Ontwikkelingssamenwerking
- RAWB (1990), *De toekomst van de geesteswetenschappen in Nederland*. December 1990.
- Rinnooy Kan, A.H.G., c.a. (1990), *Vorming in voren. Advies van de Adviescommissie Onderzoekschool*. Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen.
- Ritzen, J.M.M. (1990), *Wetenschapsbudget 1991*, Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen.
- Ritzen, J.M.M. & J.A. Stam (1988), *Azië Studies aan de Erasmus Universiteit. Contouren van een integrerend onderwijs en onderzoekbeleid voor de Economische Faculteit*. Discussienota Erasmusuniversiteit.
- Snouck Hurgronje, C. (1886), 'Mekkanische Sprichwörter und Redensarten.' In: *Bijdragen tot de Taal-, Land- en Volkenkunde van Nederlandsch-Indië*, V,1, 443-576.
- Staal, F. (1989), 'Moeder vindt beter dat ik geen Sanskrit doe'. In: *De Gids* 152:771-792.
- Staal, F. (1989). Rules without Meaning. Ritual, Mantras and the Human Sciences.
- Tijdelijk Adviescommissie Onderwijs en Arbeidsmarkt, *Onderwijs-arbeidsmarkt: naar een werkzaam traject*. Alphen 1990
- Uhlenbeck, E.M. (1986), *De niet-westerse studies in Nederland*. Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen.
- Vermeer, W. (1987), 'Allemaal voor niets: vier jaar bezuinigen op het wetenschappelijk onderwijs'. In: *Hollands Maandblad* 479, 7-12.
- Verkuyl, H.J. (1990), 'The Contribution of the Dutch to the Development of Linguistics'. In: F. Aarts & T.J.M. van Els (eds.), *Contemporary Dutch Linguistics*. Georgetown University Press, Washington, 1-22.
- VSNU(1990), *Visitatie Niet-Westerse talen, omvattende de studierichtingen Vergelijkende taalwetenschappen, Slavisch, Finoeegrisc, Niet-Westers, Afrikaans*. Rapport april 1990.
- ZOENO (1989), *Zicht op een nieuw onderzoeklandschap. Wetenschapsbeleid voor de jaren negentig*. Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen.

Appendix I SAMENSTELLING VAN DE COMMISSIE

Voorzitter:

F. Staal Hoogleraar Zuid-en Zuidoost-Aziatische Studies
University of California at Berkeley

Leden:

S.A. Bonebakker Hoogleraar Arabisch
University of California at Los Angeles

E. G. Smith Head of the Library of Congress Field Office
Southeast Asia, Jakarta.

H.J. Verkuyl Hoogleraar Linguïstiek te Utrecht

Ambtelijk secretaris: Mevrouw Drs. P. D. Rueb

INSTELLINGSBESLUIT (dd.18 juli 1989)

De minister van onderwijs en wetenschappen

Overwegende:

dat het onderwijs en onderzoek in een aantal disciplines, sedert een aantal jaren aangeduid als kleine letteren, in de Nederlandse letterenfauulteiten gevaar loopt te verdwijnen; dat verscheidene rapporten, adviezen en plannen, zoals het rapport-Uhlenbeck, het rapport-Ebeling, het RAWB jaaradvies 1988, het ontwikkelingsplan van de Rijksuniversiteit Leiden en het rapport Tegen de Stroom van de Commissie Geesteswetenschappen van de KNAW, de noodzaak van maatregelen hebben beklemdoond;

Besluit:

Artikel 1

In deze beschikking wordt verstaan onder:

- de minister: de minister van onderwijs en wetenschappen tevens handelende vanuit zijn verantwoordelijkheid voor de coördinatie van het wetenschapsbeleid;
- de commissie: de in artikel 2 bedoelde commissie.

Artikel 2

Er is een Adviescommissie Kleine Letteren.

Artikel 3

De commissie heeft twee hoofdtaken:

- het formuleren van voorstellen ten aanzien van de vraag hoe de kwaliteit van onderzoek en onderwijs in de kleine letteren (zoals de oriëntalistiek) en de sociale wetenschappen voorzover zij een functie vervullen voor de kleine letteren verzekerd, resp. verbeterd kan worden. De voorstellen kunnen o.a. ook betrekking hebben op bibliothecaire voorzieningen, reerutering en loopbaanontwikkeling;
- advies te geven over de toekomstige positie van en instituutsvorming van deze wetenschappen.

De commissie betreft zowel de Europese als de mondiale context in haar beschouwingen en richt zich mede tot de universiteiten, de Nederlandse Organisatie van Wetenschappelijk Onderzoek (NWO) en de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen.

Artikel 4

De commissie bepaalt zelf haar werkwijze en heeft de mogelijkheid deskundigen en instanties te horen. Zij doet verder alles dat naar haar oordeel dienstig is om de doelstelling te bereiken.

Artikel 5

De commissie vergewist zich van een draagvlak in de wetenschappelijke wereld voor haar voorstellen.

Artikel 6

Tot voorzitter, tevens lid van de commissie wordt benoemd: prof. dr. F. Staal, tot leden worden benoemd, prof. dr. S.A. Bonebakker, dr. E. Gene Smith en prof. dr. H.J. Verkuyl.

Artikel 7

De commissie voorziet in haar eigen secretariaat.

Artikel 8

De commissie wordt ingesteld op 18 juli 1989 en zal de kern van haar werkzaamheden verrichten vanaf augustus 1990. Haar eindrapport zal voor 1 februari 1991 verschijnen.

Artikel 9

de kosten van de commissie en de secretaris, alsmede reis- en verblijfkosten en materiële kosten, komen voorzover goedgekeurd voor rekening van de minister van onderwijs en wetenschappen.

Artikel 10

Deze beschikking zal met de bijbehorende toelichting in de Staatscourant worden gepubliceerd. De beschikking wordt bekend gemaakt in Uitleg.

Afschrift zal worden gezonden aan:

- voorzitter en leden van de commissie
- voorzitters van de colleges van Bestuur van de instellingen voor wetenschappelijk onderwijs,
- de president van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen,
- de voorzitter van de Raad van Advies voor het Wetenschapsbeleid,
- de voorzitter en het bestuur van de Nederlandse organisatie voor Wetenschappelijk onderzoek,
- de voorzitter van de Adviesraad Hoger Onderwijs,
- de voorzitter van de Vereniging van samenwerkende Nederlandse universiteiten,
- de voorzitter van de Onderwijsraad,
- de president van de Algemene Rekenkamer.

(drs. W.J. Deetman)

Appendix II WERKWIJZE

De Adviescommissie is uitgegaan van de volgende rapporten en nota's: Uhlenbeck (1986), Ebeling & Smeets (1987), KNAW(1989), RAWB (1990) VSNU (1990). Tevens heeft zij gebruik gemaakt van de gegevens van uiteenlopende studies van het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen waaronder HOOP (1990) en ZOENO (1989). Deze en andere documenten waarop haar bevindingen gebaseerd zijn, staan in de bibliografie vermeld.

De werkzaamheden van de commissie zijn verdeeld over twee fasen. In de eerste fase, die loopt van november 1989 tot 1 augustus 1990, heeft de commissie contact gelegd met de betreffende letterenfaculteiten. Dat gebeurde door een bezoek van de ambtelijk secretaris Mevr. P.D. Rueb en het commissielid Verkuyl. Bij die ronde zijn afspraken gemaakt over de gegevens die voor de commissie relevant konden worden geacht. In maart 1990 heeft de commissie vragenlijsten verzonden aan de faculteiten. Zo verkreeg de CKL een brede inventarisatie van de institutionele en personele voorzieningen van de Kleine Letteren binnen de universiteiten die verenigd zijn in de VSNU. De stafleden van de in het onderzoek betrokken vakgroepen ontvingen individueel een vragenlijst. In het najaar van 1990 werd nader onderzoek gedaan naar de bibliothecaire voorzieningen die de Kleine Letteren ondersteunen. De commissie heeft de antwoorden op deze vragenlijsten geanalyseerd en in haar advies verwerkt. Deze gegevens zijn vervolgens bewerkt.

De tweede fase begon met de komst van de voorzitter Staal naar Nederland op 1 augustus 1990. De twee commissieleden Smith en Bonebakker zijn in die periode twee keer voor een periode van 1 à 2 weken in Nederland geweest. In de tweede fase zijn veel gesprekken gevoerd zowel in Nederland als in het buitenland met personen en instanties. Waar gewenst is opnieuw formeel of informeel contact opgenomen met faculteitsbesturen in het najaar van 1990. Mede gezien het overvloedige materiaal waarover de commissie beschikte, heeft zij zich niet tot taak gesteld het veld opnieuw systematisch te verkennen en een nieuw verkenningsrapport te schrijven. Noch achtte zij het noodzakelijk om uitputtend overleg te plegen op elk niveau in elke universiteit. Zij vertrouwt er echter op dat het advies duidelijk maakt dat personen of instellingen waarmee persoonlijk contact is geweest niet meer aandacht gekregen hebben, noch dat de belangen van degenen die niet persoonlijk gehoord zijn, onderbelicht zijn gebleven.

De commissieleden hebben gezamenlijk of individueel gesprekken gevoerd met een groot aantal mensen à titre personnel, zowel uit de wetenschappelijke wereld als uit de universitaire bestuurskringen. Zij is er van uit gegaan dat overleg op nationaal niveau belangrijker was dan dat op lokaal niveau en dat contacten met de niet-universitaire wereld soms voorrang hadden boven die met elk afzonderlijk vakgebied. Om veranderingen ten gunste van de Kleine Letteren op gang te brengen, achtte zij de steun van de buitenwereld via het proces van politieke besluitvorming essentieel.

Overeenkomstig de door de minister gelaten vrijheid, heeft de commissie in binnen- en buitenland gesprekken gevoerd. Naar vermogen heeft zij de instel-

lingen of organen die het meest bij de problematiek van de Kleine Letteren betrokken zijn in kaart gebracht, zowel binnen Nederland als in West-Europa.

De ideeën die in de loop van de werkzaamheden ontwikkeld zijn, werden geformuleerd en toegezonden aan personen en instellingen waarmee de commissie contacten heeft gehad. Dit betreft met name de voorstellen voor een onderzoeksinstituut voor Azië-studies op Europees niveau (§5.4). Deze documenten werden vrijelijk verspreid om zoveel mogelijk commentaar op de plannen te ontvangen, zodat de ideeën van de commissie getoetst en bijgesteld konden worden.

In het kader van mogelijke Europese samenwerking heeft de voorzitter overleg gepleegd met een aantal geleerden in Europese landen en Indonesië, alsook met instituten zoals SOAS en CNRS. De voorzitter had tevens contact met de diplomatieke vertegenwoordigers van Aziatische landen.

De commissie heeft een informele werkgroep bereid gevonden na uitbrengen van het advies voorzover nodig de discussie aan te moedigen en op gang te houden en de nationale en internationale contacten te onderhouden. Dit "Asia Committee" bestaat uit:

Prof. Dr. J.C. Breman (CASA, U.v.A.) tel. 020. 525.27.45

Prof. Dr. R. Gombrich (Oriental Institute, Oxford) tel. 44.86. 75.6032

Prof. Dr. K.M. Schipper (Institut des Hautes Etudes Chinoises, Parijs)

tel. 33.1. 44.27.18.27

Prof. Dr. W.A.L Stokhof (T & C Zuidoost-Azië en Oceanië, RUL)

tel 071. 27.24.16

Prof. Dr. H.J. Verkuyl, (Linguistiek OTS, RUU) tel. 030. 39.42.00, Voorzitter.

Appendix III EUROPESE CONTACTEN

Op 21 december 1990 vond een bijeenkomst te Parijs plaats op het Franse Ministerie van Onderzoek en Technologie (MRT) waaraan de volgende personen deelnamen:

van Franse zijde

A. Albert-Debarle	MRT/Cabinet
Y. Duroux	MRT/SHS
M. Girod	Technisch en Wetenschappelijk attaché Franse Ambassade te Den Haag
M. Gras	Directeur CNRS, Sciences humaines et sociales
R. Hamayon	Ecole Pratique des Hautes Etudes, 5e section
H. Lebreton	MRT/DAI
D. Lombard	Ecole des Hautes Etudes en Sciences Sociales
L. Van der Meersch	Ecole Française d'Extrême Orient
K. Schipper	Ecole Pratique des Hautes Etudes et Collège de France

van Nederlandse zijde

J. Breman	CASA (UvA/VU)
M. van Hall	O & W/WB
A. van Helden	O & W/HB
A. van Hout	UvA
W. Hugenholtz	KNAW
W. Idema	CNWS (RUL)
J. G. Kooij	RUL
P. Rueb	Secretaris Adviescommissie Kleine Letteren
J. Smits	NWO
F. Staal	Voorzitter Adviescommissie Kleine Letteren
P. Tindemans	Voorzitter Frans-Nederlandse Samenwerking voor Technologie en Wetenschap /O & W/WB
H. J. Verkuyl	Lid Adviescommissie Kleine Letteren

Er vond een gedachtenwisseling plaats over de organisatie van de voorgestelde *European Foundation of Advanced Asian Studies* en over het voorstel van de Adviescommissie met betrekking tot de geografische en historische afbakening van het begrip 'Asian Studies'. Van Franse zijde werd voorgesteld om op 5 maart 1991 een nieuwe Frans-Nederlandse ontmoeting op ministerieel niveau te houden waarbij details en financiën zouden worden besproken.

De Adviescommissie stelt voor dat degenen die een actieve rol gaan spelen in het Frans-Nederlandse overleg, in andere Europese landen de volgende instituten c.q. personen op de hoogte houden zodat een brede Europese basis tot stand kan komen:

Frankrijk

E. Lisle, Ecole Nationale des Ponts et Chaussées, Parijs (Vertegenwoordiger CNRS voor Engeland),

G. Fussman, Collège de France

Engeland

M.D. McWilliam, Directeur School of Oriental and African Studies, Londen,

R. Gombrich, Balliol College, Oxford,

H. Newby, Voorzitter Economic and Social Research Council, Swindon

P. Brown, British Academy, Londen,

Duitsland

Deutsche Forschungsgemeinschaft

A. Wezler, Universiteit van Hamburg

Oostenrijk

G. Oberhammer, Universiteit van Wenen

E. Steinkellner, Universiteit van Wenen

Scandinavië

T. Svensson, Nordic Institute of Asian Studies, Kopenhagen, Denemarken

Appendix IV EXODUS-BRIEF

Bijgaande brief werd op 13 oktober 1989 verstuurd aan 9 hooggekwalificeerde oriëntalist die in de voorafgaande jaren uit Nederland vertrokken zijn.

Dear Professor,

The Minister of Education and Science of the Netherlands has established a commission "Kleine Letteren" to advise him on how to develop these disciplines which include in particular Oriental studies - disciplines threatened by "verkaveling", viz., the disappearance or weakening of fields of study that have suffered from the policy that supports scientific disciplines in proportion to the number of students they attract. This policy, which allows the future of science to be determined by those who lack experience, is found all over the world, but has apparently only in the Netherlands caused serious concern at the level of government.

The members of the commission "Kleine Letteren" are Seeger A. Bonebakker, Professor of Near Eastern Languages and Cultures, University of California at Los Angeles; E. Gene Smith, Field Director for Southeast Asia, Library of Congress, Jakarta; Henk J. Verkuyl, Professor of Linguistics, University of Utrecht; and myself as chairman.

Our commission has been struck by the fact that many distinguished scholars in these fields who were working at Dutch universities, especially at Leiden, have left the Netherlands. While such an exodus is not exceptional and occurs in other fields (most British philosophers, for example, are now in the U.S.), the number of scholars especially in Oriental studies that have left the Netherlands, where such studies were particularly well developed, is so large that we feel that it may be due to structural reasons.

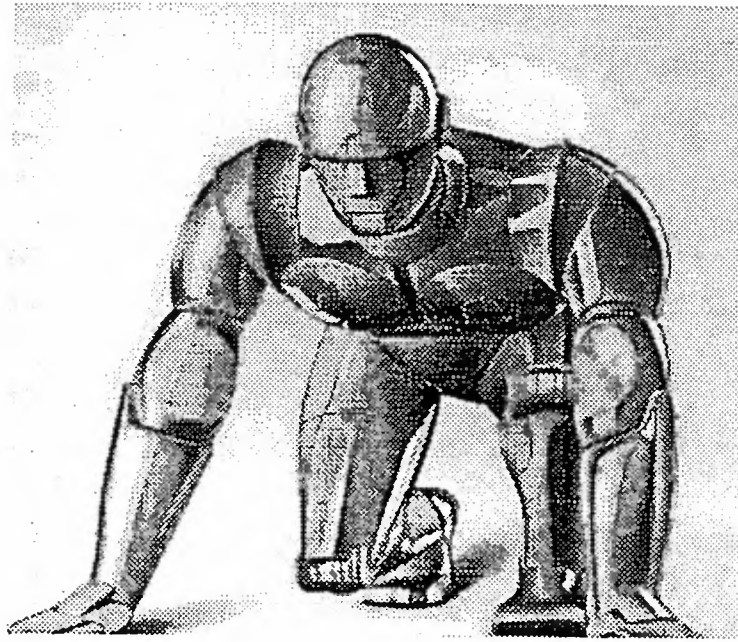
Since you are one of the scholars who left the Netherlands, I am writing on behalf of the commission to ask whether you would be willing to write us about the reasons that caused you to leave. We appreciate that your reasons may have been personal, and that you may not wish to enlarge upon them. However, we feel that you might enlighten us on things that you wish us to know.

We would like to make use of your comments and perhaps quote your language; however, if you do not wish your name to be attached to your expressions, we shall treat them as confidential.

We rather have you treat your response with special care than write us in a hurry; however, we would appreciate it if your answer could reach us by the end of 1989.

Yours sincerely,

Frits Staal



Baby Krishna was zo sterk dat hij
een olifant kon optillen.

"Daar is niets bovennatuurlijks aan,"
zeggen de worstelaars van Benares,

"dat komt van regelmatig oefenen."

"Als je sterk genoeg bent om
een pasgeboren olifantje
op te tillen,

blijf dat dan doen
elke dag
tot hij volwassen is."

OMSLAG

Krishna: Collectie Kunsthandel J.Polak

Foto: Frank Greiner

Productie: Papyro

CLIO-logo: Renault Nederland N.V.